

bisa
perspective.brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse

CAHIER VAN HET BISA NR. 18

**Herkomststatistieken in het Brussels Gewest:
een vergelijkende analyse van Belgische en
internationale benaderingen**

JULI 2026

PROJECTTEAM

Auteurs

Faiza DJAIT en Jean-Pierre HERMIA

Wetenschappelijke coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid ROMAIN

Wetenschappelijk comité

Mathijs DE BAERE, Xavier DEHAIBE, Virginie MAGHE, Astrid ROMAIN, Diane TENNSTEDT (BISA)

Elias NEIRYNCK, Cloë OST, Marie VANDRESSE (STATBEL)

Jan PICKERY, Ingrid SCHOCKAERT, Aaron VAN STEENLANDT (Statistiek Vlaanderen)

Sarah KASRAN (UNIA)

COVER

© Mare Plurale, Elio GERMANI, MigratieMuseumMigration, Brussel

Foto: Dieter DEMEY

LAY-OUT

IPM

VOOR MEER INFORMATIE

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

bisa@perspective.brussels - <https://bisa.brussels>

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Astrid ROMAIN, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Reproductie met bronvermelding toegestaan

© Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

CAHIER VAN HET BISA NR. 18

**Herkomststatistieken in het Brussels Gewest:
een vergelijkende analyse van Belgische en
internationale benaderingen**

ABSTRACT

Dit Cahier biedt een methodologische analyse van de statistische classificatie van de bevolking naar herkomst, met als doel een onderbouwd en ethisch verantwoord kader te definiëren dat de Brusselse hoofdstedelijke eigenheid reflecteert. Deze studie, opgezet als fundamenteel onderzoek, presenteert geen directe nieuwe cijfers, maar fungeert als een wetenschappelijke basis en conceptuele blauwdruk voor de toekomstige operationele ontsluiting van Brusselse herkomststatistiek. Via een kwalitatieve, comparatieve aanpak wordt de Belgische praktijk getoetst aan internationale richtlijnen (UNECE, OESO) en nationale benaderingen in Noord- en West-Europa. Daarnaast biedt het Angelsaksische paradigma van zelfidentificatie (VK, Canada) een methodologisch contrast. De analyse rust op drie pijlers: de definitie en afbakening van groepen, de kaders en methoden van dataverzameling en de gehanteerde terminologie.

De resultaten leggen een onderscheid bloot tussen de Belgische benadering en de internationale richtlijnen en methodologische aanbevelingen. Terwijl de internationale richtlijnen en de meeste onderzochte Europese landen het geboorteland van de persoon en de ouders als een stabiele biografische hoeksteen gebruiken, is het Belgische concept verankerd in de nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders. Er wordt aangetoond dat dit administratief-juridische model onderhevig is aan 'juridische volatiliteit': omdat de classificatie direct wordt beïnvloed door wijzigingen in de nationaliteitswetgeving, verandert de statistische

meetlat op frequente basis, wat de stabiliteit van tijdreeksen aantast en de internationale vergelijkbaarheid bemoeilijkt. Bovendien belemmert de huidige benadering een eenduidig onderscheid tussen de verschillende generaties en maskeert zij de toenemende sociologische complexiteit van de bevolking met een dubbele buitenlandse herkomst door een noodzakelijke reductie tot één enkel herkomstland.

Het Cahier onderstreept dat de bestaande Belgische definitie haar fundamentele waarde en relevantie onverkort behoudt; zij vormt de noodzakelijke administratieve basis voor de huidige beleidsrapportering en biedt een cruciaal historisch perspectief op integratie binnen het Belgische juridische kader. Desondanks concludeert het Cahier dat een aanvullende demografische lens, gebaseerd op het geboorteland van de persoon en diens ouders, een significante meerwaarde kan bieden voor de Brusselse context. Een dergelijk model kan de impact van de juridische kalender neutraliseren, het intergenerationele onderscheid verscherpen en volgt de internationale richtlijnen en methodologische aanbevelingen. Tot slot pleit het rapport voor een flexibel terminologisch kader dat brede containerbegrippen vermijdt ten gunste van specifieke, descriptieve categorieën. Hiermee wordt de noodzakelijke methodologische basis gelegd voor een verfijnde en beleidsrelevante weergave van de Brusselse diversiteit in de volgende fase van het traject.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING: DE MAATSCHAPPELIJKE INZET VAN HERKOMSTSTATISTIEKEN	7
2	ONDERZOEKSAANPAK EN METHODOLOGIE	9
2.1.	Doelstellingen en onderzoeksvragen	9
2.2.	Methodologisch kader: een kwalitatieve vergelijkende analyse	9
2.3.	Beperkingen en kwaliteitscontrole	10
3	BELGISCHE CONTEXT EN HISTORIEK	11
3.1.	Methodologische beperkingen van het nationaliteitscriterium	11
3.2.	Algemene Volks- en Woningtelling van 1991: de grondslag voor moderne herkomststatistieken	12
3.2.1.	Ontwikkeling van een nieuwe bevolkingstypologie op basis van herkomst	12
3.2.2.	Impuls voor kwantitatieve analyse	13
3.3.	Gedeeld landschap, gescheiden visies: politieke instrumentalisering van herkomststatistieken	13
3.4.	Impuls van antidiscriminatiebeleid: Socio-economische Monitoring	14
3.5.	Interfederale samenwerking: de weg naar een officiële standaard	16
3.6.	Synthese en implicaties voor het Brussels H. Gewest	17
4.	VERGELIJKENDE ANALYSE VAN HERKOMSTSTATISTIEKEN IN BELGIË EN NOORD- EN WEST-EUROPESE LANDEN	19
4.1.	Internationale kaders: UNECE en OESO	19
4.1.1.	Geboorteland van persoon en diens ouders als methodologische hoeksteen	19
4.1.2.	Intergenerationeel onderscheid en zichtbaarheid van gemengde herkomst	20
4.1.3.	Terminologie	22
4.2.	Definitie en afbakening	22
4.2.1.	Criteria voor afbakening van de bevolking van buitenlandse herkomst	22
4.2.2.	Intergenerationeel onderscheid en zichtbaarheid 'gemengde herkomst'	27
4.2.3.	Synthese en implicaties voor het Brussels H. Gewest	33
4.3.	Dataverzameling	33
4.3.1.	Methoden van dataverzameling: registers, enquêtes en censussen	33
4.3.2.	Juridische kaders en privacy: nationale interpretaties van de AVG	37
4.3.3.	Synthese en implicaties voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	38

4.4. Terminologie: een dynamisch en betwist landschap	39
4.4.1. Bevolking met een buitenlandse herkomst	39
4.4.2. Bevolking met een migratieachtergrond	41
4.4.3. (Im)migranten en directe nakomelingen (en varianten)	41
4.4.4. Synthese en implicaties voor het Brussels H. Gewest	41
5 ANGELSAKSISCH MODEL: ZELFIDENTIFICATIE ALS PARADIGMA (VK & CANADA)	43
5.1. Definitie en afbakening	43
5.1.1. Verenigd Koninkrijk: een evoluerend systeem van etnische classificatie	43
5.1.2. Canada: een gelaagd systeem van juridische en culturele herkomst	44
5.1.3. Meervoudige en gemengde herkomst: een fundamentele breuk met de continentale logica	44
5.2. Dataverzameling	45
5.2.1. Verenigd Koninkrijk: de census en administratieve data	45
5.2.2. Canada: de census als spel	45
5.3. Terminologie	46
5.3.1. Verenigd Koninkrijk: de verschuiving van 'BAME' naar 'ethnic minorities'	46
5.3.2. Canada: de impasse van de 'zichtbare minderheid'	46
5.4. Synthese en implicaties voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	46
6. ALGEMENE CONCLUSIES	49
BIBLIOGRAFIE	51

1 INLEIDING: DE MAATSCHAPPELIJKE INZET VAN HERKOMSTSTATISTIEKEN

De manier waarop een samenleving haar bevolking telt, is nooit een neutrale handeling. Het is een fundamenteel politiek en sociaal proces, een spiegel die niet alleen de demografische realiteit reflecteert, maar ook de heersende opvattingen over natie, burgerschap en identiteit (Desrosières, 1993; Nobles, 2000; Kertzer and Arel, 2002; Brubaker, 2004). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dit vraagstuk nog prangender dan elders. Als een *majority-minority metropool*, waar geen enkele bevolkingsgroep een absolute meerderheid vormt, legt de diepe Brusselse superdiversiteit de limieten van traditionele statistieken bloot (Vertovec, 2007; Geldof, 2019).

De noodzaak om de herkomststatistieken te verankeren in de specifieke context van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) rechtvaardigt dat dit Cahier - in tegenstelling tot de doorgaans cijfermatige en beschrijvende analyses van het BISA - de vorm aanneemt van een **fundamenteel methodologisch onderzoek**. De Brusselse realiteit en de complexe Belgische institutionele gelaagdheid nodigen immers uit tot een herwaardering van de statistische architectuur. Aangezien de **capaciteit van een land om herkomst te classificeren** fundamenteel wordt bepaald door **de aard en de limieten van de onderliggende statistische infrastructuur**, beoogt dit Cahier de bestaande instrumenten optimaal te operationaliseren voor de unieke noden van het Gewest.

De finaliteit: waarom herkomststatistieken essentieel zijn

De ontwikkeling van herkomststatistieken is om verschillende redenen een fundamentele voorwaarde voor de uitbouw van een *evidence-based* beleid. Ten eerste fungeren zij als een onmisbaar instrument voor het monitoren van **sociale cohesie en structurele ongelijkheid** op domeinen zoals de arbeidsmarkt en het onderwijs. Ten tweede bieden deze data de noodzakelijke wetenschappelijke basis voor **antidiscriminatiebeleid**, waarbij de effectiviteit van beleidsmaatregelen objectief kan worden geëvalueerd. Tot slot versterken zij de **publieke kennisbasis**, wat essentieel is voor een feitelijk onderbouwd maatschappelijk debat over de Brusselse realiteit.

Herkomststatistieken in (inter)nationaal vergelijkend perspectief

Centraal in deze analyse staat de vraag hoe herkomst methodologisch wordt vormgegeven. In de Belgische context is dit concept verankerd in de combinatie van (administratieve) variabelen, zoals de huidige en geboortenationaliteit van de

persoon en de geboortenationaliteit van diens ouders. Om de Belgische benadering van herkomst te kaderen, wordt deze systematisch vergeleken met enerzijds de **internationale richtlijnen** van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (UNECE) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), en anderzijds met de praktijk in andere **Noord- en West-Europese landen**. De analyse is opgebouwd rond drie fundamentele pijlers:

1. **Definitie en afbakening:** Wie op basis van welke criteria wordt geteld?
2. **Dataverzameling:** Hoe worden de gegevens verkregen?
3. **Terminologie en labeling:** Welke benamingen worden gehanteerd?

De weg naar Brusselse herkomststatistieken: van wetenschappelijke basis naar praktijk

Deze studie vormt zodoende de noodzakelijke wetenschappelijke basis (**Fase 1**) voor de **verdere operationalisering van Brusselse herkomststatistieken**. Het doel is niet om direct nieuwe cijfers te presenteren, maar om een onderbouwd en methodologisch robuust kader te definiëren dat de hoofdstedelijke eigenheid reflecteert. Dit kader beoogt te fungeren als **een conceptuele blauwdruk**; het verkent de methodologische logica die noodzakelijk is om gegevens te transformeren naar beleidsrelevante herkomstcategorieën voor de Brusselse context. Hiermee hanteert het Cahier een tweeledig doel: enerzijds de weg effenen voor specifieke Brusselse herkomststatistieken - **als een aanvullende analytische lens en verfijning van de officiële standaard ontwikkeld binnen het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS)** - en anderzijds het maatschappelijk inzicht verdiepen in de complexe wijze waarop herkomst als statistische categorie wordt geconstrueerd.

De operationele implementatie en de productie van nieuwe kwantitatieve analyses op basis van dit kader vormen het onderwerp van een volgende fase (**Fase 2**). In dit verdere traject zullen de **verschillende methodologische pistes** worden onderzocht om tot een concrete **ontsluiting van herkomststatistieken** te komen.

Methodologische verantwoording en begripsvorming

Gelet op de terminologische complexiteit is ervoor gekozen de term 'bevolking met buitenlandse herkomst' als overkoepelend concept te hanteren, teneinde de interne consistentie en leesbaarheid van de analyse te waarborgen.

Deze pragmatische keuze dient als analytisch instrument en impliceert geenszins een weerlegging van de onderliggende gelaagdheid. Een analyse van de specifieke terminologie vormt een essentieel onderdeel van **Hoofdstuk 4**.

De methodologische focus van deze analyse is gericht op herkomststatistieken die geoperationaliseerd worden aan de hand van *proxy*-variabelen, specifiek het geboorteland en/of de geboortenationaliteit van het individu en diens ouders. Hoewel deze gegevens de analyse van de structurele positie van de verschillende herkomstgroepen mogelijk maken, moeten ze conceptueel worden onderscheiden van een directe meting van de socioculturele identiteit. Ter contrast wordt in **Hoofdstuk 5** de meting van 'etnische' of 'geracialiseerde identiteit' geanalyseerd aan de hand van de Canadese en Britse statistische tradities, die gebaseerd zijn op het principe van zelfidentificatie als classificatie-instrument.

Leeswijzer van het Cahier

Het Cahier leidt de lezer stapsgewijs door deze analyse. **Hoofdstuk 2** zet de onderzoeksaanpak en methodologie uiteen, inclusief de centrale doelstellingen, onderzoeksvragen, het vergelijkende kader en de beperkingen van de studie. **Hoofdstuk 3** reconstrueert de Belgische context, van de historiek van het nationaliteitscriterium tot de institutionalisering van de officiële Statbel-standaard binnen het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS). **Hoofdstuk 4** vormt de analytische kern en vergelijkt de Belgische benadering met de definitie- en afbakeningscriteria van diverse landen in Noord- en West-Europa aan de hand van de internationale UNECE- en OESO-richtlijnen. Dit hoofdstuk analyseert tevens de infrastructurele en juridische kaders voor dataverzameling en de maatschappelijke impact van terminologie en labelkeuzes. **Hoofdstuk 5** biedt een contrast via de Angelsaksische tradities in het Verenigd Koninkrijk en Canada, waar zelfidentificatie centraal staat. Het Cahier sluit af met een **concluderend hoofdstuk** dat een synthese van de bevindingen uit alle voorgaande hoofdstukken presenteert.

2 ONDERZOEKSAANPAK EN METHODOLOGIE

2.1 DOELSTELLINGEN EN ONDERZOEKSVRAGEN

Deze studie heeft als hoofddoel een onderbouwd en gestructureerd methodologisch kader aan te reiken voor de ontwikkeling van Brusselse herkomststatistieken. De studie vormt geen pleidooi voor één specifieke methode, maar is een systematische verkenning van de verschillende opties, hun implicaties en hun potentiële toepasbaarheid in de unieke Brusselse context.

De centrale onderzoeksvragen die deze studie leiden, zijn:

- › **Definitie.** Hoe wordt herkomst gedefinieerd en geoperationaliseerd in internationale aanbevelingen en in de statistische praktijken van vergelijkbare landen? Welke afbakeningscriteria (bv. geboorteland, nationaliteit) worden gebruikt en hoe verhoudt de Belgische methode zich hiertoe? Een specifiek aandachtspunt hierbij is de gemengde herkomst: hoe gaan statistische bureaus om met individuen met een gemengde herkomst of een dubbele buitenlandse herkomst, en welke methodologische keuzes worden gemaakt om deze gelaagde realiteit te vatten?
- › **Dataverzameling.** Welke methoden worden gebruikt om gegevens over herkomst te verzamelen (administratieve registers, enquêtes, volkstellingen, ...)? En hoe weerspiegelen de gekozen infrastructuren de fundamentele verschillen in de relatie tussen de staat, de burger en de persoonlijke levenssfeer?
- › **Terminologie.** Welke termen en begrippen worden gebruikt om de gedefinieerde groepen te benoemen? Hoe evolueert de terminologie onder invloed van maatschappelijke debatten en wat zijn de implicaties van woordkeuzes op het vlak van stigmatisering en erkenning?
- › **Synthese voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.** Welke conclusies en implicaties vloeien voort uit deze vergelijkende analyse voor een statistische praktijk die methodologisch robuust, ethisch verantwoord, juridisch haalbaar en beleidsmatig relevant is voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest?

2.2 METHODOLOGISCH KADER: EEN KWALITATIEVE VERGELIJKENDE ANALYSE

Gezien de complexiteit van het onderwerp en de focus op concepten, definities en de processen achter de cijfers, is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeks aanpak. De studie richt zich niet op de analyse van de kwantitatieve gegevens zelf, maar op het 'denkwerk' dat voorafgaat aan de productie ervan: de architectuur van de classificatiesystemen.

De gegevensverzameling berust op twee pijlers:

- › **Literatuurstudie.** Een grondige analyse van academische publicaties in de domeinen van sociologie, demografie, politieke wetenschappen en recht, met een focus op de thema's migratie, integratie, diversiteitsstatistieken en het beleid van dataverzameling.
 - › **Documentanalyse.** Een systematische analyse van officiële publicaties, methodologische documenten, beleidsrapporten en websites van geselecteerde nationale en internationale statistische instellingen.
- De kern van de methodologie is een systematische vergelijking. De selectie van landen en instellingen is tweeledig. Enerzijds wordt een Noord- en West-Europese vergelijking gemaakt. De geselecteerde landen en instellingen omvatten:
- › **Buurlanden en Oostenrijk.** *Institut National de la Statistique et des Études Économiques* (INSEE, Frankrijk), Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, Nederland), *Statistisches Bundesamt* (Destatis, Duitsland) en *Statistik Austria* (Oostenrijk) zijn relevant vanwege hun nabijheid, gedeelde juridische kaders binnen de EU, en uiteenlopende posities inzake het verzamelen van herkomst- en/of etniciteitsgegevens.
 - › **Scandinavië.** *Statistiska centralbyrån* (SCB, Zweden), *Statistisk sentralbyrå* (SSB, Noorwegen) en *Tilastokeskus* (Finland). Deze landen zijn bekend voor hun uitgebreide bevolkingsregisters en innovatieve benaderingen van statistische integratie en diversiteit.

- › **Regionaal en nationaal in België.** Statistiek Vlaanderen en Statbel bieden de noodzakelijke Belgische en regionale context om de bevindingen te kunnen vertalen naar het institutionele landschap van het BISA¹.

Anderzijds, en buiten deze Europese continentale focus, wordt tevens de Angelsaksische context geanalyseerd:

- › **Verenigd Koninkrijk en Canada.** *Office for National Statistics* (ONS) en *Statistics Canada* (StatCan) worden betrokken vanwege hun lange en invloedrijke traditie met zelfidentificatie als classificatie-instrument. Hun methodologie fungeert vaak als referentiepunt in internationale debatten en biedt een waardevol contrast met de benaderingen op het Europese vasteland.

De analyse is inductief en comparatief gestructureerd. Voor elk van de kernthema's (definitie, dataverzameling, terminologie) wordt een consistente vergelijkende logica gehanteerd:

1. **Startpunt.** De normatieve aanbevelingen van internationale instanties (UNECE, OESO en Eurostat).
2. **Nationale casus in West- en Noord-Europees vergelijkend perspectief.** Diverse modellen van de specifieke Belgische praktijk (Statbel) en de geselecteerde vergelijkingslanden.
3. **Synthese en reflectie.** Een afsluitende reflectie die de bevindingen vertaalt naar concrete conclusies en implicaties voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Dit gestructureerde, vergelijkende kader plaatst de Belgische keuzes in een breder perspectief en faciliteert een genuanceerde, empirisch onderbouwde analyse die de loutere descriptieve inventarisatie van nationale methodologieën overstijgt. In plaats van een opsomming van nationale praktijken, biedt dit kader een analytische synthese van de onderliggende logica's en structurele convergenties binnen het Europese en internationale statistische landschap.

2.3. BEPERKINGEN EN KWALITEITSCONTROLE

Zoals bij elk kwalitatief onderzoek zijn er inherente beperkingen. Niet alle instellingen publiceren hun methodologische keuzes en de achterliggende logica even gedetailleerd of publiek toegankelijk. De analyse is daarom gebaseerd op de meest actuele, openbaar beschikbare documentatie.

Verder verschilt de juridische, culturele en politieke context per land aanzienlijk. Hoewel dit de directe overdraagbaarheid van specifieke praktijken kan beperken, is het juist een doel van deze studie om te analyseren hoe deze contexten de methodologische keuzes beïnvloeden. De vergelijkbaarheid wordt gezocht op het niveau van onderliggende principes, dilemma's en oplossingsrichtingen, eerder dan op het niveau van direct overneembare modellen.

¹ Het IWEPS produceert (nog) geen specifieke statistieken over de bevolking naar herkomst.

3 BELGISCHE CONTEXT EN HISTORIEK

Om de huidige Belgische methodologische keuzes te begrijpen, is het noodzakelijk de unieke ontstaansgeschiedenis van de Belgische herkomststatistiek te ontleden. Dit hoofdstuk schetst de evolutie van de Belgische aanpak, startend bij de toenemende methodologische beperkingen van het nationaliteitscriterium. Vervolgens wordt de cruciale rol van

de Volkstelling van 1991 belicht, evenals de impact van het antidiscriminatiebeleid dat - ondanks communautaire spanningen - de doorbraak forceerde naar de huidige standaarden. Deze historische context is essentieel om de sterktes en beperkingen van de huidige methode correct te analyseren.

3.1 METHODOLOGISCHE BEPERKINGEN VAN HET NATIONALITEITSCRITERIUM

Decennialang vormde de variabele **'huidige nationaliteit'** de hoeksteen van de migratieanalyse in België, net als in vele andere Europese landen. In de context van een naoorlogse, economisch gedreven en verondersteld tijdelijke arbeidsmigratie, volstond dit juridische criterium om de omvang van de migratiepopulatie te kwantificeren. Echter, de realiteit van permanente vestiging en de geboorte van opeenvolgende generaties op Belgisch grondgebied leidden tot een nieuwe demografische realiteit die de beperkingen van dit criterium onderstreepte. Vanaf de jaren tachtig was de juridische nationaliteit een steeds minder representatieve en zelfs misleidende indicator geworden om de socio-demografische complexiteit van een diverse samenleving te vatten (Perrin & Schoonvaere, 2008; Perrin *et al.*, 2015).

De kern van het probleem lag in de **'statistische onzichtbaarheid'** van de bevolking met een buitenlandse herkomst, een fenomeen dat zowel de eerste generatie geboren in het buitenland, als de in België geboren tweede generatie omvatte. Zodra deze groepen de Belgische nationaliteit verwierven, verdwenen zij uit de traditionele 'vreemdelingen'-statistieken. Hoewel dit proces hun voltooide juridische integratie formaliseerde, leidde het tegelijkertijd tot een **'statistische naturalisatie'** waarbij hun specifieke demografische kenmerken niet langer zichtbaar waren en simpelweg meegeteld werden als 'Belg' (Eggerickx *et al.*, 2002; Perrin & Schoonvaere, 2008).

Deze evolutie creëerde een discrepantie tussen de administratieve realiteit en de geleefde realiteit van een maatschappij waarin 'herkomst' een steeds belangrijker factor werd, los van de formele nationaliteit. Het werd onmogelijk om op basis van dit criterium alleen de socio-economische positie van deze maatschappelijk relevante groepen te analyseren, hun onderwijstrajecten te volgen of de effecten van integratiebeleid te meten (Martens & Verhoeven, 2006; Phalet *et al.*, 2007).

De statistische bruikbaarheid van 'huidige nationaliteit' werd definitief ondermijnd door een reeks ingrijpende wijzigingen van de Belgische nationaliteitswetgeving. Deze wetten, bedoeld om juridische integratie te bevorderen, hadden het onbedoelde gevolg dat ze de bestaande statistische instrumenten uitholden (Eggerickx *et al.*, 2002; Caestecker *et al.*, 2016).

- › De wet van 28 juni 1984, bekend als de **'wet-Gol'**, bracht een belangrijke wijziging teweeg door de overdracht van de Belgische nationaliteit via de moeder op gelijke voet te plaatsen met die via de vader. Voordien werd de nationaliteit hoofdzakelijk via de vader doorgegeven. Door de overdracht via de moeder open te stellen, veranderde de wet automatisch de status van kinderen uit gemengde koppels: zij gingen over van de status van vreemdeling naar die van Belg. Deze aanpassing had een onmiddellijk en significant effect: tussen 31 december 1984 en 1 januari 1985 daalde het aantal geregistreerde minderjarige 'vreemdelingen' met ruim 75 600 in België, een cijfer dat de directe impact van de wet kwantificeert. Deze **'statistische naturalisatie'** van een hele generatie kinderen van gemengde herkomst was het sterkst in Wallonië en had een grotere impact op jongeren van Europese origine, wat de prevalentie van gemengde huwelijken binnen deze groepen reflecteerde (Eggerickx *et al.*, 2002).
- › Enkele jaren later versterkte de wet van 13 juni 1991, de **'wet-Wathelet'**, deze trend. Deze wetgeving vergemakkelijkte de nationaliteitsverwerving voor de zogenaamde 'derde generatie' (personen geboren in België uit een eveneens in België geboren ouder) en voor jongvolwassenen die hun hele leven in België hadden gewoond (Eggerickx *et al.*, 2002). Het gevolg was een nieuwe, aanzienlijke piek in het aantal nationaliteitsverwervingen. In 1992 alleen al verkregen meer dan 46 000 personen de Belgische nationaliteit in België, een aanzienlijke stijging ten opzichte van het gemiddelde van circa 8 000 per jaar in de jaren tachtig (Eggerickx *et al.*, 2002).

Deze trend van liberalisering bereikte een hoogtepunt met de wet van 1 maart 2000, bekend als de ‘Snel-Belg-wet’. Deze wet, ingevoerd om integratie te bevorderen, vereenvoudigde de toegang tot de Belgische nationaliteit drastisch door de verblijfsvereiste in te korten (naar drie jaar voor naturalisatie en zeven voor verklaring) en de toetsing naar de ‘wil tot integratie’ grotendeels af te schaffen. Het effect was een nieuwe, massale piek in het aantal nationaliteitsverwervingen (Caestecker *et al.*, 2016).

Deze juridische ontwikkelingen creëerden een **statistische paradox**. Terwijl België in de laatste decennia van de twintigste eeuw de langste en meest intense periode van immigratie uit zijn naoorlogse geschiedenis kende, stagneerde het officiële aantal geregistreerde vreemdelingen of daalde het zelfs periodiek. Tussen 1985 en 2007 alleen al verwierven ruim 707 100 personen de Belgische nationaliteit (Perrin & Schoonvaere, 2008). Deze omvangrijke juridische overdrachten maakten de categorie ‘vreemdeling’ ongeschikt als *proxy* voor een persoon met een buitenlandse herkomst. De statistieken reflecteerden meer de gevolgen van wetswijzigingen dan de demografische realiteit van de migratie (Perrin *et al.*, 2015; Eggerickx *et al.*, 2002).

De opeenvolgende wijzigingen in de nationaliteitswetgeving, een politieke keuze gericht op juridische integratie, hadden als onbedoeld maar diepgaand gevolg de uitholling van de bestaande statistische instrumenten. Deze methodologische evolutie was een directe reactie op de veranderende juridische realiteit en vroeg om een herbezinning binnen de wetenschappelijke en statistische wereld over de registratie van diversiteit. De ontwikkeling van een meer verfijnde aanpak was dan ook geen louter academische oefening, maar een noodzaak om de validiteit en de maatschappelijke relevantie van de bevolkingsstatistieken te behouden.

Terwijl de nationaliteitswetgeving een statistische paradox creëerde, speelde de oprichting van specifieke instellingen een sleutelrol in het agenderen van deze problematiek. Het Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid (KCM) (1989-1993) koppelde als eerste de noodzaak van betere gegevens aan een coherent gelijke kansenbeleid (Florence & Martiniello, 2005). Later namen Unia (het Interfederaal Gelijke-kansencentrum) en Myria (het Federaal Migratiecentrum) deze rol over. Deze instellingen confronteerden beleidsmakers herhaaldelijk met de lacunes, onder meer door te wijzen op internationale verplichtingen, zoals die vanuit het VN-Comité voor de uitbanning van Rassendiscriminatie (CERD) (Perrin & Schoonvaere, 2008).

3.2 ALGEMENE VOLKS- EN WONINGTELLING VAN 1991: DE GRONDSLAG VOOR MODERNE HERKOMSTSTATISTIEKEN

De **Algemene Volks- en Woningtelling van 1 maart 1991** markeert een keerpunt in de geschiedenis van de Belgische herkomststatistieken. De oprichting van het Rijksregister in 1985 en de wet van 19 juli 1991 ontnamen de volkstelling haar primaire administratieve functie (het bepalen van het officiële bevolkingsaantal). Deze ‘bevrijding’ van haar administratieve last stelde de socio-economische functie centraal, waardoor het Nationaal Instituut voor de Statistiek (nu Statbel) de ruimte kreeg om de census te herdefiniëren als een volwaardig sociologisch onderzoeksinstrument (Statbel, z.d.).

Deze nieuwe focus kwam op een moment dat er een dringende maatschappelijke noodzaak was om de realiteit van decennia van naoorlogse migratie beter te begrijpen. De conceptuele ruimte die ontstond, maakte het mogelijk om complexere en diepgaandere variabelen te introduceren, zoals de geboortenationaliteit en het geboorteland van de respondent, alsook de geboortenationaliteit en het geboorteland van de ouders. Deze toevoeging creëerde een omvangrijke dataset die voor het eerst een gedetailleerde, multigenerationele herkomstanalyse mogelijk maakte. Deze methodologische innovatie, in combinatie met het “Programma voor de valorisatie van federale sociaal-economische databanken”, stelde een team van academici in staat om deze gegevens diepgaand te analyseren. Dit onderzoek culmineerde in de publicatie van de monografie ‘**De allochtone bevolking in**

België’ (Eggerickx *et al.*, 2002), een werk dat de basis legde voor het moderne herkomstonderzoek in het land.

3.2.1. Ontwikkeling van een nieuwe bevolkingstypologie op basis van herkomst

In de monografie “De allochtone bevolking in België” werd de afbakening van de bevolking van buitenlandse herkomst voor het eerst systematisch uitgewerkt en toegepast, primair gebaseerd op de kenmerken van het individu zelf: de huidige nationaliteit, de nationaliteit bij geboorte en het geboorteland (Eggerickx *et al.*, 2002). Door deze criteria te combineren, ontstond een methodologisch stabiel instrument met een groter analytisch onderscheidingsvermogen dan de binaire opdeling op basis van huidige nationaliteit. Deze aanpak was minder onderhevig aan administratieve verschuivingen (zoals naturalisaties) en bood daardoor een accuratere weergave van de demografische gelaagdheid (Eggerickx *et al.*, 2002).

Het Nationaal Instituut voor de Statistiek (nu Statbel) faciliteerde deze ontwikkeling door binnen het vigerende wettelijke kader microdata te ontsluiten voor wetenschappelijk

onderzoek. Deze dataontsluiting vormde het fundament voor academische innovatie tijdens het valorisatieprogramma van de volkstelling van 1991. Door gebruik te maken van deze microdata ontwikkelden onderzoekers een integrale typologie van de totale bevolking van België, bestaande uit zeven categorieën. Binnen deze classificatie werd de ‘allochtone bevolking’ gedefinieerd als het aggregaat van de groepen 3 tot en met 7 (Eggerickx *et al.*, 2002):

- › **Groep 1: Belgen** (Belg bij geboorte, geboren in België);
- › **Groep 2: Belgen geboren in het buitenland;**
- › **Groep 3: genaturaliseerde immigranten** (buitenlander bij geboorte, geboren in het buitenland, nu Belg);
- › **Groep 4: genaturaliseerden 2de/3de generatie** (buitenlander bij geboorte, geboren in België, nu Belg);
- › **Groep 5: niet-genaturaliseerden 2de/3de generatie** (buitenlander bij geboorte, geboren in België, nu buitenlander);
- › **Groep 6: oude immigranten** (buitenlander bij geboorte, geboren in het buitenland, nu buitenlander, in België sinds > 5 jaar);
- › **Groep 7: recente immigranten** (buitenlander bij geboorte, geboren in het buitenland, nu buitenlander, in België sinds < 5 jaar).

Deze benadering, waarbij de nationaliteitshistoriek en het geboorteland centraal stonden, maakte het voor het eerst mogelijk om een omvangrijk deel van de maatschappelijk relevante tweede generatie (groepen 4 en 5) te identificeren en statistisch zichtbaar te maken (Eggerickx *et al.*, 2002). Hoewel de oorspronkelijke typologie voor het bepalen van herkomst steunde op individuele kenmerken zoals huidige nationaliteit, geboortenationaliteit en geboorteland, is deze methodiek gaandeweg uitgebreid met de **geboortenationaliteit van de ouders**. Deze methodologische verbreding was een noodzakelijke reactie op maatschappelijke veranderingen. Door een toename van nationaliteitsverwervingen werden

kinderen van de tweede en derde generatie vaker met de Belgische nationaliteit geboren. Hierdoor is hun geboortenationaliteit Belgisch, wat hun buitenlandse herkomst onzichtbaar maakt, tenzij de kenmerken van hun ouders in beschouwing worden genomen. Zonder deze variabelen zouden de in België geboren generaties statistisch niet te onderscheiden zijn van de zogenaamde ‘autochtone bevolking’. (Phalet *et al.*, 2007).

3.2.2. Impuls voor kwantitatieve analyse

Deze methodologische doorbraak had een diepgaande impact. De volkstelling van 1991 gaf een cruciale impuls aan het kwantitatieve onderzoek naar migratie en ongelijkheid in België. Voor het eerst konden onderzoekers op grote schaal de socio-economische positie van diverse herkomstgroepen en generaties analyseren. Dit was meer dan een nieuwe telmethode; het was een conceptuele omwenteling die de studie van sociale ongelijkheid fundamenteel veranderde. De beschikbaarheid van meer verfijnde gegevens liet voor het eerst toe de kwestie van herkomst te benaderen als een structureel vraagstuk van ongelijkheid dat zich reproduceert in de in België geboren generaties, in plaats van louter als een ‘migrantenprobleem’.

De meerwaarde van deze gegevens werd nog duidelijker door de koppeling van de Volkstelling van 1991 met die van 2001. Een studie van Phalet *et al.* (2007) legde op basis hiervan een zeer sterke correlatie bloot tussen de socio-economische positie van ouders in 1991 en de onderwijsprestaties van hun kinderen tien jaar later. De studie toonde bovendien aan dat, zelfs na controle voor de socio-economische positie van de ouders, jongeren van Turkse en Marokkaanse origine significant lagere onderwijskansen hadden. Dit wijst op het bestaan van structurele differentiatiemechanismen die niet louter verklaard kunnen worden door sociale klasse of migratietraject.

3.3. GEDEELD LANDSCHAP, GESCEIDEN VISIES: POLITIEKE INSTRUMENTALISERING VAN HERKOMSTSTATISTIEKEN

De introductie van het concept ‘allochtoon’ en de ontwikkeling van herkomststatistieken legden echter een diepe **politiek-ideologische en communautaire breuklijn** bloot binnen de Belgische federale staat. De manier waarop de gemeenschappen omgingen met deze nieuwe statistische realiteit was fundamenteel verschillend en geworteld in uiteenlopende opvattingen over natie, burgerschap en de rol van de staat (Jacobs & Rea, 2005; Adam & Martiniello, 2013; Florence & Martiniello, 2005).

In **Vlaanderen** werd het Nederlandse model, waar de term ‘allochtoon’ reeds ingeburgerd was, relatief snel en pragmatisch geïmporteerd (Jacobs & Rea, 2005). Dit paste binnen een beleidskader dat, onder invloed van een groeiende politisering van migratie en de opkomst van extreemrechts, steeds meer gericht was op **inburgering** en de expliciete **monitoring van ‘etnisch-culturele minderheden’** (Adam & Martiniello, 2013). Herkomststatistieken werden gezien als een noodzakelijk instrument voor beleidssturing: ze waren essentieel om doelgroepen te definiëren, de effectiviteit van

inburgeringstrajecten te evalueren en middelen gericht toe te wijzen (Florence & Martiniello, 2005; Adam & Martiniello, 2013). In deze visie waren herkomstgegevens een instrument voor **zichtbaarheid en beleidsrationalisering**.

Franstalig België daarentegen bleef sterk beïnvloed door het Franse republikeinse model (Jacobs & Rea, 2005). Vanuit dit **universalistisch paradigma** verzette men zich principieel tegen elke vorm van 'etnische' of op afkomst gebaseerde categorisering in officiële statistieken (Jacobs & Rea, 2005; Perrin *et al.*, 2015). De vrees bestond dat dergelijke categorieën zouden leiden tot stigmatisering, het essentialiseren van identiteiten en het bevorderen van communautarisme (identiteitspolitiek), wat haaks stond op het universalistische ideaal van burgerschap (Adam & Martiniello, 2013). Men verkoos beleid te baseren op socio-economische of territoriale criteria in plaats van op herkomst en zag herkomststatistieken als een potentieel gevaar voor de sociale cohesie (Florence & Martiniello, 2005; Jacobs & Rea, 2005). In deze visie worden herkomststatistieken gezien als een potentieel instrument van **stigmatisering en sociale fragmentatie**.

Deze ideologische kloof, waarbij de Franstaligen een 'universalistisch paradigma' en de Vlamingen een

'differentialistische retoriek' hanteerden, bemoeilijkte de ontwikkeling van federale herkomststatistieken (Florence & Martiniello, 2005). Het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) opereerde hierbij binnen de strikte kaders van de wet op de Openbare Statistiek, die de registratie van gegevens over vermeend 'ras' of 'etnische afkomst' expliciet verbood. Ter bescherming van de statistische neutraliteit en conform dit wettelijke kader, beperkte het NIS (nu Statbel) zich aanvankelijk tot de basisvariabelen nationaliteit en geboorteland (Jacobs & Rea, 2005).

De aanhoudende maatschappelijke en academische vraag naar betere instrumenten om migratie en discriminatie te analyseren, onder meer geformaliseerd in een advies van de Hoge Raad voor de Statistiek, resulteerde in september 2007 in een concrete beleidswijziging. Het federale statistiekbureau kondigde aan dat het zijn statistieken zou verfijnen door voortaan een onderscheid te publiceren tussen Belgen bij geboorte en Belgen met een buitenlandse geboorteland. Hoewel hiermee de ouderlijke generatie nog niet in de herkomstdefinitie werd opgenomen, betekende dit een belangrijke verschuiving. Voor het eerst werd binnen de officiële statistiek erkend dat de Belgische populatie een diverse herkomst kent (Perrin *et al.*, 2015).

3.4. IMPULS VAN ANTIDISCRIMINATIEBELEID: SOCIO-ECONOMISCHE MONITORING

Terwijl het debat over de wenselijkheid van herkomststatistieken op politiek niveau stagneerde, kwam een nieuwe, dwingende impuls vanuit een andere hoek: de noodzaak om discriminatie effectief te bestrijden. Europese antidiscriminatie richtlijnen uit 2000 (met name Richtlijn 2000/43/EG en 2000/78/EG) verplichtten de lidstaten om een proactief beleid te voeren en de effectiviteit daarvan te meten (Ringelheim & De Schutter, 2010; Perrin *et al.*, 2015). Dit creëerde een onontkoombare juridische en beleidsmatige noodzaak voor betrouwbare en gedetailleerde data die de link konden leggen tussen herkomst en socio-economische uitkomsten, met name op de arbeidsmarkt. Het *adagium* werd: "Meten is weten" (FOD WASO & Unia, 2013).

Om aan deze nieuwe verplichting te voldoen, werd in 2006 een strategisch partnerschap afgesloten tussen drie sleutelactoren:

- › De **Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg** (FOD WASO), als beleidsverantwoordelijke.
- › Het **Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding** (nu Unia), als toezichthouder op discriminatie.
- › De **Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid** (KSZ), als de technische spil voor de ontsluiting van administratieve data.

Dit partnerschap leidde tot de ontwikkeling van de Socio-economische Monitoring (SEM), een instrument ontworpen om geanonimiseerde gegevens over herkomst uit het

Rijksregister te koppelen aan administratieve gegevens over werk, inkomen en sociale zekerheid (FOD WASO & Unia, 2013).

Een cruciale nuance bij de ontwikkeling van deze herkomststatistieken is het **institutionele mandaat**. De KSZ fungeert als de technische spil voor de ontsluiting van administratieve data, maar opereert buiten de restricties van de Statistiekwet van 1962. Haar dataverwerking is immers primair gericht op een administratieve beheersopdracht binnen de sociale zekerheid; statistische productie is hierbij een secundaire afgeleide. Voor Statbel, daarentegen, vormde diezelfde wet echter het limitatieve kader. Dit verklaart de methodologische differentiatie waarbij de KSZ over een handelingsruimte beschikte die voor Statbel, vanwege haar specifieke wettelijke opdracht, aan striktere randvoorwaarden onderworpen bleef.

Voor het conceptuele kader van de SEM werd het model geïnstitutionaliseerd dat al in de academische wereld was ontwikkeld op basis van de volkstelling van 1991 (Eggerickx *et al.*, 2002). Dit model bood een doeltreffende oplossing voor de statistische onzichtbaarheid van een deel van de bevolking van buitenlandse herkomst in België. Hoewel de SEM op dit academische fundament voortbouwde, verschilde de methode fundamenteel van de Volkstelling van 1991. De volkstelling was een momentopname gebaseerd op vragenlijsten, terwijl de SEM gebruikmaakt van administratieve data uit het Rijksregister. Concreet worden drie variabelen gebruikt om iemands herkomst te bepalen: de huidige

nationaliteit, de geboortenationaliteit en de geboortenationaliteit van de ouders. (FRA, n.d.; FOD WASO & Unia, 2013). Hoewel Unia een drijvende kracht was bij de oprichting en vroege edities van de SEM, is de regie van deze monitoring inmiddels geëvolueerd. Vandaag wordt dit instrument door de FOD WASO voortgezet onder de titel 'Rapport Diversiteit', waarmee de continuïteit van de herkomstgegevens op de arbeidsmarkt wordt gewaarborgd (FOD WASO, 2024).

Sinds de eerste publicatie in 2013 is de SEM (thans het Rapport Diversiteit) uitgegroeid tot een onmisbare informatiebron voor beleidsmakers, onderzoekers en het maatschappelijk middenveld. De SEM had een politieke en institutionele impact die verder reikte dan de inhoud van de rapporten alleen. Dit monitoringsinstrument functioneerde als een 'proof of concept' dat twee fundamentele zaken aantoonde.

› Ten eerste was het **juridisch en technisch** mogelijk om binnen de **strikte Belgische en Europese kaders** van gegevensbescherming relevante en gedetailleerde data over herkomst en ongelijkheid te produceren. Dit was een cruciaal juridisch precedent dat aantoonde dat de privacywetgeving geen onoverkomelijk obstakel hoefde te zijn voor het monitoren van discriminatie, een argument dat de institutionele terughoudendheid lang had gevoed (Perrin *et al.*, 2015; Unia, 2021). Tegelijkertijd maakte dit precedent het onderscheid scherper tussen de algemene privacyregels en de specifieke restricties van de Statistiekwet. Terwijl andere administratieve en wetenschappelijke instanties over de nodige beleidsruimte beschikten om deze gegevens aan te wenden voor

beleidsondersteuning, legde de Belgische statistiekwet aan Statbel een restrictiever kader op voor de productie van officiële statistieken.

› Ten tweede was deze methodiek van grootschalige datakoppeling maatschappelijk en beleidsmatig relevant, omdat het onweerlegbaar de **structurele ongelijkheid op de arbeidsmarkt blootlegde** en kwantificeerde. De cijfers over werkgelegenheidsgraad, werkloosheidsgraad en dagloon toonden significante en persistente verschillen tussen de groep van 'Belgische origine' en groepen met een 'buitenlandse origine', met name die van buiten de EU. De conclusie van het rapport uit 2013 was ondubbelzinnig: personen met een niet-EU-origine zijn oververtegenwoordigd in de onderste lagen van de arbeidsmarkt en personen van Belgische origine in de bovenste lagen (FOD WASO & Unia, 2013).

De methodologie van de SEM werd gaandeweg de **feitelijke standaard** in diverse beleidsinstrumenten, zoals de Brusselse diversiteitsplannen (Actiris, z.d.) en de maatregelen binnen het Vlaamse integratiebeleid (Agentschap Integratie en Inburgering, 2022). Door deze wijdverbreide toepassing in cruciale beleidsinstrumenten verwierf de SEM-methodologie *de facto* de status van beleidsstandaard.

Zoals **Kader 1** aantoonde, is de nadruk op nationaliteitshistoriek een logisch uitvloeisel van de Belgische historische context en de aard en kwaliteit van de beschikbare registerdata.

Kader 1: De historische en administratieve erfenis in de cijfers: hoe afstamming de Belgische statistieken vormt

De hedendaagse Belgische herkomststatistieken zijn het resultaat van een specifieke historische ontwikkeling die de huidige technische randvoorwaarden heeft vormgegeven. De keuze om herkomst te definiëren op basis van de nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders weerspiegelt een juridische traditie die het **principe van afstamming** consequent boven de geboorteplaats stelde. Deze traditie is geworteld in de 19e-eeuwse staatsvorming en het koloniale verleden (Caestecker *et al.*, 2016); een logica die vervolgens is bestendigd in de structuur en de kwaliteit van de beschikbare administratieve gegevens.

De fundamenten van het Belgische nationaliteitsrecht

Vanaf zijn ontstaan in 1830 omarmde de jonge Belgische staat een nationaliteitsrecht dat sterk leunde op afstamming. Deze keuze, gebaseerd op de Franse *Code Civil*, weerspiegelde een specifieke opvatting van de natie: geen gemeenschap van mensen op een grondgebied, maar een collectief van gezinnen, geleid door de man. De nationaliteit werd primair via de vader doorgegeven, ongeacht de geboorteplaats van het kind (Caestecker *et al.*, 2016). Dit vestigde een cruciaal principe: een kind van een Belgische vader, geboren in het buitenland, was fundamenteel Belgisch, terwijl een kind van buitenlandse ouders, geboren op Belgische bodem, als vreemdeling werd beschouwd. Aanvankelijk had dit weinig impact; de liberale staat trad bescheiden op en de grens tussen Belg en gevestigde immigrant was maatschappelijk vaag (Caestecker *et al.*, 2016).

De Volkstelling van 1890: nationaliteit als het 'nieuwe ordenende principe'

Terwijl in bevolkingstellingen voorheen werd gevraagd naar de geboorteplaats, verschoof de focus in 1890 naar nationaliteit (Caestecker, 1997). Deze verschuiving van een louter juridisch concept naar een primair instrument voor sociale en administratieve ordening had onmiddellijke en verreikende gevolgen. Nationaliteit werd de lens waardoor de staat zijn bevolking bekeek, classificeerde en beheerde, en werd een 'cruciaal maatschappelijk ordeningsprincipe'. Dit was een actief politiek project om de grenzen te verharderen. Zo moesten bijvoorbeeld niet-Belgische officieren hun graad inleveren en mochten vreemdelingen geen bestuursfuncties meer bekleden in beroepsorganisaties (Caestecker *et al.*, 2016).

Het koloniale precedent: afstamming als hiërarchisch principe

De nadruk op afstamming vond zijn meest radicale toepassing in het koloniale tijdperk. In Belgisch-Congo werd een rigide, geracialiseerde juridische hiërarchie gecreëerd door de Congolese bevolking de status van 'Belgische onderdanen, zonder burgerschap' toe te kennen. De precaire juridische behandeling van 'metiskinderen' (kinderen van een Belgische vader en een Congolese moeder) illustreert hoe het nationaliteitsrecht functioneerde als een instrument om sociale en 'raciale' grenzen te definiëren en te bewaken (Arrêt – Cour d'appel de Bruxelles, 2018). Dit historische precedent toont de diepe verankering van afstamming als een ordenend principe in de Belgische administratieve traditie aan.

Een methodologische keuze gebaseerd op datakwaliteit

De huidige methodologie werd ontwikkeld als antwoord op de 'statistische onzichtbaarheid' van een deel van de tweede en latere generaties, dat door nationaliteitsverwerving niet langer zichtbaar was in de statistieken op basis van de huidige nationaliteit. Bij deze keuze speelde de technische kwaliteit van de data een beslissende rol. Omdat het Rijksregister pas vanaf de jaren 80 werd gecentraliseerd, vertonen gegevens over het geboorteland voor oudere generaties - de ouders van de individuen die deel uitmaken van de huidige bevolkingsstocks - vaker hiaten. In het Rijksregister bleken de gegevens over nationaliteitshistoriek significant vollediger en betrouwbaarder dan die over het geboorteland.

Methodologische implicaties en statistische differentiatie

Deze benadering, waarbij juridische afstamming de geografische realiteit flankiert, resulteert in specifieke classificaties die de eigenheid van het systeem illustreren. In sommige gevallen leidt dit tot opmerkelijke uitkomsten:

- › Een persoon die in België is geboren uit eveneens in België geboren ouders, wordt geclassificeerd als 'Belg met een buitenlandse herkomst' indien minstens één van de ouders een buitenlandse geboortenationaliteit bezat;
- › Een persoon geboren in Australië uit een geëmigreerde Belgische familie, van wie (één van) de ouders eveneens in Australië is geboren, en die via afstamming de Belgische nationaliteit bezit, wordt bij vestiging in België geregistreerd als 'Belg met een Belgische herkomst'.

De focus ligt zodoende niet op migratie als fysieke verplaatsing, maar op de transmissie van een juridische status. Dit resulteert in een selectieve zichtbaarheid: de migratie-ervaring van groepen die historisch als 'inherent' Belgisch worden beschouwd, wordt statistisch geneutraliseerd, terwijl de buitenlandse herkomst van andere groepen in sommige gevallen generaties lang statistisch gemarkeerd blijft. Dit heeft consequenties voor de interpretatie van data over sociale ongelijkheid, diversiteit en integratie, en creëert een potentieel vertekend beeld van de maatschappelijke realiteit, geworteld in historische trajecten en pragmatische datakeuzes.

3.5 INTERFEDERALE SAMENWERKING: DE WEG NAAR EEN OFFICIËLE STANDAARD

Historisch gezien hanteerde Statbel een methodologische benadering die nauw aansloot bij de Belgische Statistiekwet van 4 juli 1962. Deze wet vormt het vigerende en limitatieve kader voor de nationale statistiekautoriteit en legt strikte randvoorwaarden op aan de verzameling van gevoelige persoonsgegevens. De werkwijze van Statbel weerspiegelde dan ook een institutionele zorg voor statistische nauwkeurigheid en juridische conformiteit binnen een maatschappelijk gevoelige context. De focus lag aanvankelijk op juridisch onbetwistbare indicatoren die direct beschikbaar waren uit administratieve bronnen, zoals de (geboorte-) nationaliteit en het geboorteland van het individu (Perrin et al., 2015).

De maatschappelijke en academische behoefte aan gedetailleerdere cijfers over bevolkingsdiversiteit nam echter gestaag toe, zowel op nationaal als internationaal niveau. In reactie op deze groeiende vraag intensifieerde Statbel de

inspanningen om een robuust en gedragen kader te ontwikkelen. Dit proces werd geoperationaliseerd via de formele overlegstructuren van **het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS)**. Dit instituut waarborgt de structurele samenwerking tussen de federale entiteiten - Statbel en de Nationale Bank van België - en de regionale statistische autoriteiten: het BISA (Brussel), Statistiek Vlaanderen en het IWEPS (Wallonië). Het hoofddoel van deze samenwerking is het garanderen van de harmonisatie, kwaliteit en methodologische onafhankelijkheid van publieke statistieken op alle beleidsniveaus. Deze samenwerking binnen **de werkgroep Demografie** van het IIS resulteerde in de keuze om nationaliteitshistoriek te hanteren als de primaire as voor de Belgische herkomststatistieken. Dit resultaat moet worden beschouwd als een pragmatisch gevalideerd compromis, gedragen door de federale en regionale partners, dat steunde op drie methodologische fundamenten:

- › **Datakwaliteit en registerintegriteit:** De keuze voor nationaliteitshistoriek als primaire as voor de Belgische herkomststatistiek is ingegeven door het feit dat deze variabele de hoogste dekkingsgraad van het register biedt binnen de huidige Belgische context. Een empirische evaluatie van de datakwaliteit toonde aan dat alternatieve variabelen, zoals 'geboorteland', voor oudere cohorten een significant hogere incidentie van ontbrekende gegevens (*missing values*) vertonen. Door de nationaliteitshistoriek als primaire as te hanteren, werd de hoogst haalbare graad van robuustheid en dekkingsgraad bereikt, wat de meest betrouwbare basis bood voor de herkomststatistiek.
- › **Methodologische continuïteit:** Door te convergeren met de reeds gevestigde methodiek van de Socio-economische Monitoring (SEM) - een instrument dat breed wordt gedragen door sociale partners en institutionele actoren - werd de interne consistentie van de Belgische statistiekproductie gewaarborgd. Dit minimaliseerde het risico op methodologische divergentie tussen verschillende federale en regionale rapportages.
- › **Juridische objectivering en wettelijk kader:** De nationaliteitshistoriek bood een sluitend administratief spoor binnen de strikte grenzen van de Belgische

Statistiekwet (Art. 24quinquies), die het genereren van statistieken op basis van 'ras' of 'etniciteit' verbiedt. In een context waar deze categorieën fungeren als instrument voor het monitoren van gelijke kansen, biedt de nationaliteitshistoriek een objectief verifieerbare, juridische grondslag die de legitimiteit van de data waarborgt zonder de wettelijke beperkingen te overschrijden.

Deze officiële standaard wordt heden echter geconfronteerd met een nieuwe, dwingende realiteit. Sinds 2021 is Statbel, in het kader van de Europese Sociale Statistiek (ESS) - waaronder de Labour Force Survey (LFS) - verplicht om gegevens over **het geboorteland van de ouders** te verzamelen en aan te leveren (Europees Parlement & Raad, 2019, bijlage I). Deze ontwikkeling markeert een methodologische breuk: waar de Belgische norm focust op een **juridische geschiedenis** (de nationaliteitshistoriek), stelt de Europese norm de **migratiegeschiedenis** (het geboorteland) centraal, een universeel geografisch concept. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een waar laboratorium voor wereldwijde demografische verschuivingen, waarborgt deze harmonisatie verfijndere meetinstrumenten die beter zijn aangepast aan de realiteit op het terrein.

3.6 SYNTHESE EN IMPLICATIES VOOR HET BRUSSELS H. GEWEST

De evolutie van de Belgische migratiestatistiek is het verhaal van een moeizame, decennialange zoektocht naar een adequaat meetinstrument voor een steeds complexere demografische realiteit. Gedurende lange tijd volstond het juridische criterium van de « huidige nationaliteit » om de « buitenlandse » bevolking te tellen. Dit model, ontworpen voor een tijdperk van tijdelijke arbeidsmigratie, bleek echter totaal ongeschikt zodra migratie een permanent karakter kreeg en nieuwe generaties op Belgische bodem werden geboren.

Een eerste kantelpunt vond plaats bij de Algemene Volks- en Woningtelling van 1991. Bevrijd van haar louter administratieve functie, introduceerde deze telling voor het eerst variabelen zoals de nationaliteit bij geboorte en het geboorteland, en later, tijdens de Socio-economische Enquête van 2001, ook die van de ouders. Deze academische innovatie legde de basis voor een moderne, multigenerationele analyse van de bevolking naar herkomst en maakte groepen zoals de tweede generatie voor het eerst statistisch zichtbaar.

Deze methodologische doorbraak legde echter een diepe politiek-ideologische kloof bloot die de ontwikkeling van Brusselse statistiek decennialang heeft verlamd. Terwijl Vlaanderen het concept van herkomststatistiek pragmatisch omarmde als beleidsinstrument, verzette Franstalig België zich vanuit een universalistische traditie tegen elke vorm van « etnische » categorisering uit vrees voor stigmatisering. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, als uniek raakvlak tussen

deze twee visies, bleef hierdoor lange tijd schatplichtig aan deze federale patstelling.

Een beslissende impuls kwam uiteindelijk uit de hoek van het antidiscriminatiebeleid. Europese richtlijnen verplichtten België om de ongelijkheid op de arbeidsmarkt te monitoren. Dit leidde tot de oprichting van het Sociaal-economische Monitoring (SEM), een strategisch partnerschap tussen de FOD Werkgelegenheid, Unia en de KSZ. De SEM bewees dat het technisch en juridisch mogelijk was om gedetailleerde herkomststatistiek te produceren binnen een strikt kader van privacybescherming. Hoewel de KSZ hierbij over meer operationele beleidsruimte beschikte, bleef de officiële statistiek (geproduceerd door Statbel) gebonden aan het restrictievere kader van de Statistiekwet van 1962.

Vandaag is deze evolutie uitgemond in een officiële norm, gevalideerd binnen het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS) in 2021. De keuze voor de nationaliteitshistoriek als primaire as - een compromis tussen Statbel, het BISA en de andere regionale partners - garandeert de hoogste datakwaliteit en juridische objectivering.

Tegelijkertijd wordt deze Belgische norm nu geconfronteerd met een nieuwe Europese realiteit. De verplichting vanuit Eurostat (2021) om enquêtegegevens over het geboorteland van de ouders te verzamelen, dwingt Statbel om naast de juridische historiek (nationaliteit) ook de geografische migratiegeschiedenis in kaart te brengen. Voor de Brusselse

realiteit, waar de evolutie van de bevolkingssamenstelling internationale trends vaak vooruit is, betekent deze wisselwerking tussen nationale traditie en Europese harmonisering dat de instrumenten om diversiteit te meten alleen maar fijner en accurater zullen worden.

4 VERGELIJKENDE ANALYSE VAN HERKOMSTSTATISTIEKEN IN BELGIË EN NOORD- EN WEST-EUROPESE LANDEN

4.1. INTERNATIONALE KADERS: UNECE EN OESO

Om de diversiteit aan nationale benaderingen te kunnen doorgronden, is een helder ijkpunt essentieel. Dit ijkpunt wordt gevormd door de internationale richtlijnen en methodologische aanbevelingen aangereikt door internationale organisaties als de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (UNECE) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). De aanbevelingen van de Conference of European Statisticians (CES), gepubliceerd in 2015 met het oog op de cyclus van volkstellingen van 2020, zijn hierin leidend geweest (UNECE, 2015). Dit hoofdstuk analyseert de principes achter dit internationale 'ideaaltype', dat als methodologische hoeksteen dient om de specifieke keuzes en afwijkingen van nationale statistiekbureaus in een helder en kritisch perspectief te plaatsen.

4.1.1. Geboorteland van persoon en diens ouders als methodologische hoeksteen

De kern van de internationale aanbeveling is de keuze voor het geboorteland van een persoon en diens ouders als het primaire classificatiecriterium (UNECE, 2015; OECD, 2015). Dit biografische gegeven wordt als een robuuster criterium beschouwd ten opzichte van nationaliteit om drie fundamentele redenen.

Ten eerste, **stabieleit**. Het geboorteland is een onveranderlijk biografisch gegeven. Nationaliteit daarentegen is een juridische status die kan wijzigen door naturalisatie. Een statistiek gebaseerd op nationaliteit zou de samenstelling van groepen permanent zien veranderen door louter administratieve handelingen, wat de analyse van lange termijntrends ernstig bemoeilijkt (United Nations, 2017; OECD, 2015).

Ten tweede, **sociologische relevantie**. De analyse van integratieprocessen vereist inzicht in de feitelijke migratie-ervaring en de socioculturele context waarin iemand opgroeit, iets wat een louter juridisch construct als nationaliteit niet kan bieden. Het geboorteland van de ouders is essentieel om de sociaaleconomische situatie van de "tweede generatie" (in het land van verblijf geboren kinderen van migranten) te kunnen analyseren en te vergelijken met de "eerste generatie" (migrant) en de 'autochtone' bevolking (UNECE, 2015; United Nations, 2017; European Commission, 2021; OECD, 2015).

Ten derde, **internationale vergelijkbaarheid**. De regels voor het toekennen en verkrijgen van nationaliteit verschillen sterk tussen landen, wat de vergelijkbaarheid ondermijnt (United Nations, 2017; OECD, 2015). Landen met een traditie van *jus soli* ('recht van de grond'), zoals Frankrijk, kennen de nationaliteit vaak automatisch toe aan wie op hun grondgebied wordt geboren. Landen die historisch het *jus sanguinis* ('recht van het bloed') hebben gehanteerd, zoals België en Duitsland lange tijd deden, koppelen nationaliteit primair aan afstamming. Deze diepgewortelde juridische verschillen maken een vergelijking op basis van enkel nationaliteit zeer misleidend (Farkas, 2017).

In navolging van de UNECE-richtlijnen heeft de modernisering van de Europese sociale statistieken, geformaliseerd in Verordening (EU) 2019/1700 (IESS), geleid tot onder meer een herziene methodologie voor de EU-Arbeidskrachten-enquête (EAK) die sinds 2021 van toepassing is. Deze verordening verankert deze internationale praktijk voor het meten van buitenlandse herkomst door de gestandaardiseerde verzameling van gegevens over het geboorteland van de ouders verplicht te stellen in alle EU-lidstaten. Het voornaamste gevolg is dat de identificatie van de eerste en tweede generatie nu op een EU-breed vergelijkbare wijze kan plaatsvinden, waardoor de tweede generatie als analytische categorie binnen de officiële Europese statistieken wordt geïnstitutionaliseerd (Eurostat, 2025).

4.1.2. Intergenerationeel onderscheid en zichtbaarheid van gemengde herkomst

Het analytische onderscheid tussen de eerste en tweede generatie binnen de bevolking van buitenlandse herkomst is cruciaal volgens internationale richtlijnen (UNECE, 2015). De uitdagingen en uitkomsten op het vlak van onderwijs, arbeidsmarktparticipatie en sociale inclusie lopen per generatie sterk uiteen, wat een gedifferentieerde beleidsaanpak vereist (Crul, 2012; Eurostat, 2021; OECD, 2015). De noodzaak om maatschappelijke posities nauwkeurig te analyseren is dan ook de voornaamste reden om het geboorteland van zowel de persoon zelf als van de ouders te gebruiken bij de afbakening van deze bevolkingsgroep. Dit stelt onderzoekers in staat de effecten van een directe migratie-ervaring (typisch voor de eerste generatie) te onderscheiden van de effecten van het opgroeien in een migrantengezin (typisch voor de tweede generatie). De definities die UNECE (2015), de OESO (2015) en Eurostat (2021) onderschrijven, zijn:

- › De **eerste generatie** verwijst naar personen die in het buitenland zijn geboren en zijn gemigreerd naar het land waar zij verblijven. Zij hebben de migratie persoonlijk meegemaakt en zijn, afhankelijk van hun leeftijd bij aankomst, grotendeels opgegroeid in hun land van herkomst.
- › De **tweede generatie** betreft personen die in het land van verblijf zijn geboren met ten minste één ouder die in het buitenland is geboren. Hun socialisatie vindt volledig plaats binnen de context van het land van verblijf, maar hun traject wordt vaak mede gevormd door de migratiegeschiedenis en het culturele en sociale kapitaal van hun ouders.

De internationale richtlijnen gaan verder dan deze intergenerationele basisindeling en dringen aan op een diepere analyse. UNECE (2015) benadrukt de noodzaak om personen met een '**gemengde herkomst**' (één in het buitenland

geboren ouder en één in het land van verblijf geboren ouder) als een aparte subcategorie zichtbaar te maken. Het simpelweg onderbrengen in de bredere tweede generatie leidt tot een aanzienlijk verlies aan analytische precisie (Aspinall *et al.*, 2020).

De verzameling van gegevens over de '**derde generatie en verder**' (in het land van verblijf geboren, met in het buitenland geboren grootouders maar in het land van verblijf geboren ouders) wordt aanbevolen voor landen met een **langere en meer gevestigde immigratiegeschiedenis** (UNECE, 2015). De analytische meerwaarde en de methodologische afbakening van deze latere generaties blijven echter onderwerp van intens wetenschappelijk en maatschappelijk debat. Dit komt mede door de toenemende complexiteit van gemengde achtergronden en de fundamentele vraag naar de persistentie en relevantie van 'herkomst' als een onderscheidende sociale categorie over meerdere generaties heen (Aspinall *et al.*, 2020; Simon, 2012).

Naast de variabelen geboorteland van de persoon en diens ouders, onderschrijven internationale richtlijnen de operationalisering van **bijkomende conceptuele dimensies**. Deze variabelen stellen onderzoekers en beleidsmakers in staat om specifieke mechanismen achter integratieprocessen te doorgronden. De meest relevante zijn (UNECE, 2015; OECD, 2018):

- › **Etnisch-culturele zelfidentificatie** operationaliseert de subjectieve dimensie van identiteit en is essentieel voor de analyse van sociale inclusie en gerapporteerde discriminatie.
- › **Thuistaal** fungeert als een belangrijke determinant voor de analyse van sociaaleconomische trajecten, met name binnen de domeinen van onderwijs en arbeidsmarktparticipatie².
- › **Nationaliteitshistoriek** maakt de evaluatie mogelijk van de juridische dimensie van integratie en de effectiviteit van het burgerschapsbeleid aan de hand van data over naturalisatie en meervoudige nationaliteit.

2 Hoewel internationaal aanbevolen, verbiedt artikel 24 quinquies van de wet van 4 juli 1962 Statbel om taalstatistieken te verzamelen. Dit verbod vloeit voort uit de historische communautaire strijd rond de talentellingen en de vastlegging van de taalgrens.

Kader 2: Waarom schieten de *proxy*-variabelen tekort in het meten van de socioculturele identiteit?

In tal van West-Europese landen is het gebruik van *proxy*-variabelen voor 'herkomst' in officiële statistieken - in plaats van directe bevraging naar etniciteit - een weloverwogen beleidskeuze, diep geworteld in historische en politieke tradities. De sociologische relevantie van deze statistieken, gebaseerd op administratieve kenmerken zoals geboorteland of nationaliteitshistoriek, is aanzienlijk. Ze operationaliseren en kwantificeren facetten van migratie en integratie, maar hun validiteit is strikt voorwaardelijk: ze mogen niet worden verward met een directe meting van sociaal-culturele identiteit.

Het hanteren van deze *proxy*'s als **directe maatstaf voor socioculturele identiteit** vormt een **fundamentele categoriefout**. Deze fout bestaat uit het verwarren van twee verschillende logische categorieën: enerzijds een objectief, administratief en demografisch kenmerk en anderzijds een subjectief, fluïde en sociaal geconstrueerd concept. Deze *proxy*-variabelen projecteren een statisch kenmerk op een proces dat per definitie sociologisch dynamisch is.

Volgens Brubaker (2004) moet identiteit niet worden gezien als een vaststaand 'ding' dat men bezit, maar als een **relationeel en processueel gegeven** dat voortdurend (her)gecreëerd wordt. De werkelijke identiteitsvorming wordt gevoed door factoren zoals taal, religie, sociale netwerken en de geleefde ervaringen van inclusie of juist uitsluiting (Berry, 1990; Simon, 2008; Brubaker, 2004). Door een administratief feit als enige indicator te gebruiken, ontstaat het risico op 'reïficatie': het proces waarbij statistische categorieën in het beleid gaan fungeren als homogene, objectief bestaande groepen. De administratieve *proxy* meet zodoende wel een werkelijk juridisch of administratief statuut, maar blijft per definitie blind voor de meervoudige realiteit van hoe herkomst en identiteit daadwerkelijk worden beleefd.

Deze benadering leidt tot twee fundamentele beperkingen die de complexiteit van diversiteit miskennen:

- › **Methodologisch nationalisme.** Ten eerste behandelen criteria als geboorteland of nationaliteitshistoriek de natiestaat als een homogene, monolithische analytische eenheid. Dit is een uitvloeisel van wat Wimmer & Glick Schiller (2002) 'methodologisch nationalisme' noemen: de impliciete aanname dat staatsgrenzen de natuurlijke contouren van de sociale werkelijkheid vormen. Deze 'container'-visie miskent systematisch dat personen uit hetzelfde land zeer uiteenlopende etnische, culturele of religieuze achtergronden kunnen hebben. Het gevolg is een structurele onderschatting van de ware maatschappelijke diversiteit (Perrin *et al.*, 2015; Simon, 2012).
- › **De toegeschreven identiteit.** Ten tweede falen de *proxy*'s in het meten van de dimensie die cruciaal is voor antidiscriminatiebeleid: de door anderen toegeschreven (geracialiseerde) identiteit. Discriminatie is vaak gebaseerd op hoe een persoon door de samenleving wordt 'gezien', wat relevanter kan zijn dan diens geboorteplaats (Simon, 2008). Een in Oostenrijk geboren persoon met Nigeriaanse ouders kan zich volledig Oostenrijks voelen, maar primair als 'zwart' worden gecategoriseerd en op basis daarvan discriminatie ervaren. Hoewel in de praktijk ook andere intersectionele parameters - zoals leeftijd of gender - de sociaal-economische positie beïnvloeden, fungeert de perceptie van etniciteit vaak als een primaire as van uitsluiting. Een systeem dat uitsluitend juridische of geografische data aggregereert, blijft blind voor de sociologische dynamiek van etnische verhoudingen en de impact van de 'buitenstaandersblik' (Farkas, 2017; Simon *et al.*, 2015).

Desondanks is de meerwaarde van deze *proxy*-gebaseerde statistieken onmiskenbaar. In de Belgische en vele andere continentale contexten zijn ze het voornaamste, en vaak het enige instrument om structurele ongelijkheid op bevolkingsniveau zichtbaar te maken. Zonder deze data zouden de nadelen die bepaalde groepen ondervinden helemaal onzichtbaar blijven, wat een *evidence-based* beleid onmogelijk zou maken (Farkas, 2017; Perrin *et al.*, 2015). **De wetenschappelijke en beleidsmatige valkuil is echter om deze *proxy* te verwarren met de socioculturele realiteit die het poogt te benaderen.** Voor een dieper begrip van identiteit en discriminatie is het noodzakelijk om deze gegevens aan te vullen met andere meetinstrumenten (Simon *et al.*, 2019; Unia, 2024). Deze pragmatische keuze voor indirecte meting staat in contrast met andere statistische tradities. Ter verdieping van de methodologische discussie verkent **hoofdstuk 5** de Angelsaksische benadering. Dit paradigma biedt een alternatief voor indirecte *proxy*'s door 'etniciteit' en/of vermeend 'ras' te meten via rechtstreekse zelfidentificatie.

4.1.3. Terminologie

Verder onderschrijven internationale richtlijnen dat de terminologie voor bevolkingsgroepen volgens herkomst moet voldoen aan strikte criteria: de labels dienen **helder, eenduidig, wetenschappelijk consistent en bovenal niet-stigmatiserend** te zijn (UNECE, 2015; Farkas, 2017). Labels die een statische en deterministische kijk op identiteit op basis van herkomst impliceren, dienen te worden vermeden, aangezien identiteit een relationeel, processueel en dynamisch gegeven is (Brubaker, 2004). Daarnaast wordt opgemerkt dat wanneer de gehanteerde labels als ongepast worden ervaren, dit de legitimiteit van beleidsmaatregelen kan ondermijnen.

Een gebrek aan respect voor de gebruikte terminologie kan leiden tot verminderde participatie en de effectiviteit van interventies aanzienlijk verlagen (Farkas, 2017; Unia, 2024). Daarbij wordt een **participatieve aanpak**, waarbij de betreffende gemeenschappen en maatschappelijke organisaties worden betrokken bij de ontwikkeling van terminologie, steeds meer als een ethische noodzaak en een 'best practice' beschouwd (UNECE, 2015; Balestra & Fleischer, 2018; Farkas, 2017; Unia, 2024).

4.2. DEFINITIE EN AFBAKENING

Waar de internationale standaard een helder ideaaltipe schetst, is de vertaling naar de nationale statistische praktijken een complex proces vol fundamentele keuzes. Het afbakenen van de bevolking naar herkomst is dan ook geen neutrale, technische oefening, maar een proces met diepgaande en verstrekkende gevolgen.

Methodologische beslissingen - zoals de conceptuele keuze tussen herkomst als een juridische status (afgeleid van nationaliteitshistoriek) versus een biografisch feit (gebaseerd op geboorteland), de afbakening van de 'tweede generatie' via een één- of tweeouderregel, en de procedures voor het toewijzen van een specifiek herkomstland - zijn geworteld in dieperliggende maatschappelijke en politieke opvattingen.

Deze keuzes bepalen rechtstreeks wie statistisch zichtbaar wordt en wie onzichtbaar blijft, en definiëren zo de omvang en samenstelling van de groepen die worden bestudeerd. De impact reikt echter verder dan de statistieken: ze beïnvloeden de uitkomsten van sociaalwetenschappelijk onderzoek, de analyse van integratieprocessen, de vormgeving van beleid en zelfs de publieke perceptie van diversiteit. Dit hoofdstuk ontrafelt deze methodologische knopen.

4.2.1. Criteria voor afbakening van de bevolking van buitenlandse herkomst

Een cruciale eerste stap is de conceptuele en operationele afbakening van de 'bevolking van buitenlandse herkomst'. Waar de internationale standaard een helder, demografisch gefundeerd ideaaltipe voorstelt, toont de praktijk in Noord- en West-Europa een divers landschap van methodologische keuzes. De gehanteerde methoden kunnen worden herleid tot twee principiële benaderingen van het begrip 'herkomst': enerzijds als een juridische status, die is afgeleid van de nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders, en anderzijds als een biografische gebeurtenis, die is gebaseerd op het geboorteland van de persoon en diens ouders. Deze conceptuele tweedeling leidt in de praktijk van nationale statistiekbureaus tot drie operationele modellen:

- › (i) Het **juridische model**, dat de (geboorte)nationaliteit van een persoon en diens ouders als primair criterium hanteert.
- › (ii) Het **demografische model**, dat uitgaat van het geboorteland van een persoon en diens ouders.
- › (iii) Het **gecombineerde model**, dat criteria uit de beide voorgaande modellen integreert.

TABEL 1: Overzicht van modellen voor de definitie van herkomst

Modeltype	Kernprincipe	Criteria (proxy variabelen)	Nationale statistische bureaus
Administratief-juridisch model	Juridische status	Nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders	België, Duitsland (oude definitie)
Administratief-demografisch model	Biografisch feit	Geboorteland van de persoon en diens ouders	Zweden, Finland, Noorwegen, Nederland, Oostenrijk en Duitsland (nieuwe definitie)
Gecombineerd model	Juridische status en biografisch feit	Combinatie van geboorteland en nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders	Frankrijk

Bron: Statbel, CBS, INSEE, Statistik Austria, Statistics Finland, SSB, Destatis, SCB (bewerking BISA)

(i) Administratief-juridisch model: de primauteit van nationaliteit

In het administratief-juridische model is de juridische status van een individu en diens ouders, met name hun nationaliteitshistoriek, het doorslaggevende criterium voor het bepalen van herkomst. Deze benadering wordt gehanteerd in **België** en, hoewel in transitie, in **Duitsland**.

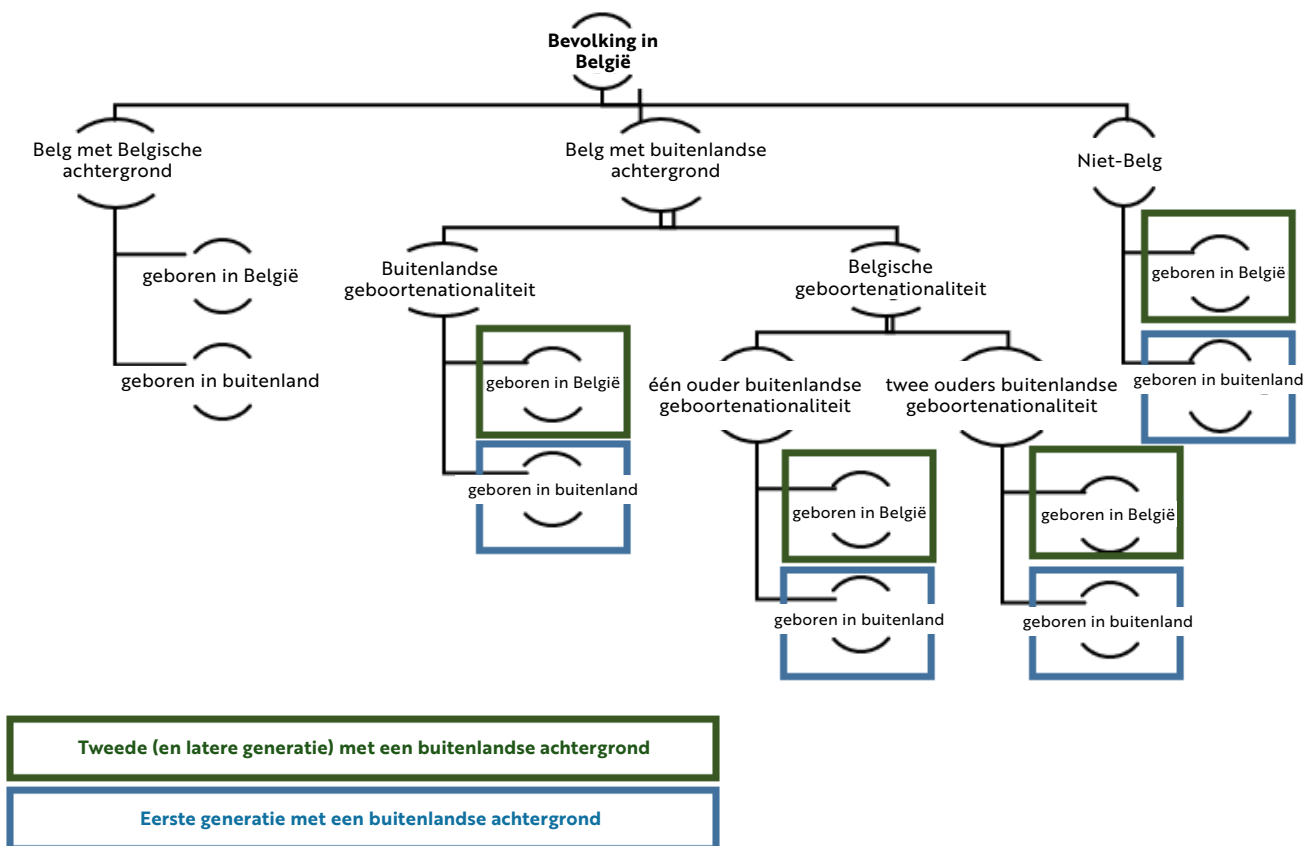
België biedt het meest uitgesproken voorbeeld van dit model. De definitie van herkomst van Statbel (z.d.) is strikt gebaseerd op een combinatie van drie administratief-juridische criteria: de **huidige nationaliteit**, de **geboortenationaliteit** van het individu, en de **geboortenationaliteit van de ouders** (of van één van de ouders indien de andere onbekend is).

Op basis hiervan wordt de bevolking, zoals weergegeven in **Figuur 1**, ingedeeld in drie brede herkomstgroepen. Deze indeling volgt een duidelijke hiërarchie waarin juridische

status prevaleert boven demografische kenmerken: eerst de huidige nationaliteit, daarna de nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders, en ten slotte als onderscheidend kenmerk de geboorteplaats (in of buiten België).

- › **Belgen met een Belgische achtergrond:** Dit is de meest strikt gedefinieerde groep. Om hiertoe te behoren, moet een persoon aan twee cumulatieve voorwaarden voldoen: de persoon bezit de Belgische nationaliteit én beide ouders hadden bij de geboorte eveneens de Belgische nationaliteit.
- › **Belgen met een buitenlandse achtergrond:** Deze categorie omvat personen die de Belgische nationaliteit hebben, maar van wie zichzelf of ten minste één ouder een buitenlandse geboortenationaliteit had.
- › **Niet-Belgen:** Dit is een puur juridische categorie die uitsluitend is gebaseerd op de huidige nationaliteit van een individu.

FIGUUR 1: Indeling van de Belgische bevolking naar nationaliteit en herkomstnationaliteit

Bron: Statbel (Bewerking BISA)

Kader 3: Interbestuurlijke verschillen in de indeling van de bevolking van buitenlandse herkomst in België

In België hanteren Statistiek Vlaanderen en Statbel beide dezelfde basiscriteria voor de afbakening van de bevolking van buitenlandse herkomst, maar hun verschillende finaliteit leidt tot een andere hoofdindeling. Dit weerspiegelt de uiteenlopende prioriteiten van de bestuursniveaus binnen de Belgische staatsstructuur.

Statistiek Vlaanderen hanteert een **binaire hoofdindeling** die direct aansluit bij het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid. De bevolking wordt primair opgedeeld in twee groepen: "personen van Belgische herkomst" en "personen van buitenlandse herkomst". Binnen die laatste groep wordt vervolgens gedifferentieerd naar geboorteplaats (in of buiten België) en herkomstregio. De kernvraag is hierbij of de betrokkene binnen de reikwijdte van het Vlaamse integratiebeleid valt; de huidige nationaliteit wordt daarbij als secundair beschouwd ten opzichte van de herkomststatus.

Statbel kiest daarentegen voor een **gelaagde, juridische indeling** gericht op een breed demografisch overzicht. Statbel onderscheidt drie hoofdgroepen: (1) niet-Belgen, (2) Belgen met een buitenlandse herkomst en (3) Belgen met een Belgische herkomst. Hier blijft de actuele juridische nationaliteit het primaire indelingscriterium. De focus ligt op het juridisch in kaart brengen van de herkomststructuur van de Belgische bevolking.

Hoewel de som van de Statbel-categorieën (1) en (2) numeriek exact overeenkomt met de Vlaamse categorie "personen van buitenlandse herkomst", is het verschil in categorisatie betekenisvol. Waar Statistiek Vlaanderen de groepen (niet-Belgen en Belgen met buitenlandse herkomst) direct aggregereert tot één binaire beleidscategorie, behoudt Statbel het onderscheid in nationaliteit om de herkomststructuur van de volledige bevolking juridisch zuiver in kaart te brengen.

Dit leidt tot een situatie waarin eenzelfde persoon van categorie kan veranderen naargelang de institutionele context. Een individu dat door de Vlaamse statistieken wordt aangemerkt als een 'persoon van buitenlandse herkomst', wordt in de federale statistieken een 'Belg van buitenlandse herkomst'. De definitie van 'herkomst' overstijgt dus het louter technische of neutrale gegeven: **het is een politiek-administratieve constructie die varieert naargelang het beleidsniveau en de bijbehorende doelstellingen.**

De methodologische keuze om de geboortenationaliteit van de persoon en diens ouders als ankerpunt te gebruiken, heeft echter significante gevolgen. Hoewel geboortenationaliteit een verifieerbaar administratief feit is, is het gebruik ervan als een stabiele proxy voor het complexe, multigenerationele concept 'herkomst' ontoereikend. Het gebruik van dit criterium wordt namelijk beïnvloed door de opeenvolgende en ingrijpende wijzigingen in de Belgische nationaliteitswetgeving (zie **Kader 4**). Hierdoor kunnen **verschuivingen in het juridische kader onbedoeld doorwerken in de demografische statistieken, wat de stabiliteit van de tijdreeksen en de vergelijkbaarheid van de gegevens beïnvloedt.**

Het gevolg is dat Belgische statistieken over herkomst niet louter een passieve meting zijn van de herkomst van de bevolking, maar ook een actieve **weerspiegeling van de heersende nationaliteitswetgeving** op een gegeven moment. Een wijziging in de wet herdefinieert onmiddellijk de 'herkomst' van toekomstige generaties. Dit betekent dat het vergelijken van herkomstdata uit, bijvoorbeeld 2000 met data uit 2020 niet zomaar een vergelijking is van een veranderende bevolking, maar van een bevolking die gemeten wordt met een **evoluerende meetlat**.

De geboortenationaliteit van de persoon en diens ouders is hiermee geen stabiele weergave van iemands herkomst, maar functioneert eerder als een statistisch artefact dat vertekend wordt door juridische timing. De uitkomst hangt af van het samenspel tussen het geboortjaar van een persoon, het jaar van nationaliteitsverwerving van diens ouders, en de wet die op dat precieze moment van kracht was.

Twee voorbeelden illustreren dit principe:

- › **De Wet Gol van 1985**, die de overdracht van nationaliteit via de moeder mogelijk maakte, creëerde een scherpe breuklijn in de statistieken. Een kind met een Belgische moeder en een buitenlandse vader, geboren in 1980, werd nog als buitenlander geregistreerd. Een broer of zus van dezelfde ouders, geboren in 1985, kreeg automatisch de Belgische nationaliteit. Hoewel hun sociologische herkomst identiek is, is hun officiële classificatie tegengesteld. Dit verschil heeft ook directe gevolgen voor hun kinderen (de derde generatie), die daardoor eveneens in een andere herkomstcategorie terechtkomen.
- › **De timing van de naturalisatie** van ouders kan een arbitrair onderscheid creëren tussen hun kinderen. Neem een zoon geboren in 1999, wiens ouders in 2001 Belg worden. Zijn geboortenationaliteit is buitenlands. Zijn zus, geboren in 2002, is vanaf de geboorte Belg. Ondanks hun identieke afkomst vallen broer en zus hierdoor in een verschillende herkomstcategorie. Dit onderscheid zet zich voort in de volgende generatie: de kinderen van de zoon zullen als 'van buitenlandse herkomst' worden beschouwd, terwijl die van de dochter als 'van Belgische herkomst' gelden (uitgaande van een partner met Belgische geboortenationaliteit).

Op **macroniveau** tonen deze voorbeelden aan dat **wetswijzigingen** - zoals de wet-Gol of de 'Snel-Belg-wet' - geen kwestie zijn van individueel toeval, maar werkelijke **collectieve**

herdefiniëringen teweegbrengen. Ze veroorzaken artificiële breuken in statistische reeksen: de meting van de bevolking naar 'herkomst' varieert van jaar tot jaar, wat de **temporele vergelijkbaarheid** van deze reeksen ondermijnt.

Deze elementen van juridische volatiliteit treffen niet enkel de classificatie van personen die de Belgische nationaliteit verwierven in België, maar ook die van **Belgen in het buitenland**. Tot de wetwijziging van 2006, die pas in 2007-2008 volledig van kracht werd, was het principe van enkelvoudige nationaliteit de norm. Een Belg die vrijwillig een andere nationaliteit aannam, verloor daardoor automatisch en vaak onbewust de Belgische nationaliteit. Dit verlies had ook een "cascade-effect" op minderjarige Belgische kinderen in het buitenland, die eveneens hun Belgische nationaliteit verloren, tenzij de andere ouder Belg bleef of het kind staattoos zou worden (SPF Affaires étrangères, 2022). Deze strengheid contrasteerde met de steeds soepelere regels voor vreemdelingen die Belg wilden worden en daarbij vaak hun oorspronkelijke nationaliteit behielden (Foblets *et al.*, 2002). Deze interne tegenstrijdigheid werd opgelost door de Wet van 27 december 2006, die het verbod op dubbele nationaliteit afschafte (Caestecker *et al.*, 2016). De wet had geen terugwerkende kracht. Personen die hun nationaliteit vóór deze data hadden verloren, kregen deze niet automatisch terug en moesten een (vaak complexe) herkrijgingsprocedure doorlopen (SPF Affaires étrangères, 2022). Dit creëerde een

nieuwe, scherpe breuklijn: een Belg die op 8 juni 2007 de Canadese nationaliteit verkreeg, verloor zijn Belgische nationaliteit, terwijl iemand die dezelfde handeling slechts twee dagen later stelde, op 10 juni 2007, zijn dubbele nationaliteit behield. Ook hier is de statistische classificatie als 'Belg' of 'niet-Belg' een artefact van juridische timing en niet van een feitelijke band met het land. Dit creëert een structurele en niet-verwaarloosbare breuk in de statistieken van Belgen in het buitenland (en hun nakomelingen) van vóór en na 2007, wat longitudinale analyses van deze groep fundamenteel bemoeilijkt.

Deze voorbeelden illustreren dat de statistische classificatie in hoge mate wordt bepaald door het **samenspel tussen de timing van nationaliteitsverwerving en de specifieke regelgeving die op dat moment van kracht was**. Hoewel de geboortenationaliteit een technisch betrouwbare indicator is binnen de beschikbare administratieve gegevens, vertoont zij een beperkte temporele stabiliteit als maatstaf voor herkomst. Omdat de indicator inherent verbonden is aan een veranderlijk wettelijk kader, kunnen wijzigingen in de nationaliteitswetgeving leiden tot trendbreuken in de statistische reeksen. Dit bemoeilijkt de longitudinale analyse, waarbij herkomst niet langer enkel een demografisch kenmerk weerspiegelt, maar ook de **evolutie van het juridische landschap**.

Kader 4: De Belgische nationaliteitswetgeving: Een chronologie van elementen van juridische volatiliteit

De Belgische nationaliteitswetgeving kent een pendelbeweging tussen liberalisering en restrictie, met enkele (niet-exhaustieve) cruciale kantelpunten die de definitie van wie als 'Belg' wordt geregistreerd, fundamenteel hebben veranderd.

1. 1984-2012: Periodes van liberalisering

Wet Gol (28 juni 1984). Deze wet, die grotendeels op 1 januari 1985 in werking trad, was de eerste grote modernisering en liberalisering van het nationaliteitsrecht. Het doel was de wetgeving aan te passen aan de nieuwe maatschappelijke realiteit van migratie en de integratie van vreemdelingen bevorderen. Volgens Caestecker *et al.* (2016) zijn de belangrijkste wijzigingen:

- › **Gendergelijkheid:** De discriminatie tussen man en vrouw werd opgeheven. Voortaan konden ook Belgische moeders hun nationaliteit doorgeven aan hun kinderen.
- › **Introductie van *jus soli*:** Er werden elementen van het *jus soli* (recht van de grond) ingevoerd. Een kind geboren in België uit een ouder die zelf ook in België was geboren, kon nu veel eenvoudiger Belg worden.
- › **Procedurale vereenvoudiging:** De procedures voor nationaliteitskeuze en naturalisatie werden aanzienlijk versneld en vereenvoudigd, onder meer door de rol van de ambtenaar van de burgerlijke stand te vergroten. De wet veroorzaakte een eerste piek in het aantal nationaliteitswijzigingen in 1985.

Wet van 13 juni 1991: Deze hervorming zette de liberaliseringstrend voort en focuste specifiek op de derde generatie. De toegang tot de nationaliteit voor de derde generatie verder vergemakkelijken. De belangrijkste wijziging was dat de nationaliteit nu automatisch werd toegekend aan kinderen die in België werden geboren uit ouders die zelf ook op Belgisch grondgebied waren geboren. Deze wijziging leidde tot een scherpe piek in het aantal nationaliteitsverwervingen in 1992 (Caestecker *et al.*, 2016).

Wet van 22 december 1998: Deze wet, die op 1 september 1999 in werking trad, was een belangrijke procedurele hervorming die de weg effende voor de Snel-Belgwet. Het doel was de procedures voor nationaliteitskeuze en -verklaring harmoniseren en vereenvoudigen. Belangrijkste wijziging: De rol van de rechtbanken werd aanzienlijk verkleind, terwijl de ambtenaar van de burgerlijke stand een meer centrale rol kreeg in de procedure (Caestecker *et al.*, 2016).

Snel-Belgwet (1 maart 2000): Dit was de meest liberale nationaliteitswet die België heeft gekend, ingevoerd als politiek compromis in plaats van gemeentelijk stemrecht voor niet-EU-burgers. De wet vereenvoudigde de toegang tot de nationaliteit onder meer op de volgende manieren (Caestecker *et al.*, 2016):

- › **Verlaagde verblijfsduur:** De vereiste verblijfsduur werd verlaagd naar drie jaar voor naturalisatie (een gunst) en zeven jaar voor een nationaliteitsverklaring (een recht).
- › **Afschaffing integratievoorwaarden:** Kandidaten hoefden geen kennis van een landstaal of hun wil tot integratie meer te bewijzen. De aanvraag zelf werd als voldoende bewijs gezien.
- › **Standaardisering van de procedure:** De nationaliteitsverklaring verving de inhoudelijke beoordeling van de integratiewil voor wie hier al lang (7 jaar) woonde. Specifieke procedures, zoals verkrijging door huwelijk, bleven bestaan en werden pas in 2012 afgeschaft.

2. Na 2012: Terugkeer naar restrictie

De **hervorming van 4 december 2012** maakte de nationaliteitsverwerving "migratieneutraal", wat neerkwam op een aanzienlijke verstrenging. De verblijfsduur werd verlengd (naar 5 of 10 jaar) en er werden opnieuw eisen gesteld op het vlak van taal, maatschappelijke integratie en economische participatie. Naturalisatie werd een uitzonderingsprocedure voor mensen met "buitengewone verdiensten". Het aantal nationaliteitsverwervingen daalde na de invoering van deze wet (Caestecker *et al.*, 2016). Het Grondwettelijk Hof heeft de wet op enkele punten wel moeten corrigeren. Zo oordeelde het dat de uitsluiting van analfabeten - omdat zij niet aan de schriftelijke taalvereiste kunnen voldoen - en de benadeling van ouderschapsverlof discriminerend zijn. Bovendien mag het opnemen van ouderschapsverlof geen nadeel vormen voor de toegang tot de nationaliteit (Myria, 2023).

Meer recent introduceerde de programmawet van 29 juli 2025 een aanzienlijke financiële drempel. In het kader van begrotingsmaatregelen verhoogde de regering het registratierecht voor een nationaliteitsverklaring drastisch van 150 euro naar 1.000 euro (FOD Financiën, z.d.). Deze maatregel zal naar verwachting een aanzienlijke invloed hebben op het aantal toekomstige aanvragen.

De methodologische evolutie in Duitsland illustreert tevens de beperkingen van een dergelijk administratief-juridisch model. De 'oude' Duitse definitie van de bevolking van buitenlandse herkomst, genaamd '*Personen mit Migrationshintergrund*' (migratieachtergrond), die conceptueel vergelijkbaar is met de Belgische, omvatte iedereen die zelf of van wie ten minste één ouder niet met de Duitse nationaliteit was geboren (Destatis, 2023; Will, 2019). Dit model werd echter onderwerp van toenemende wetenschappelijke en maatschappelijke kritiek vanwege vooral drie fundamentele tekortkomingen (Canan & Petschel, 2023; Fachkommission Integrationsfähigkeit, 2021; Will, 2019):

- › **Intergenerationele overdracht van migratiestatus:** De definitie maakt het mogelijk dat een migratiestatus over generaties wordt doorgegeven, waardoor ook personen van de derde of latere generatie, volledig gesocialiseerd in het ontvangende land, in dezelfde categorie vallen. Er wordt geen rekening gehouden met de zelfperceptie of de feitelijke migratie-ervaring van een individu (Canan & Petschel, 2023; Will, 2019);
- › **Beperkte differentiatie binnen categorieën:** De brede categorie verenigt zeer heterogene groepen met uiteenlopende migratiegeschiedenissen en sociaal-economische posities, zonder onderscheid naar herkomstland of migratiemotief. Dit beperkt de analytische precisie en verklaringskracht van de categorie aanzienlijk (Scherr, 2013; Perchinig & Troger, 2011);

- › **Sociaal-symbolische differentiatie:** Het binaire onderscheid 'met' of 'zonder' migratieachtergrond creëert een permanente markering van 'andersheid' ten opzichte van een veronderstelde 'autochtone' norm (Perchinig & Troger, 2011; Will, 2019).

Als reactie hierop, en op aanbeveling van de in 2021 opgerichte Expertcommissie voor Integratie (*Fachkommission Integrationsfähigkeit*), hebben het Federaal Bureau voor de Statistiek (Destatis) en het Duits Centrum voor Integratie- en Migratieonderzoek (*Deutsches Zentrum für Integrations- und Migrationsforschung, DeZIM*) een nieuw conceptueel kader uitgewerkt: 'personen met een migratiegeschiedenis' (*Personen mit Einwanderungsgeschichte*).

Deze nieuwe definitie omvat personen die zelf sinds 1950 naar Duitsland zijn geïmmigreerd, evenals personen die in Duitsland zijn geboren en van wie beide ouders na die datum zijn geïmmigreerd (*Fachkommission Integrationsfähigkeit*, 2021; Canan & Petschel, 2023). De definitie werd voor het eerst toegepast in de microcensus van 2022; de resulterende statistieken werden in april 2023 gepubliceerd en zijn nu toegankelijk voor de wetenschappelijke gemeenschap en het brede publiek (Destatis, 2023).

Volgens Destatis weerspiegelde de oude definitie, die verankerd was in de logica van het *jus sanguinis*, een ethno-nationale opvatting. De nieuwe benadering daarentegen is gebaseerd op de feitelijke gebeurtenis van immigratie binnen

een historisch tijdsbestek. Daarmee concretiseert ze de statistische erkenning van Duitsland als een moderne immigratiesamenleving. Een overgangperiode waarin beide definities worden gerapporteerd, moet breuken in de tijdreeksen voorkomen en de volledige overstap voorbereiden naar dit demografische kader, dat aansluit bij de internationale richtlijnen en methodologische aanbevelingen (Canan & Petschel, 2023).

(ii) Demografisch model: De internationale norm als fundament

Het demografische model sluit direct aan bij de internationale richtlijnen en hanteert het geboorteland van het individu en diens ouders als primair afbakeningscriterium. Deze benadering wordt gevolgd door een meerderheid van de onderzochte landen, waaronder **Nederland, Oostenrijk, Finland, Noorwegen, Zweden en, sinds kort, Duitsland**. Hoewel deze landen een gemeenschappelijk principe delen, bestaan er nationaal-specifieke verfijningen die de toepassing ervan nuanceren.

- › **Finland** illustreert een pragmatische omgang met historische databeperkingen. Voor cohorten geboren vóór 1970, waarvan de oudergegevens in bevolkingsregisters vaak ontbreken, wordt de moedertaal als *proxy*-variabele ingezet. Een persoon uit deze groep met een niet-nationale taal (anders dan Fins, Zweeds of Samisch) wordt op basis hiervan geclassificeerd als hebbende een buitenlandse achtergrond (Statistics Finland, z.d.). Dit is een doelgerichte oplossing voor een data-imperfectie die de complexiteit van het werken met historische registers aantoont.
- › **Noorwegen** voerde in 2008 een significante methodologische herziening door, waarbij de eerdere definitie van 'immigrantenbevolking' die deels ook rekening hield met grootouders, werd aangescherpt. De huidige classificatie beperkt zich strikt tot twee generaties en maakt een expliciet onderscheid tussen '*Innvandrer*' (immigranten) en '*Norskfødte med innvanderforeldre*' (in Noorwegen geboren met immigrantenouders) (SSB, 2024).
- › **Duitsland** hanteert in zijn nieuwe definitie een historisch afgebakend criterium. De immigratiegeschiedenis wordt uitsluitend in rekening gebracht vanaf 1950. Dit referentiejaar is strategisch gekozen en markeert de aanvang van de naoorlogse arbeidsmigratie naar West-Duitsland en de instroom van etnische Duitsers uit Oost-Europa, wat de definitie nauw verbindt met de specifieke migratiehistoriek van het land (BAMF, 2023; Destatis, 2023).

(iii) Gecombineerd model: de Franse uitzondering

Frankrijk hanteert een uniek, hybride kader dat zowel demografische (geboorteland) als juridische (nationaliteit bij geboorte) criteria combineert om de herkomst te bepalen. Dit systeem, ontwikkeld door het nationale statistiekbureau INSEE (2023), maakt een strikt onderscheid tussen twee hoofdcategorieën:

- › '*Immigré*' (**immigrant**): Een persoon die als buitenlandse staatsburger in het buitenland is geboren en nu in Frankrijk woont.
- › '*Descendant d'immigrés*' (**nakomeling van een immigrant**): Een persoon die in Frankrijk is geboren met ten minste één ouder die een immigrant is.

De Franse definitie van 'immigrant' is significant strikter dan de internationale norm, die enkel een buitenlandse geboorteplaats vereist. Deze specificiteit is het resultaat van een aanpassing aan de nationale historische en juridische context, die gekenmerkt wordt door het *jus soli* (recht van de grond), het koloniale verleden en de aanwezigheid van overzeese gebieden. Deze factoren hebben geleid tot een aanzienlijke groep personen die in het buitenland zijn geboren, maar al bij de geboorte over de Franse nationaliteit beschikten. Het gebruik van de nationaliteit als filter maakt het mogelijk om deze 'terugkerende staatsburgers' analytisch te onderscheiden van de 'nieuwkomers' die als niet-Frans onderdaan naar Frankrijk migreerden. Het samenvoegen van deze groepen zou verschillende demografische en sociale processen vermengen en de interpretatie van integratie-indicatoren bemoeilijken. De Franse aanpak is daarmee een functionele, beleids- en onderzoeksrelevante keuze die de unieke nationale realiteit weerspiegelt (Simon, 2012; INSEE, 2023).

4.2.2. Intergenerationeel onderscheid en zichtbaarheid 'gemengde herkomst'

Na de conceptuele afbakening vormt de intergenerationele classificatie een belangrijke analytische stap. Dit onderscheid is cruciaal: de maatschappelijke trajecten van de eerste generatie (personen die zelf gemigreerd zijn) en de tweede generatie (hun nakomelingen geboren in het land van verblijf) lopen systematisch uiteen. De toenemende heterogeniteit van de tweede generatie maakt deze indeling echter complexer. Internationale aanbevelingen pleiten inmiddels voor het statistisch zichtbaar maken van personen van 'gemengde herkomst', met één buitenlandse en één in het land geboren ouder (UNECE, 2015).

Dit onderdeel analyseert de methodologische keuzes die nationale statistiekbureaus maken om dit onderscheid aan te brengen. De analyse draait om twee kernvragen. Ten eerste: welke criteria bepalen wie tot de eerste en wie tot de tweede generatie behoort? En ten tweede, een vraag die steeds urgenter wordt: hoe wordt de groeiende groep personen van 'gemengde herkomst' geclassificeerd en statistisch zichtbaar gemaakt?

Deze keuzes gaan verder dan het louter bepalen van de omvang van de bestudeerde groepen; ze weerspiegelen fundamentele opvattingen over de grenzen van de bevolking van buitenlandse herkomst.

4.2.2.1. Eerste generatie van buitenlandse herkomst

(i) Definitie en afbakening

Het geboorteland is in het merendeel van de onderzochte West- en Noord-Europese landen het voornaamste afbakeningscriterium om de eerste generatie te identificeren: personen die in het buitenland zijn geboren. Dit criterium is stabiel, administratief verifieerbaar en onafhankelijk van latere nationaliteitswijzigingen, en vormt daarmee een robuuste basis voor internationale vergelijkbaarheid (UNECE, 2015). Een aantal landen introduceert echter aanvullende herkomstcriteria of nuanceringen, zoals bijvoorbeeld Duitsland die sinds enige tijd een begrenzing hanteert richting personen die vanaf 1950 zijn geïmmigreerd (Destatis, 2023).

België, Frankrijk en voorheen Duitsland hanteren echter een complexere definitie, waarin niet alleen het geboorteland maar ook de geboortenationaliteit een rol speelt. Deze aanpak creëert een belangrijke uitzondering: personen die in het buitenland geboren zijn maar al bij de geboorte de nationaliteit van het land van verblijf bezaten, worden niet tot de eerste generatie gerekend.

TABEL 2: Afbakeningscriteria voor de eerste generatie in België en andere Noord- en West Europese landen

Definitie eerste generatie	Nationale statistische bureaus
Geboren in het buitenland	Noorwegen, Zweden, Finland, Nederland en Oostenrijk Duitsland (nieuwe definitie, met de methodologische verfijning geïmmigreerd vanaf 1950)
Geboren in het buitenland met een buitenlandse geboortenationaliteit	België, Frankrijk, Duitsland (oude definitie)

Bron: Statbel, CBS, INSEE, Statistik Austria, Statistics Finland, SSB, Destatis, SCB (bewerking BISA)

(ii) Bepaling van herkomstland

Voor de toewijzing van een specifiek herkomstland aan de eerste generatie wordt doorgaans hetzelfde criterium als voor de definitie gebruikt. De meeste landen, zoals Nederland, Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk en de Scandinavische landen, wijzen het geboorteland van het individu aan als het herkomstland.

België vormt hierop een uitzondering door de (geboorte) nationaliteit als primair toewijzingscriterium te hanteren. Waar de meeste landen de feitelijke geboorteplaats leidend achten, stelt de Belgische, juridisch georiënteerde benadering de nationaliteitsband centraal. Deze fundamentele keuze definieert de geografische verbondenheid van een individu anders en kan leiden tot afwijkende classificaties in vergelijkend onderzoek.

TABEL 3: Geografische herkomstbepaling van eerste generatie in België en andere Noord- en West-Europa

Primair toewijzingscriterium	Nationale statistische bureaus
Geboorteland	Noorwegen, Zweden, Finland, Nederland, Oostenrijk, Frankrijk en Duitsland
Geboortenationaliteit	België, Duitsland (oude definitie)

Bron: Statbel, CBS, INSEE, Statistik Austria, Statistics Finland, SSB, Destatis, SCB (bewerking BISA)

4.2.2.2. Tweede generatie van buitenlandse herkomst

(i) Definitie en afbakening

De tweede generatie bestaat uit personen die in het land van verblijf zijn geboren en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. **De afbakening van deze groep is complexer en leidt tot grotere verschillen tussen landen, afhankelijk van de keuze voor de éénouderregel of de tweouderregel.**

De kern van dit verschil draait om de classificatie van personen met een gemengde herkomst (*mixed origin*). Dit zijn individuen die in het verblijfsland zijn geboren, met één in het buitenland geboren ouder en één in het land van verblijf geboren ouder. De cruciale vraag is of deze individuen met gemengde herkomst deel uitmaken van de tweede generatie en dus tot de bevolking met een buitenlandse herkomst behoren, of dat zij worden ondergebracht bij de bevolking met een 'nationale' herkomst. De keuze voor één van deze classificaties heeft aanzienlijke implicaties voor de omvang van de onderzochte populatie en de statistische zichtbaarheid van deze groep. Twee benaderingen staan centraal:

Eénouderregel

Binnen deze benadering wordt een persoon tot de tweede generatie gerekend indien hij/zij in het land van verblijf is geboren en ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Deze brede definitie beoogt de volledige reikwijdte van intergenerationele migratie-invloed te omvatten. Landen als **Frankrijk** en **Nederland** hanteren deze aanpak en onderscheiden binnen de tweede generatie expliciet tussen één versus twee in het buitenland geboren ouders, waardoor de groep met gemengde herkomst statistisch zichtbaar wordt gemaakt, conform internationale aanbevelingen (UNECE, 2015; Eurostat, 2021; INSEE, 2023; CBS, 2022).

België past de éénouderregel conceptueel eveneens toe, maar gebaseerd op nationaliteitshistoriek in plaats van geboorteland. Statbel differentieert naar één of twee ouders met een buitenlandse geboortenationaliteit, waardoor **gemengde herkomst statistisch zichtbaar** is. Bij de praktische toepassing van dit onderscheid stuit men echter op een **technisch-historische grens**: de uitsplitsing naar gemengde herkomst is momenteel enkel geoperationaliseerd voor personen die de

Belgische nationaliteit reeds bij de geboorte bezaten. Voor personen met een gemengde herkomst die de Belgische nationaliteit op latere leeftijd hebben verworven, blijft de specifieke herkomst van de ouders onzichtbaar. Deze vertekening vindt haar oorsprong in de Belgische nationaliteitswetgeving van vóór 1985. Tot die tijd gold een strikt patrilineair principe: kinderen van een Belgische moeder en een buitenlandse vader kregen de Belgische nationaliteit niet automatisch bij hun geboorte. Pas met de hervorming van 1985 werd dit een afdwingbaar recht (Caestecker *et al.*, 2016).

In de huidige statistische praktijk fungeert de variabele 'geboortenationaliteit' hierdoor als een onbedoelde filter met twee grote gevolgen:

- › **Statistische onzichtbaarheid:** Voor individuen met een buitenlandse geboortenationaliteit wordt de herkomst van de ouders niet nader geanalyseerd. Hierdoor blijft de gemengde achtergrond van generaties van vóór 1985 (met een Belgische moeder) onderbelicht.
- › **Structurele vertekening tussen generaties:** De statistiek vertaalt dit historisch-juridische onderscheid naar een ongelijke zichtbaarheid tussen leeftijdscohorten. Terwijl de gemengde achtergrond bij jongere generaties wel gedetecteerd wordt, blijft deze bij oudere cohorten onzichtbaar.

Deze technische inrichting zorgt ervoor dat de historische juridische context de huidige weergave van de demografische realiteit nog steeds ingrijpend beïnvloedt.

Daarnaast brengt het intergenerationale onderscheid in België enkele conceptuele uitdagingen met zich mee die nuancering behoeven, en wel om twee belangrijke redenen:

- › **Een gelaagde classificatie:** De onderverdeling van generaties in vier categorieën (zie **Figuur 1**) maakt de geboorteplaats (België of buitenland) ondergeschikt aan de nationaliteits-historiek. Hiermee krijgen juridische criteria voorrang op het intergenerationale onderscheid, dat nochtans onmisbaar is voor de analyse.
- › **De ambiguïteit van de generatielabels:** De categorie 'geboren in België' verwijst niet noodzakelijk naar de tweede generatie, aangezien de verwerving van de nationaliteit kan teruggaan tot de grootouders of overgrootouders. De classificatie is dus afhankelijk van de wetgeving die gold op het moment van geboorte en van de familiale historiek van nationaliteitsverwerving. Hierdoor kan de aanduiding 'geboren in België' in werkelijkheid verwijzen naar de tweede, derde of latere generaties. Precies dit gebrek aan duidelijkheid heeft bijgedragen aan de Duitse herziening. Die geeft nu de voorkeur aan definities die de feitelijke migratie-ervaring (immigratie van de persoon zelf of van beide ouders) centraal stellen (Fachkommission Integrationsfähigkeit, 2021; Canan & Petschel, 2023; Destatis, 2023; DeZIM, 2024).

TABEL 4 : Afbakeningscriteria voor de tweede generatie in België en andere Noord- en West Europese landen

Benadering	Definitie tweede generatie	Nationale statistische bureaus
Eénouderregel	Geboren in het land van verblijf, minstens één van de twee ouders geboren in het buitenland	Nederland Frankrijk (met de methodologische nuance dat de in het buitenland geboren ouder ook een buitenlandse geboortenationaliteit heeft)
	Geboren in het land van verblijf, zelf of minstens één van de ouders een buitenlandse geboortenationaliteit	België
Tweeouderregel	Geboren in het land van verblijf, beide ouders geboren in buitenland	Noorwegen, Zweden, Finland en Oostenrijk Duitsland (nieuwe definitie, met de methodologische verfijning dat ouder vanaf 1950 is geïmmigreerd)

Bron: Statbel, CBS, INSEE, Statistik Austria, Statistics Finland, SSB, Destatis, SCB (bewerking BISA)

Tweeouderregel

Een persoon wordt in deze benadering enkel tot de tweede generatie gerekend als beide ouders in het buitenland zijn geboren. Deze striktere benadering, toegepast in o.a. de **Scandinavische landen, Oostenrijk** en de recente **Duitse** herdefiniëring, resulteert in een kleiner statistisch afgebakende tweede generatie en dus een beperktere totale bevolking van buitenlandse herkomst. De vraag is dan tot welke groep zij wel worden gerekend en in hoeverre

statistische output beschikbaar is over deze groep, zoals internationaal aanbevolen. De omgang met deze groep met een gemengde herkomst laat belangrijke nationale variaties zien binnen deze benadering, elk met hun eigen implicaties voor onderzoek en beleid:

- › **Analytische zichtbaarheid zonder formele toerekening.** Zweden en Noorwegen rekenen personen met een gemengde herkomst formeel tot de 'nationale' bevolking, maar voor analytische doeleinden wordt een aanvullende classificatie gehanteerd die de groep met gemengde herkomst apart identificeert. Dit maakt vergelijking mogelijk met zowel personen met twee in het buitenland geboren ouders als met de referentiegroep met twee binnenlands geboren ouders.
- › **Statistische absorptie:** Finland en Oostenrijk voegen gemengde herkomst samen met de 'nationale' bevolking, zonder afzonderlijke rapportage. Dit minimaliseert de zichtbaarheid van deze groep in de reguliere migratiestatistieken en beperkt de mogelijkheden voor fijnmazige vergelijking.
- › **Aparte hoofdcategorie:** Duitsland wijkt af van de binaire indeling door personen met een gemengde herkomst, ofwel personen met een 'eenzijdige immigratiegeschiedenis' zoals de Duitse terminologie luidt, als aparte hoofdcategorie te onderscheiden naast 'met' en 'zonder' immigratiegeschiedenis. Dit erkent de intermediaire positie van deze groep en vergroot de analytische precisie.

De keuze tussen de éénouder- of tweeouderregel is meer dan een louter technische kwestie; het is een normatieve beslissing die de bevolking afbakent. Ze beïnvloedt zowel de omvang en samenstelling van de tweede generatie als de zichtbaarheid van de gemengde herkomst. Deze keuze bepaalt impliciet wie tot de 'bevolking van buitenlandse herkomst' wordt gerekend en hoe deze groep zich verhoudt tot de referentiebevolking. De gevolgen zijn aanzienlijk: sociaaleconomische indicatoren (onderwijs, gezondheid, werkgelegenheid) en de analyse van integratieprocessen variëren substantieel naargelang de gehanteerde regel (UNECE, 2015; Eurostat, 2021; Balestra & Fleischer, 2018)

(ii) Bepaling van herkomstland

Het toekennen van een specifiek herkomstland aan de tweede generatie blijkt methodologisch complexer dan bij de eerste generatie. Deze groep omvat immers personen die in het land van verblijf zijn geboren, maar van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren (of, in het geval van België, een buitenlandse geboortenationaliteit heeft). Classificatiesystemen die streven naar de toewijzing van één unieke herkomst, staan voor een fundamenteel dilemma: welk ouderlijk criterium krijgt voorrang? Dit vereist het gebruik van zogenaamde 'beslissingsregels' (*tie-breaker rules*). Deze regels zijn uitsluitend van toepassing op de tweede generatie van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren (of een buitenlandse geboortenationaliteit hebben), in tegenstelling tot de tweede generatie met een gemengde herkomst (met slechts één in het buitenland geboren ouder).

De patrilineaire lijn: de juridische traditie als administratief kader

In België en Frankrijk krijgt de **vaderlijke lijn prioriteit**. In België wordt het herkomstland in de regel afgeleid uit de eerst geregistreerde geboortenationaliteit van de vader, waarbij de moeder slechts als secundair criterium fungeert wanneer de vader onbekend is of de Belgische nationaliteit heeft (Statbel, z.d.). Frankrijk volgt een vergelijkbaar protocol, zij het met een focus op het geboorteland van de vader in plaats van zijn nationaliteit (INSEE, 2023).

De huidige methodologische voorkeur is geen willekeurige keuze, maar het resultaat van een **historisch proces** waarin het **patrilineaire principe uit het 19^e-eeuwse recht** is verankerd in de administratieve architectuur. Wat oorspronkelijk voortvloeide uit het familierecht - waarin de vader als juridisch hoofd van het gezin de nationaliteitsstatus overdroeg - is in de loop der decennia getransformeerd tot een pragmatische triage. De bevolkingsregisters zijn historisch zodanig gestructureerd dat de vaderlijke lijn de meest volledige gegevensstroom oplevert. Deze benadering steunt op een wederzijdse bekrachtiging van traditie en techniek:

- › **Institutionele continuïteit:** De statistiek sluit aan bij de historische juridische logica van de bronnen om de consistentie van tijdreeksen te waarborgen.
- › **Operationele opportuniteit:** De superieure datakwaliteit van de vaderlijke lijn in oudere cohorten maakt dit tot de weg van de minste methodologische weerstand.

De bestendiging van deze patrilineaire systematiek - zelfs in een tijd waarin het familierecht is geëvolueerd naar volledige juridische gelijkwaardigheid - illustreert hoe diepgewortelde historische kaders blijven doorwerken in de constructie van officiële moderne statistieken (Odasso, 2020; Simon, 2012). De huidige methodiek is zodoende zowel een echo van het verleden als een rationele keuze op basis van de vigerende administratieve architectuur.

De matrilineaire lijn: de biografische logica als operationele keuze

In Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Finland, Noorwegen en Zweden is juist de **moederlijke lijn leidend**. Daar wordt het herkomstland in beginsel bepaald door het geboorteland van de moeder, met een expliciete terugvalregel wanneer de moeder in het land van verblijf is geboren of wanneer haar geboorteplaats onbekend is. De motivering voor deze matrilineaire keuze is overwegend operationeel-pragmatisch: de gegevens over de moeder zijn in geboorteakten vrijwel universeel en tijdig beschikbaar, wat de datakwaliteit en de consistente toepassing in bevolkingsregisters bevordert (CBS, 2022; Finland, z.d.). Hoewel dit model een bredere toepassing kent, blijft het fundamenteel, net als het patrilineaire model, een reductie van een dubbele realiteit tot een enkelvoudig label.

TABEL 5 : Geografische herkomstbepaling van tweede generatie in België en andere Noord- en West-Europese landen

Primair toewijzingsprincipe	Nationale statistische bureaus	Specifiek criterium
Patrilineaire lijn (vader)	België, Frankrijk	BE: Eerst geregistreerde nationaliteit van de vader FR: Geboorteland van de vader
Matrilineaire lijn (moeder)	Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Finland, Zweden, Noorwegen	Geboorteland van de moeder

Bron: Statbel, CBS, INSEE, Statistik Austria, Statistics Finland, SSB, Destatis, SCB (bewerking BISA)

(iii) De paradox van de dubbele buitenlandse herkomst

Patrilineaire en matrilineaire toewijzingsmodellen creëren een statistische 'blinde vlek' voor de groeiende groep individuen met ouders uit verschillende herkomstlanden. Dergelijke *'tie-breaker'*-systemen dwingen echter tot een analytische reductie, waardoor de feitelijke meervoudige herkomst van deze groep statistisch onzichtbaar wordt (Aspinall et al., 2020; Unia, 2024). Hoewel deze systemen vaak worden gepresenteerd als een technische noodzaak om dubbeltellingen te vermijden en een sluitende populatietelling te garanderen, bestaan er methodologische alternatieven, zoals de creatie van specifieke combinatiecategorieën, die meervoudige herkomst zichtbaar maken zonder de statistische integriteit aan te tasten.

Dit mechanisme illustreert de frictie tussen de administratieve noodzaak tot exclusieve categorisering en de toenemende sociologische complexiteit van dubbele buitenlandse herkomst. Een treffend voorbeeld is dat van een persoon met een Iraanse vader en een Russische moeder:

- › In **patrilineaire systemen** wordt deze persoon geassocieerd als van Iraanse herkomst; aangezien de vader bekend is en niet de nationaliteit van het verblijfsland bezit, krijgt de vaderlijke lijn voorrang.
- › In **matrilineaire systemen** wordt diezelfde persoon daarentegen geregistreerd als van Russische herkomst.

Deze divergentie onderstreept het bepalende gewicht van methodologische keuzes bij de operationalisering van herkomst. Het toont aan dat **internationale vergelijkingen pas echt zinvol zijn wanneer expliciet rekening wordt gehouden met de specifieke classificatieregels van elk land.**

TABEL 6 : Vergelijking van definities en criteria voor eerste en tweede generatie met een buitenlandse herkomst

	Basiscriteria	Definitie eerste generatie	Definitie tweede generatie	Ouderregel, tweede generatie	Zichtbaarheid gemengde herkomst, tweede generatie	Tie-breaker regel 2de generatie
Eurostat/ UNECE	Geboorteland	Geboren in het buitenland	Ten minste één ouder geboren in het buitenland	/	Ja	/
België	(Geboorte) nationaliteit	Geboren in het buitenland met een buitenlandse geboortenationaliteit	Geboren in België met ten minste één ouder met buitenlandse geboortenationaliteit	Eénouderregel (geboortenationaliteit)	Ja (maar inconsistent)	Patrilineair (geboortenationaliteit)
Nederland	Geboorteland	Geboren in buitenland	Geboren in Nederland met ten minste één ouder in buitenland geboren	Eénouderregel (geboorteland)	Hoog	Matrilineair (geboorteland)
Duitsland	Oud: (geboorte-) nationaliteit	Oud: geboren in het buitenland met een buitenlandse geboortenationaliteit	Oud: geboren in Duitsland met ten minste één ouder met een buitenlandse geboortenationaliteit	Eénouderregel (geboortenationaliteit)	Laag / onzichtbaar	/
	Nieuw: geboorteland en immigratiejaar	Nieuw: geboren in het buitenland en vanaf 1950 geïmmigreerd	Nieuw: geboren in Duitsland met beide ouders geboren in het buitenland en vanaf 1950 geïmmigreerd.	Tweeouderregel (immigratie vanaf 1950)	Zeer hoog (aparte categorie)	Matrilineair (geboorteland)
Oostenrijk	Geboorteland	Geboren in buitenland	Geboren in Oostenrijk met beide ouders in buitenland geboren	Tweeouderregel (geboorteland)	Laag / onzichtbaar	Matrilineair (geboorteland)
Frankrijk	Geboorteland en (geboorte-)nationaliteit	Geboren in het buitenland met een buitenlandse geboortenationaliteit	Geboren in Frankrijk met ten minste één ouder geboren in het buitenland met een buitenlandse geboortenationaliteit	Eénouderregel (geboorteland)	Ja	Patrilineair (geboorteland)
Zweden	Geboorteland	Geboren in buitenland	Geboren in Zweden met beide ouders in buitenland geboren	Tweeouderregel (geboorteland)	Gemiddeld (analytisch)	Matrilineair (geboorteland)
Finland	Geboorteland	Geboren in buitenland	Geboren in Finland met beide ouders in buitenland geboren	Tweeouderregel (geboorteland)	Laag / onzichtbaar	Matrilineair (geboorteland)
Noorwegen	Geboorteland	Geboren in buitenland	Geboren in Noorwegen met beide ouders in buitenland geboren	Tweeouderregel (geboorteland)	Gemiddeld (analytisch)	Matrilineair (geboorteland)

Bron: Statbel, CBS, INSEE, Statistik Austria, Statistics Finland, SSB, Destatis, SCB (bewerking BISA)

4.2.3. Synthese en implicaties voor het Brussels H. Gewest

Algemene synthese

De vergelijkende analyse legt een onderscheid bloot tussen de Belgische benadering van herkomststatistieken enerzijds en de internationale richtlijnen en methodologische aanbevelingen anderzijds:

- › **Unieke Belgische benadering:** De meeste onderzochte Europese landen gebruiken het geboorteland van een persoon en diens ouders als een stabiel en vergelijkbaar criterium om herkomst te bepalen. België hanteert echter een unieke aanpak gebaseerd op de nationaliteitshistoriek van een persoon en diens ouders. Deze juridische benadering is complex en volatiel op lange termijn, omdat ze direct beïnvloed wordt door de frequente wijzigingen in de Belgische nationaliteitswetgeving. Een wetwijziging verandert in feite de meetlat waarmee herkomst wordt gemeten.
- › **Vervaging van generaties:** Waar de internationale richtlijnen een duidelijk onderscheid hanteren tussen de eerste generatie (geboren in het buitenland) en de tweede generatie (in het land van verblijf geboren kinderen van migranten) wordt een eindpunt vastgesteld bij de derde generatie. Vanaf dat punt wordt de bevolking statistisch als van 'nationale' herkomst beschouwd. De Belgische benadering hanteert een model waarin de juridische nationaliteitshistoriek fungeert als primair indelingscriterium, wat een ander perspectief biedt op de internationale generatieloga. De categorie 'geboren in België met een buitenlandse herkomst' omvat hierdoor een diversiteit aan generaties (tweede en latere), afhankelijk

van de familiale rechtshistoriek. Deze conceptuele eigenheid vormt een aandachtspunt voor een nauwkeurige longitudinale analyse van integratieprocessen.

- › **Onzichtbaarheid van dubbele herkomst:** Alle onderzochte statistische systemen, inclusief het Belgische, reduceren een dubbele buitenlandse herkomst (ouders uit twee verschillende buitenlandse landen) tot één enkel label. Ongeacht of de vaderlijke lijn (België, Frankrijk) of de moederlijke lijn (Nederland, Duitsland en Scandinavische landen) doorslaggevend is, maakt deze vereenvoudiging de helft van de familiale geschiedenis van het individu met een dubbele buitenlandse herkomst statistisch onzichtbaar en wordt een complexe realiteit gereduceerd tot één enkel label.

Implicaties voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG)

De unieke demografische realiteit van Brussel, gekenmerkt door "superdiversiteit", legt de beperkingen van de huidige statistische methoden bloot:

- › **Onderschatting van superdiversiteit:** In het Brussels H. Gewest is het aantal gezinnen met een dubbele buitenlandse herkomst (bv. Congolees-Portugees, Syrisch-Frans) significant hoger dan in de rest van België (Geldof *et al.*, 2022). De huidige statistieken, die een persoon tot één enkel herkomstland reduceren, maken deze complexe realiteit onzichtbaar. Hierdoor worden de diepte en breedte van de Brusselse diversiteit systematisch onderschat.
- › **Concrete beleidsgevolgen:** Deze statistische onzichtbaarheid is geen theoretisch probleem, maar heeft directe gevolgen voor beleidsdomeinen die een accuraat beeld van de bevolking vereisen. Denk hierbij aan bijvoorbeeld meertaligheid, sociale cohesie en analyse van sociaal-economische vraagstukken.

4.3. DATAVERZAMELING

Voortbouwend op de analyse van *proxy*-variabelen, definities en classificaties, onderzoekt dit hoofdstuk de infrastructuren en juridische kaders die de verzameling van herkomstgegevens vormgeven. De analyse draait om een tweeledige vraag: uit welke bronnen putten de nationale statistiekbureaus en welke juridische kaders bakenen deze praktijken af?

De focus ligt specifiek op het operationele onderscheid tussen de eerste en de tweede generatie. Hoewel de registratie van het geboorteland of de nationaliteitshistoriek (eerste generatie) technisch eenvoudig is, stuit de verzameling van gegevens over de ouders - onmisbaar voor het definiëren van de tweede generatie - op de bescherming van bijzondere categorieën van persoonsgegevens (vaak gevoelige persoonsgegevens genoemd). Dit hoofdstuk analyseert de wisselwerking tussen de technische methoden van dataverzameling en de nationale juridische kaders die deze praktijken reguleren.

Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Allereerst worden de twee dominante technische paradigma's voor dataverzameling beschreven. Vervolgens worden de juridische en filosofische fundamenteën onder de loep genomen die aan de basis liggen van deze systemen. Daarna worden deze nationale modellen in de bredere Europese context geplaatst, met specifieke aandacht voor de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Tot slot worden deze verschillende draden samengebracht in een synthese.

4.3.1. Methoden van dataverzameling: registers, enquêtes en censussen

De capaciteit van een land om zijn bevolking naar herkomst te classificeren, wordt fundamenteel bepaald door de aard van de statistische infrastructuur. Binnen de onderzochte

landen manifesteert zich een duidelijke dichotomie tussen enerzijds de landen die hoofdzakelijk steunen op exhaustieve administratieve bevolkingsregisters - zoals de Scandinavische landen, Nederland en België - en anderzijds de landen die afhankelijk zijn van steekproefenquêtes en traditionele volkstellingen, zoals Duitsland en Frankrijk.

(i) Het dominant registergebaseerd model: een erfenis van administratieve centralisatie

Dit model berust op het gebruik van administratieve bevolkingsregisters, die continu worden bijgewerkt, als de voornaamste bron voor demografische statistieken. Het fundamentele kenmerk van dit systeem is de centralisatie van lokale gegevens op nationaal niveau, wat mogelijk werd gemaakt door informatisering (Poulain & Herm, 2013).

De efficiëntie van dit model steunt op het gebruik van een uniek persoonsidentificatienummer (PIN), dat in de meeste landen werd geïntroduceerd tijdens de centralisatie van de registers. Dit nummer maakt de koppeling van gegevens uit het bevolkingsregister met andere administratieve registers (werk, onderwijs, fiscaliteit) mogelijk. Hierdoor kunnen gedetailleerde statistieken worden geproduceerd zonder dat burgers herhaaldelijk rechtstreeks moeten worden bevraagd (Poulain & Herm, 2013). Dit maakt het met name mogelijk om individuen te linken aan hun wettelijke ouders en om informatie over herkomst af te leiden zonder directe ondervraging (Perrin et al., 2015)

Het **Belgische systeem** is opgebouwd rond het Rijksregister van de natuurlijke personen (RRNP), dat gegevens uit de gemeentelijke registers centraliseert en variabelen bevat zoals naam, geboortedatum en -plaats, nationaliteit en afstamming. De gemeentelijke bevolkingsregisters, die het fundament vormen van het Rijksregister, kennen een lange geschiedenis. Hun oorsprong gaat terug tot de parochieregisters, waarin de Kerk eeuwenlang dopen, huwelijken en begrafenissen noteerde. Onder invloed van het Franse bestuur werd eind 18e eeuw de burgerlijke stand ingevoerd, waardoor de verantwoordelijkheid voor de bevolkingsregistratie verschoof van de parochies naar de gemeenten. Dit seculiere systeem legde de basis voor de moderne gemeentelijke bevolkingsadministratie in België. Het concept van een centraal register, het Rijksregister, werd ontwikkeld in 1968, aanvankelijk op informele wijze, en kreeg zijn formele wettelijke basis in 1985. De consolidatie van het Rijksregister zorgde voor een grote omslag in de dataverzameling. Hoewel het register in de jaren 80 wettelijk werd verankerd, zijn de gegevens pas sinds begin jaren 90 voldoende volledig en betrouwbaar voor grootschalige statistische analyse (Ronsijn, 2014; Poulain & Herm, 2013).

Het Belgische systeem past in een bredere internationale trend waarbij diverse Europese landen een gelijkaardig, op registers gebaseerd model hanteren. De **Scandinavische landen** (Zweden, Finland, Noorwegen) vertegenwoordigen de meest geavanceerde vorm van dit model, met een lange traditie van bevolkingsregistratie die teruggaat tot de 17e eeuw. De Zweedse statistieken zijn gebaseerd op registers die worden bijgehouden door de belastingdienst

(‘Skatteverket’). Finland gebruikt sinds 1970 een uitgebreid ‘Population Information System’, dat basisinformatie bevat over alle Finse burgers en buitenlanders die permanent of tijdelijk in Finland verblijven. Het Noorse systeem, voortgekomen uit de volkstelling van 1960 en geformaliseerd in 1968, gebruikt een centraal bevolkingsregister als basis voor alle demografische gegevens (Poulain & Herm, 2013).

Nederland maakt gebruik van de ‘Basisregistratie Personen’ (BRP), de opvolger van de ‘Gemeentelijke Basisadministratie’ (GBA). **Oostenrijk** baseert zijn herkomststatistieken sinds 2002 op het Centraal Meldingsregister (Zentrales Melderegister, ZMR) (Poulain & Herm, 2013). Om bepaalde hiaten op te vullen, met name wat betreft het geboorteland van de ouders, maakt het Oostenrijkse statistiekbureau (Statistik Austria) selectief gebruik van aanvullende gegevens uit enquêtes zoals de ‘Labour Force Survey’ (Statistik Austria, 2024).

In deze verschillende landen heeft de evolutie van de statistische infrastructuur de methodologie van de volkstellingen grondig veranderd. Historisch gezien fungeerde de traditionele volkstelling als absolute referentie om de gemeentelijke registers te corrigeren of nieuwe op te stellen, zoals in België in 1846 gebeurde onder invloed van Adolphe Quetelet. Dankzij de informatisering en de verbeterde betrouwbaarheid van de centrale registers zijn deze uitgegroeid tot de voornaamste bron, waardoor de traditionele volkstelling overbodig is geworden voor het louter tellen van de bevolking. In België verliep deze overgang geleidelijk. De volkstelling van 1991 was de laatste waarbij gebruik werd gemaakt van een exhaustieve, klassieke dataverzameling, terwijl die van 2001 de vorm aannam van een algemene sociaaleconomische enquête. Voor de census van 2011 zette België een beslissende stap door een methode te hanteren die uitsluitend gebaseerd was op de combinatie van diverse administratieve registers (zoals het Rijksregister, de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid en de onderwijsdatabanken). In tegenstelling tot de voorgaande fasen steunde deze volkstelling niet langer op een enquête bij de burgers, wat aansluit bij de praktijk in de Scandinavische landen. Hoewel het gebruik van registers het mogelijk maakt om vaker en goedkoper data te produceren, kent het ook beperkingen; statistici zijn immers afhankelijk van administratieve regels en hebben niet altijd dezelfde controle over de definities van de verzamelde gegevens als bij een traditionele volkstelling (Statbel, z.d.; Ronsijn, 2014).

(ii) Het dominant enquête/census-gebaseerde model: een reactie op historische en juridische beperkingen

In contrast met registergebaseerde systemen, steunen andere landen op periodieke, grootschalige enquêtes om demografische data te genereren. Het Duitse en Franse statistische systeem zijn hiervan het meest sprekende voorbeeld. Hoewel **Frankrijk** en **Duitsland** allebei enquêtes gebruiken om hun bevolking met een buitenlandse herkomst te identificeren, is de achterliggende reden in beide landen fundamenteel anders. Dit verschil vloeit voort uit diepgewortelde nationale principes en historische ervaringen die de statistische tradities hebben gevormd.

De Franse aanpak wordt bepaald door het republikeinse gelijkheidsideaal. Dit principe werd versterkt door historische ervaringen die leidden tot een diep wantrouwen tegen elke vorm van staatsregistratie van afkomst of religie. De overtuiging dat dergelijke data misbruikt kunnen worden, culmineerde in de “*Loi Informatique et Libertés*” van 1978, die de staat

expliciet verbiedt om onderscheid te maken op basis van etniciteit. Het gebruik van enquêtes is hier dus een methodologische oplossing, direct voortkomend uit een historisch en ideologisch-juridisch verbod. In **Kader 5** wordt dieper ingegaan op de Franse evolutie van de dataverzameling rond herkomst.

Kader 5 : De Franse evolutie in dataverzameling: Van (gespecialiseerde) enquête tot betwiste censusvraag

De Franse aanpak voor het verzamelen van gegevens over buitenlandse herkomst is het resultaat van een lange en complexe evolutie. Deze wordt gekenmerkt door een scherpe institutionele en juridische scheiding tussen wat mogelijk is binnen het kader van **vrijwillige wetenschappelijke enquêtes** en wat decennialang als ondenkbaar gold voor de **verplichte census**. Deze chronologische ontwikkeling toont een geleidelijke verschuiving: van innovatie binnen een beschermd onderzoekskader naar een pragmatische, zij het controversiële, doorbraak in de nationale statistiekproductie.

Enquêtes als noodzakelijke oplossing

Gedreven door een intens maatschappelijk debat in de jaren '90 over de integratie en statistische 'onzichtbaarheid' van de tweede generatie (de in Frankrijk geboren kinderen van immigranten), zochten het Franse statistiekbureau INSEE en het demografisch instituut INED naar manieren om deze groep systematisch te identificeren. De grootschalige **Enquête Famille van 1999** vormde hierin een cruciale methodologische doorbraak (Héran, 2005). Voor het eerst werden op een zeer grote schaal (bijna 380.000 respondenten) vragen gesteld over het geboorteland en de nationaliteit bij geboorte van de ouders, wat een betrouwbare identificatie van de tweede generatie mogelijk maakte (Héran, 2015).

De goedkeuring door de Franse privacyautoriteit, de **Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés (CNIL)**, was een moeizaam proces dat het lot van het onderzoek aan een zijden draadje deed hangen. De voornaamste gevoeligheid lag echter niet bij de vragen over herkomst, maar bij de bevraging van de diverse partnerschapsvormen (Héran, 2005). De Commissie oordeelde dat vragen naar geboorteland en nationaliteit van de ouders geen 'gevoelige' data over 'raciale of etnische' afkomst betroffen, zoals gedefinieerd in de wet van 1978, maar feitelijke informatie die valt onder de categorie van de burgerlijke stand. Deze fundamentele distinctie, samen met het strikt wetenschappelijke doel en de garanties voor anonimiteit, was doorslaggevend (Héran, 2005).

Voortbouwend op dit precedent werd de methode om te vragen naar het geboorteland en de nationaliteit van de ouders vanaf 2005 structureel verankerd in de **jaarlijkse Enquête Emploi**, de Franse Arbeidskrachtenenquête (Beauchemin et al., 2016) Met deze systematische dataverzameling liep Frankrijk aanzienlijk vooruit op de Europese harmonisatie, die de dataverzameling over het geboorteland van ouders pas in 2021 een verplichting maakte voor alle EU-lidstaten.

De maatschappelijke onrust en de rellen in de banlieues in de herfst van 2005 versterkten de noodzaak aan diepgaandere gegevens over discriminatie en sociale ongelijkheid (Simon, Beauchemin, & Hamel, 2016). Dit leidde tot de ontwikkeling van de **enquête Trajectoires et Origines (TeO)**, een schoolvoorbeeld van hoe Frankrijk de grenzen van dataverzameling verlegt binnen het beschermde kader van wetenschappelijk onderzoek (Beauchemin, Hamel, & Simon, 2016). De eerste editie in 2008-2009 en de tweede in 2019-2020 introduceerden belangrijke innovaties:

- › **Meting van subjectieve ervaringen.** TeO onderscheidt zich door expliciet te vragen naar het gevoel van verbondenheid en, cruciaal, naar **ervaringen met discriminatie**. Respondenten werd niet alleen gevraagd óf zij discriminatie hadden ervaren, maar ook op basis waarvan, met expliciete antwoordmogelijkheden zoals 'uw huidskleur' of 'uw afkomst' (Lesné & Simon, 2016).
- › **Meergenerationeel perspectief.** De meer recente editie, TeO2 (2019-2020), gaat een stap verder door ook te vragen naar het geboorteland van de **grootouders**, waarmee voor het eerst data over de derde generatie worden verzameld (Beauchemin, Ichou, & Simon, 2023).
- › **Legitimiteit door een ethisch kader.** De legitimiteit van TeO is verankerd in haar strikt wetenschappelijke doel, de vrijwillige deelname van respondenten en het principe van geïnformeerde toestemming. Dit kader was doorslaggevend voor de goedkeuring door de CNIL en de validering door de Conseil Constitutionnel (Jugnot, 2016; Beauchemin, Ichou & Simon, 2023).

Frans census-steekproef: Een republikeins taboe?

Deze proactieve houding in enquêtes stond decennialang in schril contrast met de principiële weigering om dergelijke vragen in de Franse enquête-census op te nemen. Dit was geen inconsistentie, maar een direct gevolg van de fundamenteel verschillende aard van beide instrumenten, gebaseerd op cruciale verschillen (Héran, 2005; Jugnot, 2016):

- › **Wettelijk kader.** De Franse wet “*Informatique et Libertés*” (1978) verbiedt de verwerking van ‘gevoelige’ gegevens. Enquêtes zoals TeO vallen onder een expliciete uitzondering voor wetenschappelijk onderzoek, terwijl de universele, door de staat opgelegde census onder het algemene verbod valt (Jugnot, 2016).
- › **Doel en status.** Het doel van de census is juridisch en officieel: het is een soevereine daad van de staat die zijn burgers telt en definieert. Het doel van een enquête is analytisch en wetenschappelijk: het begrijpen van sociale fenomenen (Héran, 2005).
- › **Schaal en impact.** Een census omvat de gehele bevolking, wat de vrees voor ‘fichage’ (het creëren van een compleet staatsregister naar afkomst) voedt. Een enquête is gebaseerd op een steekproef en de data worden geanonimiseerd voor statistische analyse, wat het risico op misbruik drastisch reduceert (Héran, 2005; Jugnot, 2016).
- › **Verplichting versus vrijwilligheid.** Dit is het meest doorslaggevende verschil. Deelname aan de census is wettelijk verplicht. In enquêtes die gevoelige thema’s behandelen, zoals TeO, is het antwoord op specifieke vragen vrijwillig. Dit principe van geïnformeerde toestemming was een cruciale waarborg voor de goedkeuring door de CNIL (Jugnot, 2016).

De doorbraak en de controverse

Deze jarenlange impasse werd doorbroken via een zorgvuldig institutioneel proces. De juridische weg werd geëffend door het Decreet van 28 maart 2024, dat de censuswetgeving formeel wijzigde om de vraag naar het geboorteland van de ouders toe te staan (Décret n° 2024-280, 2024). Een cruciale stap was het gunstige advies van de privacyautoriteit CNIL (Délibération n° 2023-133). De CNIL aanvaardde het algemeen belang van de data voor het bestuderen van ongelijkheid en discriminatie en herhaalde de juridische interpretatie dat geboorteplaats een objectief gegeven is en geen verboden ‘etno-rationale’ data vormt (CNIL, 2023). Doorslaggevend was echter de voorwaarde dat de vraag facultatief (optioneel) zou zijn, een uniek compromis dat het principe van geïnformeerde toestemming introduceert in de normaal verplichte census (CNIL, 2023).

Ondanks deze waarborgen leidde de beslissing onmiddellijk tot hevig protest van een brede coalitie van vakbonden (zoals *Confédération Générale du Travail* en *Fédération Syndicale Unitaire*) en mensenrechtenorganisaties (waaronder de *Ligue des droits de l’Homme* en *MRAP*) (IREV, 2025). Zij bestempelen de vraag als ‘gevaarlijk en nutteloos’. De kern van hun kritiek is de vrees voor staatsregisters op basis van afkomst, die misbruikt kunnen worden voor discriminerend beleid (Tehio et al., 2025). Bovendien stellen zij dat diepgaande enquêtes zoals TeO methodologisch superieur zijn voor het onderzoeken van discriminatie en dat het werkelijke probleem een gebrek aan politieke wil is, niet aan data. Deze organisaties hebben opgeroepen tot een boycot van de specifieke vraag (Tehio et al., 2025).

Daartegenover stellen het INSEE en voorstanders uit de academische wereld dat de volkstelling het enige instrument is dat fijnmazige gegevens op lokaal niveau kan leveren. Deze data zijn volgens hen onmisbaar voor de analyse van ruimtelijke segregatie en gelokaliseerde ongelijkheden, een detailniveau dat steekproefenquêtes niet kunnen bereiken (IREV, 2025). De Franse oplossing van optionaliteit is dus een methodologisch en politiek compromis. Hoewel het een risico op selectiebias introduceert, wordt dit door het INSEE beschouwd als een acceptabele prijs voor het verkrijgen van een rijke, hoewel onvolmaakte, databron voor lokaal beleid (CNIL, 2023; INSEE, 2024).

In Duitsland is de situatie wezenlijk anders. Hoewel de geschiedenis van het naziregime ook een cruciale rol speelt, leidde dit tot een andere institutionele reactie. In de naoorlogse Bondsrepubliek werd gekozen voor een gedecentraliseerd, federaal systeem. De ‘*Mikrozensus*’ werd in 1957 geïntroduceerd als een robuust instrument om betrouwbare sociaaleconomische data te verzamelen zonder een centraal, allesomvattend bevolkingsregister te creëren dat misbruikt zou kunnen worden (*Statistisches Bundesamt*, 2017).

Het concept ‘*migrationshintergrund*’ (migratieachtergrond) is een relatief recente toevoeging uit 2005, ingevoerd als pragmatische erkenning dat decennia van arbeidsmigratie een nieuwe sociale realiteit hadden gecreëerd die voorbij de simpele notie van nationaliteit ging (Destatis, 2006). De enquête is hier dan ook geen noodoplossing om regels te omzeilen, maar de standaardmethode binnen een historisch gegroeide architectuur die door enquêtes wordt gedomineerd. **Kader 6** gaat dieper in op de Duitse evolutie van de dataverzameling over herkomst.

Kader 6: De Duitse evolutie in dataverzameling

In Duitsland ontstond er verzet onder de bevolking tegen de geplande volkstelling van 1983. Dit verzet werd gevoed door de angst om een 'glazen burger' (*'gläserner Bürger'*) te worden als gevolg van het voorgenomen plan om gegevens te koppelen aan bevolkingsregisters en deze geautomatiseerd te verwerken. Deze protesten leidden tot het historische volkstellingsarrest (*'Volkzählungsurteil'*) van 15 december 1983. In deze uitspraak verklaarde het Federaal Grondwettelijk Hof de volkstellingswet ongrondwettelijk en legde het, op basis van de menselijke waardigheid en het recht op de vrije ontwikkeling van de persoonlijkheid, het nieuwe grondrecht op 'informatieve zelfbeschikking' (*'informationelle Selbstbestimmung'*) vast (Bundesverfassungsgericht, 1983; Leischner & Kolbe, 2024).

Dit creëerde een grondwettelijke 'firewall' die een volledig op registers gebaseerde volkstelling, zoals die in andere landen bestaat, juridisch compliceerde. De uitspraak dwong de statistiekproductie in een keurslijf van strikte procedurele waarborgen, vastgelegd in de Federale Statistiekwet (BStatG, 1987). Binnen dit nieuwe paradigma werd de enquête-methodologie de grondwettelijk veiligste en betrouwbaarste aanpak voor dataverzameling. De centrale pijler van dit systeem is de Microcensus, een jaarlijkse, verplichte steekproefenquête bij 1% van alle huishoudens. Hoewel dit instrument al sinds 1957 bestaat, werd de rol ervan na 1983 fundamenteel versterkt. Het werd de voornaamste bron van gedetailleerde en betrouwbare gegevens over de sociale en economische structuur van de bevolking, inclusief cruciale data over de migratieachtergrond en de migratiegeschiedenis (Destatis, 2023).

De reden waarom juist de Microcensus wordt gebruikt om deze gevoelige gegevens te verzamelen, ligt in het vertrouwen dat door het juridische kader van na 1983 is gecreëerd. De wet garandeert een strikte doelbinding (*'Zweckbindung'*) en een verbod op het terugkoppelen van data naar administratieve systemen (*'Rückspielverbot'*). Burgers hebben hierdoor de zekerheid dat hun antwoorden - ook op vragen over nationaliteit of het geboorteland van hun ouders - uitsluitend voor anonieme statistische doeleinden worden gebruikt en geen negatieve gevolgen kunnen hebben. De aard van de steekproef, in plaats van een volledige telling, sluit bovendien aan bij het principe van dataminimalisatie, wat de methode minder ingrijpend maakt en de maatschappelijke acceptatie vergroot (Bundesverfassungsgericht, 1983).

Juridische barrières maakten een traditionele, op registers gebaseerde volkstelling lang onmogelijk. Inmiddels is het systeem geëvolueerd. Duitsland streeft naar een transitie van zijn dure en deels op enquêtes gebaseerde model naar een volledig registergebaseerd systeem. Het voornaamste obstakel hierbij was het versnipperde landschap van gedecentraliseerde administratieve registers, gecombineerd met de strikte juridische barrières voor data-integratie die voortvloeiden uit het arrest van 1983. De eerste stappen naar een nieuwe methodologie werden gezet in 2011 en 2022 met de toepassing van de 'registerondersteunde volkstelling' (*'registergestützte Zensus'*). Deze aanpak baseert zich op gegevens uit bestaande gedecentraliseerde bevolkingsregisters, aangevuld met een steekproefenquête en een volledige telling van het gebouwen- en woningbestand (Dittrich et al., 2022).

De *Registerzensuserprobungsgesetz* (letterlijk: Wet voor het testen van een registervolkstelling) uit 2021 luidde een nieuwe fase in voor de Duitse statistiek. Deze wet vormt een juridische en methodologische doorbraak door de noodzakelijke wettelijke basis te creëren voor experimenten met datakoppeling. Ze staat de statistiekbureaus van de federale overheid (Destatis) en de deelstaten (*'Länder'*) toe om tijdelijk bestanden te integreren die voorheen gescheiden waren - zoals bevolkingsregisters en fiscale registers - met gebruik van het fiscale identificatienummer als unieke sleutel. Het hoofddoel is tweeledig: ten eerste, het uitvoeren van een systematische kwaliteitsanalyse van de gecombineerde data. Ten tweede dient deze evaluatie als fundament voor de ontwikkeling van een robuuste, efficiënte en kosteneffectieve registervolkstelling, gepland voor 2031 (Destatis, 2022).

4.3.2. Juridische kaders en privacy: nationale interpretaties van de AVG

De verzameling van herkomstdata, met name gegevens over ouders, balanceert op de grens van wat juridisch toelaatbaar is. De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), die sinds mei 2018 in de gehele Europese Unie rechtstreeks van toepassing is, vormt het overkoepelende kader, maar de toepassing ervan verschilt aanzienlijk per lidstaat. Artikel 9(1) van de AVG stelt een algemeen verbod in op de verwerking van "bijzondere categorieën van persoonsgegevens",

waaronder gegevens waaruit "ras of etnische afkomst" blijkt. Zoals Farkas (2017) echter benadrukt, is dit verbod niet absoluut. De AVG voorziet in specifieke uitzonderingen die lidstaten in hun nationale recht kunnen activeren:

- › **Artikel 9(2)(g): Zwaarwegend algemeen belang:** Verwerking is toegestaan indien dit noodzakelijk is "om redenen van zwaarwegend algemeen belang" op basis van het recht van de Unie of van een lidstaat.
- › **Artikel 9(2)(j): Statistische doeleinden:** Verwerking is toegestaan indien dit noodzakelijk is voor "archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden" overeenkomstig Artikel 89(1).

Bovendien is het onderscheid tussen 'subjectieve gegevens' (gevoelige data) en 'objectieve gegevens' (proxy-variabelen) cruciaal. Simon (2019) verduidelijkt dat variabelen zoals nationaliteit en geboorteland, afkomstig uit administratieve registers, an sich geen gevoelige gegevens zijn, zolang ze niet worden gebruikt om een subjectieve raciale achtergrond af te leiden.

In landen waar registers domineren, zoals **Nederland en de Scandinavische landen**, wordt het beheer van een exhaustief bevolkingsregister voor een efficiënte administratie en statistiek doorgaans beschouwd als een "zwaarwegend algemeen belang". Dit juridisch kader weerspiegelt een groot maatschappelijk vertrouwen in de staat als verantwoordelijke databeheerder. De discussie gaat er dan ook minder over of men gegevens mag verzamelen, maar vooral over hoe men deze optimaal en veilig kan gebruiken. Het Scandinavische model wordt vaak als een best practice beschouwd, omdat het een uitstekend evenwicht biedt tussen administratieve robuustheid en contextuele verrijking via directe bevraging. Dit systeem levert zeer betrouwbare data op ter ondersteuning van overheidsbeleid en academisch onderzoek (Morning, 2005; Farkas, 2017).

In **Frankrijk en Duitsland** ligt de juridische grondslag fundamenteel anders. Hun historisch gewortelde wantrouwen tegenover staatsregisters van 'afkomst' maakt een beroep op het "algemeen belang" om deze data administratief te verzamelen uiterst moeilijk. In plaats daarvan steunen zij primair op de uitzondering voor "statistische doeleinden" (Art. 9(2)(j)), wat belangrijke juridische gevolgen heeft:

- › **Frankrijk:** De *Loi Informatique et Libertés* (1978) verbiedt de staat om 'etnische' data te verwerken. De oplossing ligt in het strikte onderscheid tussen een verplichte census en een vrijwillige wetenschappelijke enquête. Zoals **Kader 5**, aantoon, zijn enquêtes zoals *Trajectoires et Origines* (TeO) toegestaan omdat ze vallen onder de uitzondering voor wetenschappelijk onderzoek en gebaseerd zijn op geïnformeerde toestemming (vrijwilligheid). Cruciaal is de interpretatie van de Franse privacyautoriteit (CNIL) dat de proxy-variabele 'geboorteland' (een feitelijk gegeven) niet hetzelfde is als de verboden categorie 'etnische afkomst'.
- › **Duitsland:** Het *Volkszählungsurteil* (1983) verankerde het recht op "informatie zelfbeschikking" en een diep wantrouwen tegen gecentraliseerde data. De Mikrozensus (**Kader 6**) is de juridisch veilige oplossing. Het valt onder de uitzondering voor statistiek (Art. 9(2)(j)), wordt gelegitimeerd door de Federale Statistiekwet (BStatG) en is door zijn steekproefkarakter (dataminimalisatie) en strikte waarborgen (zoals het *Rückspielverbot*) maatschappelijk aanvaard.

In deze landen is de enquête dus geen standaardkeuze, maar de enige juridisch en maatschappelijk legitieme weg om deze specifieke data te verzamelen.

België bevindt zich in een bijzondere positie: het beschikt over de technische infrastructuur van het Scandinavische model (registers), maar hanteert de behoedzaamheid van het Frans-

Duitse model. Deze reserve is verankerd in de wet van 4 juli 1962 betreffende de Openbare Statistiek, die Statbel het mandaat geeft gegevens te verwerken, maar tegelijkertijd beperkt in het onderzoeken van 'ras of etnische afkomst' (Art. 24 *quinquies*). Sinds de invoering van de AVG wordt dit kader aangevuld door de Belgische privacywet van 30 juli 2018, die de Europese verordening integreert in het nationale recht. Deze wetten functioneren in tandem: de AVG stelt de eisen voor veiligheid en transparantie, terwijl de Statistiekwet de specifieke verwerkingsdoelen legitimeert. De recente wetwijziging van 16 januari 2023 had bovendien tot doel de nationale statistiekwet expliciet in lijn te brengen met deze Europese privacyrichtlijnen. Desondanks wijst Unia (2021) op een blijvende rechtsonzekerheid: het ontbreken van een heldere 'positieve rechtsgrond' voor het gebruik van deze data specifiek voor discriminatiebestrijding zorgt ervoor dat publieke actoren vaak aarzelen om het volledige potentieel van de registers te benutten.

4.3.3. Synthese en implicaties voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De vergelijkende analyse van de dataverzameling brengt een fundamentele tweedeling in Europa aan het licht, die niet zozeer technisch, maar veeleer juridisch en historisch-filosofisch van aard is:

- › **Het register-dominante model (België, Scandinavië, Nederland):** Deze landen bouwen voort op een lange traditie van gecentraliseerde administratieve bevolkingsregisters. De verzameling van herkomstgegevens (zowel voor de eerste als voor de tweede generatie) is het resultaat van een bestaande, robuuste infrastructuur. Het maatschappelijk vertrouwen in de staat als databeheerder is historisch hoog, waardoor het gebruik van deze registers voor statistische doeleinden wordt beschouwd als een 'zwaarwegend algemeen belang' in de zin van de AVG (Farkas, 2017).
- › **Het enquête-dominante model (Frankrijk, Duitsland):** Deze landen koesteren van oudsher een diep wantrouwen tegenover gecentraliseerde staatsregisters die 'herkomst' vastleggen. Het verzamelen van gegevens over herkomst (vooral die van ouders) was daardoor lange tijd juridisch verboden of institutioneel ondenkbaar binnen een centrale volkstelling. De oplossing werd gevonden in het gebruik van (steekproef)enquêtes (zoals de Microcensus of de Enquête Emploi). Deze worden juridisch anders behandeld (bijv. op basis van vrijwilligheid en strikte doelbinding) dan een verplichte en exhaustieve registervolkstelling.

België beschikt over de technische infrastructuur van het eerste model (een register als 'gouden standaard'), maar deelde lange tijd de institutionele terughoudendheid van het tweede model (mede door de restrictieve statistiekwet van 1962).

4.4. TERMINOLOGIE: EEN DYNAMISCH EN BETWIST LANDSCHAP

Naast de methodologische vraag wie en hoe er wordt geteld, is de keuze van terminologie een van de meest kritieke en politiek geladen aspecten in de statistische representatie van bevolkingsgroepen. De labels die statistische bureaus hanteren zijn zelden neutraal; het zijn sociale constructies die actief bijdragen aan de perceptie van de samenleving en de vorming van groepsidentiteiten (Simon *et al.*, 2015; Brubaker, 2004).

Internationale organisaties zoals de UNECE (2015) benadrukken daarom dat terminologie **helder, consistent en bovenal niet-stigmatiserend** moet zijn. Een ongepast label kan immers de legitimiteit van statistieken en de effectiviteit van beleid ondermijnen (Farkas, 2017; Unia, 2024). Om hieraan tegemoet te komen, wordt een participatieve aanpak - waarbij de betrokken gemeenschappen worden betrokken om het statistische taalgebruik te legitimeren en in de sociale realiteit te verankeren - steeds meer beschouwd als een 'best practice' (UNECE, 2015; Unia, 2024).

De internationale vergelijkende analyse brengt een terugkerend patroon aan het licht: de 'levenscyclus van labels'. Termen die aanvankelijk met een neutrale, technische intentie werden geïntroduceerd, krijgen na verloop van tijd vaak een potentieel stigmatiserende lading door hun gebruik in de politiek en de media. Kritiek vanuit de wetenschappelijke wereld en het maatschappelijk middenveld dwingt nationale statistiebureaus er uiteindelijk toe om deze benamingen te herzien of te schrappen. Dit proces weerspiegelt een breder maatschappelijk debat over inclusie en nationale identiteit. De verschillende manieren waarop landen met deze dynamiek omgaan, vormen de kern van dit hoofdstuk. **Tabel 7** hieronder biedt een overzicht van de officiële terminologie en de conceptuele benadering in de geanalyseerde landen.

TABEL 7 : Officiële terminologie per nationaal statistiebureau (2020–2025)

Conceptuele aanpak	Nationaal statistisch bureau		Officiële terminologie
Brede 'achtergrond' termen	Buitenlandse achtergrond/origine/herkomst	België	Bevolking met buitenlandse achtergrond Bevolking met buitenlandse herkomst Bevolking met een buitenlandse herkomstnationaliteit
		Zweden	<i>Befolkning med utländsk bakgrund</i> (Bevolking met buitenlandse achtergrond)
		Finland	<i>Ulkomaistaustainen</i> (Bevolking met buitenlandse achtergrond)
	Migratieachtergrond	Oostenrijk	<i>Bevölkerung mit Migrationshintergrund</i> (Bevolking met migratieachtergrond)
		Duitsland	<i>Migrationshintergrund</i> (Migratieachtergrond, oude term) > <i>Einwanderungsgeschichte</i> (nieuwe term, migratiegeschiedenis)
Descriptieve generatie termen	Migranten en nakomelingen (en varianten)	Frankrijk	<i>Immigrés et descendants d'immigrés</i> (Immigranten en nakomelingen van immigranten)
		Noorwegen	<i>Innvandrere og norskfødte med innvanderforeldre</i> (Immigranten en in Noorwegen geboren met immigrantenouders)
		Nederland	Migratieachtergrond (oude term) > Geboren in het buitenland / in NL geboren met ouder(s) in buitenland (nieuwe term)

Bron: Statbel, CBS, INSEE, Statistik Austria, Statistics Finland, SSB, Destatis, SCB (bewerking BISA)

4.4.1. Bevolking met een buitenlandse herkomst

Een eerste benadering, gehanteerd door **België, Zweden en Finland**, maakt gebruik van het brede en ogenschijnlijk neutrale concept 'buitenlandse herkomst'. In België ontbreekt echter één enkel officieel label. In de praktijk leidt het naast

elkaar bestaan van termen als 'buitenlandse herkomst' en 'nationaliteit van buitenlandse herkomst' tot een specifieke complexiteit (zie **Kader 7**).

Kader 7 : Belgische casus: Hoe administratieve neutraliteit leidt tot maatschappelijke ambiguïteit

De gehanteerde terminologie voor personen met een buitenlandse herkomst in België is een onderwerp van zowel academische als beleidsmatige reflectie. De afwezigheid van een uniform, officieel overkoepelend label creëert een spanningsveld tussen de noodzaak voor statistische precisie en de vraag naar heldere, maatschappelijk hanteerbare begrippen. Dit resulteert in een terminologische complexiteit die het publieke debat beïnvloedt.

Officiële taal van de Belgische statistiek

In België en de gewesten wordt geen gestandaardiseerd officieel label gebruikt voor de bevolking van buitenlandse herkomst. Statbel hanteert in zijn communicatie diverse methodologisch accurate termen. De gebruikte begrippen - 'buitenlandse achtergrond' en 'buitenlandse herkomst' en 'buitenlandse herkomstnationaliteit' - verwijzen naar dezelfde statistisch afgebakende bevolkingsgroep. Het verschil zit niet in wie er geteld wordt, maar in de termen zelf, die elk een ander conceptueel accent leggen:

- › **Herkomst** fungeert als een neutraal en overkoepelend containerbegrip, dat is ontworpen om de bevolking te classificeren op basis van objectieve en onveranderlijke criteria.
- › **Herkomstnationaliteit** wijst op technisch-precieze wijze naar de juridische basis van de classificatie.
- › **Achtergrond** is een meer sociaal geïnterpreteerde term.

Spanning tussen officiële en publieke taal

De introductie van deze (deels) bestaande terminologie binnen de officiële statistieken in 2021 heeft de reeds bestaande (in) formele concepten niet vervangen. Termen die gebruikt worden door de media, de wetenschap, het middenveld en diverse overheidsinstanties (zoals 'persoon met een migratieachtergrond', 'buitenlandse herkomst', 'buitenlandse wortels', 'migranten en hun nakomelingen' of het verouderde 'allochtoon', enz.) bleven bestaan. De wisselwerking tussen twee gelijktijdige dynamieken heeft geleid tot een toenemende conceptuele incoherentie:

- › **Semantische redundantie:** Het gelijktijdig gebruik van meerdere labels voor dezelfde, statistisch afgebakende populatie. Deze gelaagdheid suggereert nuances die in de onderliggende methodologie niet aanwezig zijn, wat met name de interpretatie van data bemoeilijkt.
- › **Conceptuele inflatie:** Termen krijgen in het publieke debat vaak bredere of engere betekenissen dan de strikte officiële definities. Hierdoor verliezen woorden hun precisie en descriptieve kracht.

Het samenspel van deze redundantie en inflatie mondt uit in een **fundamentele conceptuele incoherentie**. Deze toestand vertroebelt het zicht op de realiteit die de cijfers pogen te beschrijven en bemoeilijkt een debat op basis van een gedeelde feitelijke basis.

Reflecties op terminologie in wetenschap en beleid

De negatieve impact van deze incoherentie wordt breed erkend. Terminologische vaagheid holt een empirisch onderbouwd maatschappelijk debat uit en dreigt op lange termijn de legitimiteit van zowel de statistieken als het daarop gebaseerde beleid te ondermijnen (Unia, 2021; Deboosere & Majdoub, 2021; Farkas, 2017).

In het rapport '*Improving equality data collection in Belgium*' (2021) stelt Unia vast dat België kampt met een "gefragmenteerd landschap voor *equality data*". Unia benadrukt dat er "geen overleg noch een centrale coördinerende actor" is, wat leidt tot inspanningen die "zeer versnipperd zijn en gebaseerd zijn op ad-hoc-initiatieven". Dit gebrek aan een gecoördineerde strategie sluit direct aan bij de vastgestelde 'semantische redundantie' en 'conceptuele inflatie'. Het standpunt van Unia is dan ook dat een "breed en gedegen publiek debat" en een gecoördineerde aanpak nodig zijn om deze terminologische complexiteit te beheren (Unia, 2021).

Deze diagnose wordt tevens onderschreven door de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV). Vanuit een pragmatisch en beleidsgericht perspectief identificeert ook de SERV de abstracte, administratieve taal als een kernprobleem. Het resulterende terminologische vacuüm staat een effectief en accuraat sociaal-economisch beleid in de weg, omdat het onduidelijk is over wie precies wordt gesproken (SERV, 2014).

Paradox van de neutrale term

De Belgische casus illustreert de inherente spanning tussen de ambitie om een objectieve administratieve realiteit te meten en de dynamiek van sociale betekenisgeving in de samenleving. De wil om sociaal-etnische classificaties te vermijden door middel van een neutrale administratieve aanpak, heeft in de praktijk geleid tot onbedoelde terminologische complexiteit. Deze situatie vormt een uitdaging voor een helder en feitelijk onderbouwd maatschappelijk debat. Hoewel deze frictie in de Belgische context scherp tot uiting komt, is het geen uniek fenomeen. De internationale vergelijking suggereert dat in een gepolariseerd migratiedebat technisch-neutrale termen vaak onderhevig zijn aan erosie en hun neutraliteit kunnen verliezen zodra ze in het publieke domein worden gehanteerd.

Een gelijkaardige, zij het meer gestandaardiseerde, benadering wordt vastgesteld in Scandinavië. Zweden en Finland gebruiken respectievelijk de termen *'utländsk bakgrund'* en *'ulkomaalaistaustainen'*, die vertaald kunnen worden als 'buitenlandse herkomst' (Statistics Sweden, 2025; Statistics Finland, 2025). Hoewel ze officieel worden gepresenteerd als geografisch en administratief neutraal, zijn deze termen onderwerp van academische kritiek.

In **Zweden** wijzen waarnemers erop dat deze classificaties in de praktijk bijdragen aan processen van *'othering'* (het creëren van anders-zijn). De categorie 'buitenlandse herkomst' zou fungeren als een impliciete *proxy*-variabele voor 'niet-meerderheidsgroep' of 'niet-wit', waardoor een symbolisch 'wij-zij'-onderscheid wordt bestendigd (Hellgren, 2020; Behtoui & Hübinette, 2018).

In **Finland** stuit de term op kritiek vanwege de vereenvoudiging van de heterogeniteit van de groep, waarbij uiteenlopende profielen en migratiemotieven op één hoop worden gegoid (Saukkonen, 2020). In een historisch homogene bevolking dreigt deze tweedeling een scherpe symbolische grens op te werpen, die verhindert dat burgers die in Finland geboren zijn als volwaardige 'Finnen' worden gezien (Saukkonen, 2018). Deze casus illustreert hoe geografische termen die *a priori* neutraal zijn, in een specifieke sociale context een uitsluitende werking kunnen krijgen (Jerman, 2021; Hirvi & Snellman, 2012).

4.4.2. Bevolking met een migratieachtergrond

Een tweede, wijdverspreide strategie bestaat uit het gebruik van de term 'migratieachtergrond', die centraal staat in **Oostenrijk** en (tot voor kort) **Nederland en Duitsland**. Dit concept beoogde een grotere sociologische precisie door de classificatie te koppelen aan de feitelijke migratiegeschiedenis. De definitie varieerde echter per land (nationaliteitshistoriek in Duitsland versus geboorteland in Nederland en Oostenrijk). Deze term staat nu onder grote druk. Critici wijzen op het risico van stigmatisering en de suggestie van een permanent en overgeërfd 'anders-zijn', waardoor onbedoeld sociale hiërarchieën in stand worden gehouden, ook voor generaties die in het land geboren zijn (Ruck *et al.*, 2023; Siouti *et al.*, 2022; Will, 2019).

De recente evolutie in **Duitsland** belicht de omstreden aard van de terminologie. De categorie *'Personen mit Migrationshintergrund'* (personen met een migratieachtergrond) ondergaat een fundamentele herziening, ingegeven door academische en maatschappelijke kritiek, zoals eerder uiteengezet in sectie 4.1 over definitie en afbakening. De nieuweterminologie, *'Personen mit Einwanderungsgeschichte'* (personen met een immigratiegeschiedenis), streeft een dubbel doel na: een minder essentialiserende beschrijving bieden en de realiteit van Duitsland als moderne immigratiesamenleving juist weergeven (Destatis, 2023; Fachkommission Integrationsfähigkeit, 2021).

Een gelijkaardige evolutie vond plaats in **Nederland**. De term 'allochtoon' werd in 2016 door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vervangen door 'persoon met een migratieachtergrond'. Vanwege aanhoudende kritiek op de stigmatiserende effecten en de beperkte analytische meerwaarde, kondigde het CBS in 2022 aan deze term geleidelijk los te laten. Het stapt ook af van de problematische classificatie 'westers/niet-westers' (CBS, 2022). Deze laatste tweedeling werd bekritiseerd omdat ze een valse hiërarchische tegenstelling creëerde, die als onwetenschappelijk en stigmatiserend werd beschouwd. Bovendien voegde ze zeer diverse groepen op arbitraire wijze samen (WRR, 2021). De terminologie die het CBS vanaf 2022 stapsgewijs introduceert, is dus een direct antwoord op deze kritieken. De nieuwe aanbevolen benadering is gebaseerd op het objectieve criterium van het geboorteland en onderscheidt zich door een dubbele set termen. Voor formele statistische doeleinden wordt een puur beschrijvende classificatie gebruikt: 'in het buitenland geboren persoon' en 'in Nederland geboren persoon met ten minste één in het buitenland geboren ouder'. Voor communicatiedoeleinden wordt een toegankelijker terminologie aanbevolen, namelijk 'migranten' en 'kinderen van migranten die in Nederland geboren zijn' (CBS, 2022). Deze aanpassing, die het concept 'migratieachtergrond' bewust vermijdt, beoogt een neutralere en minder beladen weergave van de demografische realiteit. Ondanks deze intentie tot neutraliteit bleef de aanpassing niet vrij van kritiek. Eén punt van kritiek richt zich specifiek op de semantiek van de term 'kind'. Wanneer toegepast op volwassenen wordt dit als infantiliserend ervaren en miskent het hun autonome en volwaardige positie in de samenleving (Yenga *et al.*, 2024). Hoewel de specifieke woordkeuze dus kritiek oproept, vormt de onderliggende methodologische keuze - het verlaten van een globaal containerbegrip ten voordele van stabiele, demografisch beschrijvende categorieën - een fundamentele wijziging, in lijn met de Franse en Noorse modellen (zie 4.4.3.).

In **Oostenrijk** hanteert Statistik Austria voornamelijk de term *'Bevölkerung mit Migrationshintergrund'* (Statistik Austria, 2025). Desondanks is het gebruik van deze classificatie niet onomstreden binnen de wetenschappelijke wereld. Vergelijkbaar met de debatten in andere Europese landen, richt de kritiek zich op de simplificerende aard van de term, die onvoldoende recht doet aan de interne diversiteit van de groep en het risico op *'othering'* bestendigt (Ruck *et al.*, 2023; Siouti *et al.*, 2022).

4.4.3. (Im)migranten en directe nakomelingen (en varianten)

In reactie op de valkuilen van overkoepelende 'achtergrond'-concepten, hebben landen als **Frankrijk** en **Noorwegen** een stabiel alternatief ontwikkeld. Deze derde benadering vermijdt bewust een allesomvattend label en kiest in de plaats daarvan voor specifieke, descriptieve en generatiegebonden termen zoals 'immigranten' en 'nakomelingen van immigranten'.

De **Franse terminologie**, ontwikkeld door het INSEE, maakt een scherp onderscheid met de 'immigrant' (*l'immigré*). Dit begrip beschrijft een permanent biografisch feit (geboren in het buitenland als niet-Frans staatsburger), ongeacht een eventuele latere naturalisatie (INSEE, 2023). Kinderen die in Frankrijk geboren worden, worden aangeduid als 'nakomelingen van immigranten' (*descendants d'immigrés*), maar zijn zelf geen 'immigranten'.

Noorwegen maakte in 2008 de bewuste keuze om de globale term 'immigrantenbevolking' te vervangen door een strikter terminologisch onderscheid. Deze wijziging leidde tot de introductie van de specifieke categorieën '*innvandrere*' (immigranten) en '*norskfødte med innvandrereforeldre*' (personen geboren in Noorwegen uit immigrantenouders). De belangrijkste reden voor deze herziening was de expliciete wens van beleidsmakers en onderzoekers om de intergenerationele mobiliteit en integratieprocessen nauwkeuriger te analyseren (Kirkeberg *et al.*, 2019). Door de eerste en de tweede generatie statistisch strikt te scheiden en de derde generatie niet apart te labelen, kan beleidsonderzoek systematisch verschillen in uitkomsten meten en wordt de cyclus van een overgeërfd 'anders-zijn' doorbroken (Statistics Norway, 2024).

4.4.4. Synthese en implicaties voor het Brussels H. Gewest

De internationale vergelijking toont een consistente, transnationale 'levenscyclus van labels'. Termen worden aanvankelijk met een technisch-neutrale intentie ingevoerd, maar raken via maatschappelijk gebruik, mediarepresentatie en politieke instrumentalisering normatief beladen. Betrokken groepen en academische kringen ervaren ze vervolgens vaker als stigmatiserend, homogeniserend of onnauwkeurig. De toenemende druk op statistische bureaus kan leiden tot een officiële herziening, afschaffing of vervanging. De convergente respons die hieruit voortvloeit, bestaat uit het vermijden van containerbegrippen. Er wordt de voorkeur gegeven aan een specifiek, descriptiever en meer contextueel taalgebruik.

Er bestaat geen perfect en universeel label. De internationale trend beweegt duidelijk weg van brede en homogeniserende containerbegrippen ten gunste van meer specificiteit en granulariteit. De strategische les voor het BISA is niet om te zoeken naar een nieuw, uniek en perfect Brussels label, maar om een flexibel en meervoudig terminologisch kader te ontwikkelen. Globale labels falen omdat ze de interne heterogeniteit van groepen miskennen en stigmatiserend werken. Landen die deze labels verlaten, pleiten voor het benoemen van de specifieke groep waarover het gaat. De hyperdiverse en meertalige Brusselse context, met zijn verschillende gevoeligheden, maakt het hanteren van één enkel label onwerkbaar.

5 ANGELSAKSISCH MODEL: ZELFIDENTIFICATIE ALS PARADIGMA (VK & CANADA)

De voorgaande hoofdstukken behandelden de statistische praktijken in België en op het Europese vasteland, die voornamelijk steunen op *proxy*-variabelen zoals geboorteland en nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders. Dit hoofdstuk verkent een fundamenteel ander paradigma: de Angelsaksische traditie, met casussen van het Verenigd Koninkrijk en Canada.

Waar continentale systemen steunen op (administratieve) *proxy's*, stelt de Angelsaksische benadering zelfidentificatie centraal. De kernwaarde van dit paradigma is dat niet de overheid, maar het individu de relevante identiteitskenmerken

definieert. Deze verschuiving van externe registratie naar persoonlijke duiding maakt het mogelijk om complexe dimensies van identiteit te capteren die buiten het bereik van klassieke registers vallen.

Deze methodologie wortelt historisch in de noodzaak om de effectiviteit van de antidiscriminatiewetgeving te monitoren en de sociaaleconomische positie van diverse groepen in de multiculturele samenleving nauwgezet te volgen. De statistieken dienen hierbij als instrument om te toetsen of de wettelijke principes van gelijkheid in de praktijk ook daadwerkelijk worden gerealiseerd.

5.1. DEFINITIE EN AFBAKENING

De manier waarop het Verenigd Koninkrijk en Canada hun bevolking classificeren, wordt bepaald door de specifieke doelstellingen van hun statistieken. In het Verenigd Koninkrijk ligt de nadruk op het meten van etnische diversiteit om ongelijkheden te monitoren, terwijl Canada een uniek gelaagd systeem toepast dat zowel een juridische als een culturele dimensie van herkomst in kaart brengt.

5.1.1. Verenigd Koninkrijk: een evoluerend systeem van etnische classificatie

Het Britse systeem werd oorspronkelijk gevormd door de *Race Relations Act* van 1976, die discriminatie op basis van 'raciale gronden' (gedefinieerd als kleur, vermeend ras, nationaliteit of etnische/nationale afkomst) verbodt (*Race Relations Act 1976*, c. 74, s. 3). Dit kader is vandaag geconsolideerd in de *Equality Act* van 2010, die 'ras' definieert als een beschermd kenmerk dat deze zelfde elementen omvat.

Deze wetgeving gaf de aanzet tot de ontwikkeling van een statistisch instrument: de introductie van een directe vraag naar de 'etnische groep' in de volkstelling (census) vanaf 1991.

De dataverzameling is gebaseerd op zelfidentificatie: respondenten selecteren de etnische groep waarmee zij zich identificeren uit een gestandaardiseerde lijst.

Deze categorisering is in de loop der decennia geëvolueerd om de toenemende maatschappelijke diversiteit te weerspiegelen:

- › **1991:** De initiële lijst bevatte negen categorieën, primair gericht op postkoloniale migratiegroepen (bv. "*Black-Caribbean*", "*Indian*", "*Pakistani*") (ONS, 2019).
- › **2001:** De introductie van de categorie '*Mixed*' erkent de groei van de bevolking van gemengde herkomst (ONS, 2019).
- › **2011 en 2021:** De toevoeging van opties als '*Gypsy or Irish Traveller*', '*Arab*' en '*Roma*' getuigt van een voortdurende aanpassing (ONS, 2021).

5.1.2. Canada: een gelaagd systeem van juridische en culturele herkomst

Het Canadese model onderscheidt zich door een fundamentele dualiteit. In plaats van één enkele logica te volgen, verbindt het twee conceptueel verschillende benaderingen die naast elkaar bestaan zonder elkaar te overlappen. Enerzijds steunt het systeem op een strikt juridisch kader met een politiek doel (*Employment Equity Act*). Anderzijds integreert het een subjectieve socioculturele meting, die volledig losstaat van wettelijke beperkingen.

Twee conceptueel verschillende variabelen bestaan naast elkaar:

- › **‘Etnische of culturele herkomst’** (*Ethnic or cultural origin*): Een subjectieve maatstaf die via de volkstelling peilt naar de voorouderlijke herkomst. Deze variabele kenmerkt zich door flexibiliteit, laat meerdere antwoorden toe (35,5% van de respondenten in 2021) en resulteert in meer dan 450 categorieën. Statistiek Canada waarschuwt echter dat de fluïditeit van het concept³ de vergelijkbaarheid in de tijd kan beïnvloeden (Statistics Canada, 2022).
- › **‘Zichtbare minderheid’** (*Visible minority*): Deze variabele is een afgeleide juridische constructie, ingesteld om te voldoen aan de eisen van de *Employment Equity Act* (Wet op de gelijkheid in werkgelegenheid). Het doel is strikt normatief: de wetgeving legt deze classificatie op om beroepsmatige gelijkheid te bevorderen voor groepen die wettelijk zijn gedefinieerd als ‘leden van zichtbare minderheden’. De wet definieert deze leden als “personen, anders dan de inheemse volkeren, die niet tot het blanke ras behoren of niet de blanke huidskleur hebben” (EEA, 1995). Statistiek Canada leidt deze variabele af uit de antwoorden op de vraag over de ‘bevolkingsgroep’ (met categorieën als Zuid-Aziatisch, Chinees of Zwart). Het betreft hier dus een technisch geconstrueerde staatsclassificatie met een specifiek politiek doel, die strikt onderscheiden moet worden van de zelfverkleerde etnische identiteit (Statistics Canada, 2021).

5.1.3. Meervoudige en gemengde herkomst: een fundamentele breuk met de continentale logica

Een van de meest fundamentele verschillen tussen de Angelsaksische en de continentaal-Europese modellen is de manier waarop wordt omgegaan met complexe, meervoudige identiteiten. In tegenstelling tot de Europese modellen, die vaak reductionistisch en hiërarchisch zijn, laten de Angelsaksische systemen de registratie van meervoudige identiteiten toe via zelfidentificatie.

Canada fungeert als voorloper op dit gebied. Al bij de volkstelling van 1981 introduceerde Statistiek Canada de mogelijkheid om meerdere etnische herkomsten op te geven (Statistics Canada, 2016). Deze methodologische aanpassing was een antwoord op de complexere zelfidentificatie in een steeds diverser wordende samenleving. Sindsdien is het instrumentarium uitgebreid: via open vragen en keuzelijsten stelt de volkstelling respondenten nu in staat om meerdere etnische of culturele herkomsten te melden (Statistics Canada, 2021).

Het **Verenigd Koninkrijk** volgde dit voorbeeld bij de volkstelling van 2001 met de introductie van de expliciete categorie ‘*mixed/multiple ethnic groups*’. Deze werd aanzienlijk uitgebreid in de edities van 2011 en 2021, met de integratie van fijnmazige subcategorieën zoals ‘*White and Black Caribbean*’ of ‘*White and Asian*’. Deze gedetailleerde differentiatie weerspiegelt niet alleen demografische evoluties, maar ook de groeiende interesse - zowel maatschappelijk als academisch - voor de heterogeniteit binnen de groep met een gemengde herkomst (ONS, 2023).

3 Deze ‘fluïditeit’ wordt volgens Statistics Canada (2022) verklaard door verschillende factoren: de subjectieve perceptie (identificatie hangt af van het zelfbeeld en de kennis van de familiegeschiedenis op het moment van de enquête), contextuele factoren (het socio-politieke klimaat en de mate van verbondenheid met de herkomstgroep) en etnische mobiliteit (het proces waarbij individuen hun identiteit gedurende hun leven herdefiniëren). Daarnaast spelen methodologische factoren een belangrijke rol: zo leidde het weglaten van voorbeelden in de vragenlijst van 2021 tot aanzienlijk andere antwoordpatronen dan in 2016, wat de rechtstreekse vergelijkbaarheid tussen verschillende censuscycli bemoeilijkt.

5.2. DATAVERZAMELING

De focus op zelfidentificatie dicteert de methode van dataverzameling. Zowel in het Verenigd Koninkrijk als in Canada vormt de nationale volkstelling het primaire instrument, hoewel het gebruik van administratieve data nieuwe perspectieven biedt.

5.2.1. Verenigd Koninkrijk: de census en administratieve data

In het Verenigd Koninkrijk blijft de tienjaarlijkse volkstelling (UK Census), aangestuurd door het *Office for National Statistics* (ONS), het primaire instrument voor het capteren van 'etnische' herkomst via zelfidentificatie. Sinds 1991 wordt expliciet gevraagd naar etnische herkomst (*ethnic group*), waarbij respondenten zich kunnen identificeren binnen een set gestandaardiseerde categorieën. Hoewel de classificatie voortdurend wordt verfijnd, wijst de literatuur op inherente methodologische uitdagingen, waaronder de temporele inconsistentie van zelfgerapporteerde data en de contextafhankelijkheid van etniciteit als sociaal construct (Simpson & Akinwale, 2007; Platt *et al.*, 2005).

Tegelijkertijd verkent het VK het gebruik van administratieve data voor statistiekproductie, gemotiveerd door kostenbesparing, frequentere updates en de precisie van lokale analyses. Het ONS heeft aanzienlijke vooruitgang geboekt met de **Admin-Based Ethnicity Statistics (ABES)**. Door acht administratieve bronnen te combineren met censusdata, kan aan ongeveer 85% van de bevolking een etniciteit worden toegekend (ONS, 2023a).

De integratie van de administratieve data (ABES) introduceert echter tevens een **methodologische frictie**. Hoewel deze gegevens 'etniciteit' registreren, is **de bron van deze informatie vaak hybride**. In sectoren zoals het onderwijs prevaleert zelfidentificatie, maar in de gezondheidszorg vindt regelmatig een externe categorisatie door personeel plaats. Deze hybride bronstructuur heeft **directe implicaties voor de datavaliditeit**.

Zo is de restcategorie 'Overige etniciteit' in administratieve bronnen (2,1%) opvallend hoger dan in de Census (1,0%). Dit wijst op een reflex bij externe intermediairs om bij onduidelijkheid voor een algemeen label te kiezen, wat de subjectieve identiteit van de betrokkene maskeert (ONS, 2023a).

Bovendien leidt de afhankelijkheid van administratieve 'sporen' tot een **ongelijke dekking**: waar jongeren onder de 16 jaar via het onderwijs nagenoeg volledig in beeld zijn (91%), vallen gezonde jongvolwassenen (20-35 jaar) statistisch gezien vaker buiten de radar. Het ONS (2023b) concludeert daarom dat administratieve registers de Census momenteel kunnen aanvullen, maar niet vervangen als instrument voor zelfidentificatie.

5.2.2. Canada: de census als spel

In lijn met de Angelsaksische traditie hanteert Canada een paradigma van zelfidentificatie via de vijfjaarlijkse volkstelling, gecoördineerd door Statistics Canada. Sinds 1996 bevat de vragenlijst specifieke indicatoren voor 'etnische of culturele herkomst' en de 'bevolkingsgroep' (*population group*). De antwoorden op die laatste vraag dienen als basis voor de afgeleide categorie 'zichtbare minderheden'. Deze variabelen worden als essentieel beschouwd voor het monitoren van structurele ongelijkheid en het waarborgen van representativiteit op de arbeidsmarkt (Statistics Canada, 2021).

Net als het VK onderzoekt Canada de integratie van administratieve bronnen. Binnen het '*Census Program Modernization*'-initiatief wordt geëxperimenteerd met het gebruik van fiscale data, immigratiedossiers en gezondheidsregisters als aanvullende bronnen. Deze ontwikkeling bevindt zich echter nog in een experimenteel stadium (Statistics Canada, 2023).

5.3. TERMINOLOGIE

Net als in Europa kent de Angelsaksische terminologie een constante evolutie, waarbij brede en homogeniserende categorieën worden verlaten ten voordele van een meer genuanceerde aanpak.

5.3.1. Verenigd Koninkrijk: de verschuiving van 'BAME' naar 'ethnic minorities'

Het VK heeft een grote herziening van zijn etnische classificatie doorgevoerd. Als reactie op toenemende kritiek heeft de regering het generieke acroniem 'BAME' (*Black, Asian and Minority Ethnic*) officieel verlaten. Deze beslissing, in lijn met de aanbevelingen van de *Commission on Race and Ethnic Disparities* (2021), kreeg krachtige steun van de Race Disparity Unit (RDU, 2021). Het afschaffen van deze term berust op de vaststelling dat hij sociaaleconomische ongelijkheden en geleefde ervaringen maskeerde, zowel tussen groepen als daarbinnen. Bovendien suggereerde het acroniem een kunstmatige homogeniteit en werd het door veel gemeenschappen ervaren als een ongeschikt, reductionistisch en opgelegd label.

Voortaan verkiest men het gebruik van de 19 gedetailleerde classificaties uit de volkstelling. Wanneer een generieke term nodig is, wordt de benaming 'ethnic minorities' (etnische minderheden) vereist. Deze overgang markeert een cruciaal verschil: in tegenstelling tot 'BAME' wil deze term expliciet inclusief zijn door ook 'witte' minderheden (zoals *Gypsy, Roma and Irish Traveller*) te omvatten. Het gaat om een verschuiving van een residuele raciale categorie naar een statistisch meer inclusieve definitie (ONS, 2023).

5.3.2. Canada: de impasse van de 'zichtbare minderheid'

Een analoge discussie speelt in Canada, waar de verankerde term 'zichtbare minderheid' (*visible minority*) herhaaldelijk onder vuur ligt vanuit internationale en academische hoek. Het VN-Comité voor de Uitbanning van Rassendiscriminatie (CERD) heeft meermaals aanbevolen de term te herzien, omdat deze diverse groepen homogeniseert en "verschillen in geleefde ervaringen onzichtbaar maakt" (UN CERD, 2017).

In academische kringen en het maatschappelijk middenveld verkiest men inmiddels het concept 'geracialiseerde groep' (*racialized group*). Deze term onderstreept de sociaal geconstrueerde dimensie van 'ras' en legt de nadruk op het proces van racialisering, waarbij maatschappelijke structuren bepaalde groepen als 'ander' definiëren en behandelen (Ma, 2022; Bauer *et al.*, 2020). Hoewel Statistiek Canada dit concept begint te integreren in analyses, blijft de organisatie gebonden aan de wettelijke terminologie van de Employment Equity Act, wat leidt tot een "statistisch-juridische impasse" (Statistics Canada, 2022).

Deze casus illustreert perfect de 'levenscyclus van labels'. De creatie van een statistische categorie bedoeld voor positieve actie en erkenning, dreigt na verloop van tijd een bron van stigmatisering en essentialisering te worden. Omdat de sociaal-politieke betekenis van termen evolueert, kan wat ooit een instrument voor emancipatie was, door nieuwe generaties worden ervaren als een beperkend en problematisch label.

5.4. SYNTHESE EN IMPLICATIES VOOR HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Synthese

De analyse van de Britse en Canadese casussen belicht een statistisch paradigma dat radicaal verschilt van het continentale model. Deze synthese vergelijkt beide benaderingen volgens de drie structurerende assen van dit Cahier: definitie, dataverzameling en terminologie.

De fundamentele divergentie schuilt in het object van de meting zelf. Het continentale model beschouwt herkomst als een afgeleide van de migratiegeschiedenis, gebaseerd op (administratieve) gegevens die als 'objectief' worden beschouwd. Het Angelsaksische model daarentegen benadert identiteit (zogenaamde 'etniciteit' of 'ras') als een vorm van sociale groepering, steunend op de 'subjectieve' zelfperceptie van het individu.

Deze tegenstelling dwingt tot een cruciale afweging. Hoewel de Europese aanpak administratieve stabiliteit biedt (in België weliswaar verzwakt door de volatiele nationaliteitsbepaling en -verwerving), blijft deze blind voor de geleefde realiteit van rassendiscriminatie, die niet noodzakelijk samenvalt met de migratiegeschiedenis. De Angelsaksische aanpak, die direct relevant is voor antidiscriminatiebeleid, stuit dan weer op methodologische uitdagingen door de intrinsieke fluiditeit en contextualiteit van het identiteitsconcept.

Deze conceptuele keuze dicteert ook het verzamelinstrument. De continentale nadruk op administratieve *proxy*-variabelen steunt op exhaustieve bevolkingsregisters (Scandinavië, Nederland, België), wat efficiëntie en koppelingmogelijkheden biedt. De Angelsaksische voorkeur voor subjectieve identiteit vereist daarentegen een directe bevraging van de bevolking, waardoor de volkstelling en enquêtes de bevoorrechte instrumenten zijn.

Tot slot: hoewel taal overal een politiek strijdtonel is, verschillen de dynamieken. In continentaal Europa (Nederland, Duitsland) neigt de 'levenscyclus van labels' naar het verlaten van brede, stigmatiserende containerbegrippen ten voordele van neutrale beschrijvende termen. In de Angelsaksische wereld is de strijd niet gericht op het afschaffen van het concept *ethniciteit*, maar op politieke erkenning binnen de classificaties. De maatschappelijke druk richt zich daar op de inclusie of verfijning van categorieën (bijvoorbeeld de toevoeging van 'Arabisch' of 'Roma') om statistische zichtbaarheid te verwerven.

Implicaties en reflecties voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De analyse van de Angelsaksische traditie biedt geen kant-en-klaar model dat eenvoudigweg overdraagbaar is naar de Brusselse context. Een grootschalige introductie van een verplichte vraag over *ethniciteit* in een volkstelling of register is, gezien de Belgische juridische en politieke gevoeligheden, noch haalbaar, noch wenselijk. De principes die aan dit paradigma ten grondslag liggen, bieden echter wel cruciale lessen om de hiaten in de huidige Belgische methode aan te pakken, zeker in een superdiverse metropool als Brussel.

De definitie via *proxy*-variabelen is effectief om de demografische impact van migratie doorheen de generaties te meten. Ze blijft echter blind voor ongelijkheden gebaseerd op zogenaamde 'ethniciteit' of 'ras'. Discriminatie op de arbeids- of woningmarkt is vaak niet uitsluitend gebaseerd op geboorteland of geboortenationaliteit, maar op aspecten van het fysieke uiterlijk, een naam of een culturele herkomst die door anderen worden toegeschreven. De Belgische statistieken kunnen de correlatie tussen herkomst en ongelijkheid aantonen, maar ze kunnen het mechanisme van 'geracialiseerde discriminatie' niet direct meten.

De discussie over alternatieve meetmethoden is in België echter niet langer louter theoretisch. Een recente verkennende studie van Unia (2024) naar de zelfdefinitie van herkomst, gedetailleerd in **Kader 8**, toont een groeiende interesse voor deze aanpak om de hiaten in de huidige data op te vullen. Unia benadrukt dat zelfidentificatie de enige methode is om groepen te identificeren die gediscrimineerd worden op basis van hun afstamming of fenotypische kenmerken – dimensies die administratieve data niet kunnen vatten.

De studie erkent de voordelen, zoals het respect voor individuele autonomie en de erkenning van de complexe en meervoudige aard van identiteit. Ze wijst ook op de uitdagingen, zoals subjectiviteit, standaardiseringsproblemen en de angst voor instrumentalisering van de data (Unia, 2024). Deze studie vormt een belangrijk precedent en een startpunt voor verdere reflectie in de Brusselse context.

Kader 8 : Zelfidentificatie in België: een exploratieve analyse

Unia (2024) voerde een verkennende studie uit naar het methodologische potentieel en de beleidsimplicaties van zelfidentificatie als instrument voor meting van 'origine' in België. Deze analyse vertrekt vanuit de vaststelling dat de huidige *proxy*-variabelen (zoals de nationaliteitshistoriek van het individu en diens ouders) tekortkomingen vertonen. Ze blijken ontoereikend om **groepen die blootgesteld zijn aan discriminatie nauwkeurig te identificeren**. Dit geldt met name wanneer discriminatie gebaseerd is op zichtbare of geassocieerde kenmerken (zoals huidskleur, naam of accent), dimensies die administratieve data per definitie niet kunnen vatten.

Het conceptuele vertrekpunt van zelfidentificatie is dat het individu een epistemologische voorrang geniet en beschouwd wordt als de meest legitieme bron om de eigen herkomst te definiëren. De studie operationaliseerde dit concept binnen een (niet-representatieve) steekproef (n=370) via drie assen:

- › Een directe, multidimensionale bevraging naar herkomst (geografisch, etnocultureel, en via een open vraag).
- › Bevraging naar subjectieve discriminatie-ervaringen.
- › Een bevraging naar auto-heteroperceptie: de perceptie van het individu over hoe die door de samenleving wordt gecategoriseerd op basis van herkomst.

De studie onderstreept dat zelfidentificatie een essentiële aanvulling vormt op bestaande *proxy*'s die in de voorgaande hoofdstukken van dit Cahier zijn geanalyseerd. Het kan de feitelijke blootstelling aan discriminatie op basis van zichtbare of geassocieerde kenmerken (zoals huidskleur, naam of accent) capteren. De resultaten bevestigen dat sociale ongelijkheid vaak wordt aangestuurd door de spanning tussen het zelfbeeld en de maatschappelijke 'racialisering'.

Uit het onderzoek treden enkele cruciale randvoorwaarden naar voren voor een succesvolle implementatie:

- › **Contextafhankelijk draagvlak:** Het draagvlak voor dataverzameling hangt sterk af van de context. Respondenten zijn meer bereid hun origine te delen in het kader van wetenschappelijk onderzoek of antidiscriminatiebeleid dan voor algemene administratieve doeleinden.
- › **Participatieve aanpak:** De betrokken groepen moeten betrokken worden bij het bepalen van de categorieën om reïficatie en stigmatisering te voorkomen.

6 ALGEMENE CONCLUSIES

Dit Cahier biedt een diepgaande, methodologische verkenning van herkomststatistiek waarin de Belgische praktijk wordt vergeleken met de internationale richtlijnen enerzijds en de diverse landspecifieke praktijken in andere Europese landen anderzijds. Centraal in deze analyse staat de vraag hoe het concept 'herkomst' optimaal kan meegroeien met de specifieke en evoluerende demografische realiteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In de Belgische statistische praktijk is dit concept stevig verankerd in **de nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders**. Het is essentieel te benadrukken dat deze definitie haar **fundamentele waarde en relevantie** onverkort behoudt; zij vormt de noodzakelijke administratieve basis voor de huidige beleidsrapportering en biedt een cruciaal historisch perspectief op integratie binnen het Belgische juridische kader.

Internationale positionering

Waar de Belgische praktijk historisch sterk leunt op de nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders, hanteren internationale organisaties zoals **de UNECE en de OESO het geboorteland van de persoon en diens ouders** als methodologische hoeksteen. De aanbevelingen van deze internationale organen benutten het geboorteland van de persoon en diens ouders als een onveranderlijk biografisch gegeven dat stabiel blijft bij administratieve of juridische wijzigingen.

Gegeven de specifieke sociaal-demografische realiteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, beoogt dit Cahier de **complementariteit tussen deze modellen** te benutten:

- › **Het juridisch model:** Gebaseerd op de nationaliteitshistoriek van de persoon en diens ouders, blijft dit de operationele standaard binnen de Belgische statistische praktijk. Het waarborgt de stabiliteit van bestaande tijdreeksen en is een **breed gedragen beleidskader** dat de continuïteit van het overheidsbeleid moet waarborgen.
- › **Het demografisch model:** Gebaseerd op het geboorteland van de persoon en diens ouders, zoals aanbevolen door de OESO en de UNECE.

Referentielanden zoals Nederland, Oostenrijk en de Scandinavische landen hanteren het demografische model reeds als hun primaire as. Duitsland bevindt zich momenteel in een transitie naar dit kader met de introductie van het concept 'personen met een immigratiegeschiedenis'. De keuze van deze landen illustreert **een bredere Europese trend** waarbij

de focus verschuift naar de stabiliteit van tijdreeksen en internationale vergelijkbaarheid, onafhankelijk van wijzigingen in de nationale nationaliteitswetgeving. De Belgische aanpak neemt hierbij een specifieke positie in die nauw aansluit bij de nationale juridische tradities. De meerwaarde van een aanvullende demografische lens ligt dan ook niet in het vervangen van deze traditie, maar in het bieden van **extra analytische diepgang voor toekomstige beleidsontwikkeling**.

De meerwaarde van een aanvullend methodologisch kader

De internationaal vergelijkende analyse brengt **vier centrale aandachtspunten** naar voren waar een aanvullende methodiek - gebaseerd op het geboorteland - een significante meerwaarde kan bieden voor de Brusselse context.

- › **Reductie van juridische volatiliteit:** De huidige focus op nationaliteitshistoriek importeert onvermijdelijk de wijzigingen in de nationaliteitswetgeving in de statistieken. Een aanvullende benadering op basis van het geboorteland zou een robuuster alternatief kunnen bieden; het zou kunnen fungeren als een stabiele meetlat die ongevoelig is voor de 'juridische kalender' en wetswijzigingen.
- › **Verfijning van het intergenerationeel onderscheid:** Waar de nationale methodiek de nadruk legt op juridische trajecten, zou een demografische insteek op basis van geboorteplaats toelaten om het analytische onderscheid tussen de eerste en tweede generatie scherper te stellen. Dit is essentieel voor een zuivere analyse van integratieprocessen op de lange termijn.
- › **Zichtbaarheid van meervoudige herkomst:** In een superdiverse metropool als Brussel is de toewijzing van slechts één herkomstland vaak een te beperkte weergave van de realiteit. Een verkenning van meervoudige herkomstgegevens (via beide ouders) is cruciaal om de hoofdstedelijke diversiteit in al haar complexiteit wetenschappelijk te ontsluiten.
- › **Internationale vergelijkbaarheid:** Een methodiek gebaseerd op het geboorteland sluit aan bij de internationale richtlijnen en methodologische aanbevelingen van organen zoals de UNECE en de OESO. Het hanteren van een dergelijk model zou het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in staat stellen om zijn sociaal-demografische cijfers op een betekenisvolle manier te spiegelen aan de realiteit in andere grote Europese steden en regio's die een gelijkaardig model hanteren.

Volgende stappen

Dit Cahier vormt de noodzakelijke methodologische basis voor deze verkenning. Het BISA stelt voor om het onderzoek naar de **verschillende pistes** te voeren binnen het **Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS)**. Het betreft een gradueel proces dat niet alleen de technische haalbaarheid en de kwaliteit van de vereiste administratieve gegevens - zoals het geboorteland van de ouders - in kaart brengt, maar ook bijdraagt aan de verdere verfijning en bestendiging van deze gegevens voor de toekomst. Als aanvulling op de administratieve gegevens over twee generaties zal een verkennend luik worden gewijd aan de statistische zichtbaarheid van de derde generatie.

Tegelijkertijd biedt dit traject de mogelijkheid om, binnen de bestaande juridische krijtlijnen, complementaire paden te verkennen, zoals **zelfidentificatie in thematische enquêtes**. Dit laat toe om de kloof tussen administratieve categorisering en de sociaal-culturele beleving van herkomst te overbruggen. Deze studie vormt zo de eerste stap in een structurele verbreding en verfijning van het Brusselse statistische instrumentarium.

BIBLIOGRAFIE

- › Actiris. (z.d.). De diversiteitsplannen. Geraadpleegd op 26 september, van <https://www.actiris.brussels/nl/werkgevers/onderneming/>
- › Adam, I., & Martiniello, M. (2013). Divergences et convergences des politiques d'intégration dans la Belgique multinationale. Le cas des parcours d'intégration pour les immigrés. *Revue européenne des migrations internationales*, 29(2), 77-93.
- › Adam, I., Martiniello, M., & Rea, A. (2018). Regional Divergence in the Integration Policy in Belgium. In A. Rea, E. Bribosia, I. Rorive, & D. Sredanovic (Eds.), *Governing Diversity: Migrant Integration and Multiculturalism in North America and Europe* (pp. 235-256). Editions de l'Université de Bruxelles.
- › Agentschap Integratie en Inburgering. (2025, 6 augustus). *Verhoging registratierecht nationaliteit: FOD Financiën - vóór 29 juli betaalde 150 euro blijft geldig*. Vreemdelingenrecht.be. Geraadpleegd op 17 november 2026, van <https://www.vreemdelingenrecht.be/nieuws/verhoging-registratierecht-nationaliteit-fod>
- › Aspinall, P. J., & Rocha, Z. L. (Eds.). (2020). *The Palgrave International Handbook of Mixed Racial and Ethnic Classification*. Palgrave Macmillan.
- › Balestra, C., & Fleischer, L. (2018). *Diversity Statistics in the OECD: How do OECD countries collect data on ethnic and racial identity?* (OECD Statistics Working Papers No. 2018/09). OECD Publishing.
- › Beauchemin, C., Hamel, C., & Simon, P. (Eds.). (2016). *Trajectoires et origines: Enquête sur la diversité des populations en France*. Ined Éditions.
- › Beauchemin, C., Ichou, M., & Simon, P. (2023). *Trajectoires et Origines 2019-2020 (TeO2) : présentation d'une enquête sur la diversité des populations en France*. France. Population (édition française), 2023, Data Papers, 78 (1), pp.11-28.
- › Berry, J. W. (1990). Psychology of Acculturation: Understanding Individuals Moving between Cultures. In R. W. Brislin (Ed.), *Applied Cross-Cultural Psychology* (pp. 232-253). Sage.
- › Bundesverfassungsgericht. (1983). *Urteil vom 15. Dezember 1983 - 1 BvR 209/83 (Volkszählungsurteil)*. BVerfGE 65, 1.
- › Brubaker, R. (2004). *Ethnicity without groups*. Harvard University Press.
- › Brubaker, R. (2009). Ethnicity, race, and nationalism. *Annual Review of Sociology*, 35, 21-42.
- › Caestecker, F. (1997). The transformation of the alien policy in Belgium (1840-1940). *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 27(3-4), 323-349.
- › Caestecker, F., Renauld, B., Perrin, N., & Eggerickx, T. (2016). *Belg worden: De geschiedenis van de Belgische nationaliteitsverwerving sinds 1830*. Wolters Kluwer.
- › Canan, C. & Petschel, A. (2023). Die Umsetzung des Konzepts "Einwanderungsgeschichte" im Mikrozensus 2022. *WISTA - Wirtschaft und Statistik*, (4), 61-73.
- › Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2022, 16 februari). *Nieuwe indeling bevolking naar herkomst*. Geraadpleegd op 17 november 2026, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/nieuwe-indeling-bevolking-naar-herkomst>
- › CNIL. (2023). *Délibération n° 2023-134 du 7 décembre 2023 portant avis sur un projet de décret modifiant le décret n° 2003-485 du 5 juin 2003 relatif au recensement de la population*. Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés.
- › Commission on Race and Ethnic Disparities. (2021). *Commission on Race and Ethnic Disparities: The Report*. Gov.uk.
- › Cour d'appel de Bruxelles, 43ème chambre. (2018, 10 augustus). *Arrêt définitif 2017/AR/701*.
- › Cruil, M., Schneider, J., & Lelie, F. (2012). *The European Second Generation. Does the Integration Context matter?* Amsterdam University Press.

- › Deboosere, P., & Majdoub, S. (2021). Malthusian Fears in Current Migration Debates: When the Pseudo-Science of Numbers is Used Against Humanity. In I. Adam, T. Adefioye, S. D'Agostino, N. Schuermans, & F. Trauner (Eds.), *Migration, Equality & Racism: 44 Opinions* (pp. 49-53). VUB Press.
- › Décret n° 2024-280 du 28 mars 2024 modifiant le décret n° 2003-485 du 5 juin 2003 relatif au recensement de la population. (2024). *Journal Officiel de la République Française*.
- › Desrosières, A. (1993). *La Politique des grands nombres. Histoire de la raison statistique*. La Découverte.
- › Destatis (Statistisches Bundesamt). (2023). *Bevölkerung mit Migrationshintergrund*. Geraadpleegd op 14 augustus 2025, van https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/_inhalt.html
- › Deutsches Zentrum für Integrations- und Migrationsforschung (DeZIM). (2024). *DeZIM-Jahresbericht 2023*. DeZIM.
- › Dittrich, S., Bretsch, C., Stepien, H. D., Vorndran, I., Michel, B., Kleber, B., Timm, U., & Pfahl, M. (2022). The 2022 census - Online first has paved the road to a register census. *WISTA - Wirtschaft und Statistik*, (6), 90 et seq.
- › Eggerickx, T., Kesteloot, C., Poulain, M., Peleman, K., Roesems, T., & Vandenbroecke, H. (1999). *De allochtone bevolking in België. Monografie nr. 3. Algemene Volks- en Woningtelling op 1 maart 1991*. Nationaal Instituut voor de Statistiek.
- › Eggerickx, T., Poulain, M., & Kesteloot, C. (2002). *La population allochtone en Belgique. Monographie n°3. Recensement Général de la Population et des Logements au 1er mars 1991*. Institut national de Statistique.
- › European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (z.d.). Socio-Economic Monitoring: Labour Market and Origin. Geraadpleegd op 18 november, van <https://fra.europa.eu/en/promising-practices/socio-economic-monitoring-labour-market-and-origin>
- › Europese Commissie (2021). *Guidance note on the collection and use of equality data based on racial or ethnic origin*.
- › Europees Parlement, & Raad van de Europese Unie. (2019). Verordening (EU) 2019/1700 van 10 oktober 2019 tot vaststelling van een gemeenschappelijk kader voor Europese statistieken betreffende personen en huishoudens. Publicatieblad van de Europese Unie, L 261, 1-106.
- › Eurostat (2021). *EU Labour Force Survey - new methodology from 2021 onwards. Statistics Explained*. Geraadpleegd van Eurostat.
- › Eurostat. (2025). *EU-LFS User Guide*. European Commission.
- › Fachkommission Integrationsfähigkeit. (2021). *Gemeinsam die Einwanderungsgesellschaft gestalten. Bericht der Fachkommission der Bundesregierung zu den Rahmenbedingungen der Integrationsfähigkeit*. Fachkommission der Bundesregierung.
- › Farkas, L. (2017). *Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union: Data collection in the field of ethnicity*. European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers.
- › Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. (2022, 28 juni). *Verlies, behoud en herkrijging van de Belgische nationaliteit*. Geraadpleegd op 3 november 2026, van <https://diplomatie.belgium.be/nl/voor-belgen-het-buitenland/nationaliteit/verlies-behoud-en-herkrijging>
- › Federale Overheidsdienst Financiën. (z.d.). *Een nationaliteitsaanvraag of naamsverandering betalen*. Geraadpleegd 3 november 2025, van <https://fin.belgium.be/nl/particulieren/meer-diensten/nationaliteitsaanvraag-naamsverandering>
- › Florence, E., & Martiniello, M. (2005). Social Science Research and Public Policies: the Case of Immigration in Belgium. *International Journal on Multicultural Societies (IJMS)*, 7(1), 49-67.
- › FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg & Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding. (2013). *Socio-economische monitoring 2013: Arbeidsmarkt en origine*.
- › Geldof, D. (2019). *Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert*. Leuven/Den Haag, Acco.
- › Geldof, D., Van Acker, K., Loosveldt, G., & Emmery, K. (Red.). (2022). *Gezinnen na migratie: Hulpverlening en gezinsbeleid in een superdiverse samenleving*. Garant.
- › Government of Canada. (1995). *Employment Equity Act (S.C. 1995, c. 44)*. Justice Laws Website.
- › Gov.uk. (2023, 26 oktober). *Writing about ethnicity*. Geraadpleegd op 6 augustus 2025, van <https://www.ethnicity-facts-figures.service.gov.uk/style-guide/writing-about-ethnicity>
- › Héran, F. (2005). *Le temps des immigrés*. Seuil.
- › Hornung, G., & Schnabel, C. (2009). Data protection in Germany I: The population census decision and the right to informational self-determination. *Computer Law & Security Review*, 25(1), 84-88.

- › INSEE. (2024, 14 januari). *En 2025 le questionnaire du recensement évolue et ce n'est pas si fréquent*. Blog de l'Insee. Geraadpleegd op 16 november 2026, van <https://blog.insee.fr/en-2025-le-questionnaire-du-recensement-evolue/>
- › INSEE. (2023). *Définitions et concepts. Immigrés et descendants d'immigrés en France - Édition 2023*.
- › IREV. (2025, 20 janvier). *Recensement 2025: une nouvelle question pour mieux comprendre les inégalités sociales*. IREV.
- › Jacobs, D., & Rea, A. (2005). Construction et importation des classements ethniques: Allochtones et immigrés aux Pays-Bas et en Belgique. *Revue Européenne des Migrations Internationales*, 21(2), 35-59
- › Jugnot, S. (2016). Les débats français sur les statistiques « ethniques » dans la confusion des genres. In Colloque 70 ans Insee: Histoire aujourd'hui, statistiques demain. INSEE / IGPDE.
- › Kertzer, D. I., & Arel, D. (Eds.). (2002). *Census and identity. The politics of race, ethnicity and language in national censuses*. Cambridge University Press.
- › Lesné, M., & Simon, P. (2016). La mesure des discriminations dans l'enquête TeO. In Beauchemin, C., Hamel, C. & Simon, P. (Eds.), *Trajectoires et origines: Enquête sur la diversité des populations en France*. Ined Éditions.
- › Leischner, S., & Kolbe, A. (2024). Zum Einfluss des Grundrechts auf informationelle Selbstbestimmung auf die Bundesstatistik. *Wirtschaft und Statistik (WISTA)*, 2024(3), 17-30.
- › Myria. (2023). *Migratie in cijfers en in rechten 2023*. Federaal Migratiecentrum.
- › Nobles, M. (2000). *Shades of citizenship: Race and the census in modern politics*. Stanford University Press.
- › Odasso, L. (2020) Controversial Approaches to Measuring Mixed Race in Belgium: the (in)visibility of the Mixed Race Population. In Aspinall Peter and Rocha Zarine (eds), *The Palgrave International Handbook of Mixed Racial and Ethnic Classification*, Cham, Palgrave MacMillan, p. 279-299.
- › Office for National Statistics. (2021). *Census 2021 questionnaire for England*.
- › Office for National Statistics. (2022). *Ethnic group, England and Wales: Census 2021*.
- › Office for National Statistics (2023a). *Developing admin-based ethnicity statistics for England and Wales*. Geraadpleegd op 17 november 2026, van <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/ethnicity/articles/developingadminbasedethnicitystatisticsforenglandandwales/2020>
- › Office for National Statistics. (2023). *Ethnic group, national identity, language and religion*.
- › Office for National Statistics (2023b). Population and Migration Statistics Transformation: Using administrative data to estimate ethnicity. Geraadpleegd op 17 november 2026, van <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/articles/populationandmigrationstatisticstransformationenglandandwalescasestudy/2023>
- › Perchinig, B. & Troger, T. (2011). Migrationshintergrund als Differenzkategorie. Vom notwendigen Konflikt zwischen Theorie und Empirie in der Migrationsforschung. In R. Polak et al. (Eds.), *Zukunft. Werte. Europa. Die europäische Wertestudie 1990 - 2010. Österreich im Vergleich* (pp. 283-319). Böhlau.
- › Perrin, N., Dal, L., & Poulain, M. (2015). The Objective Approaches of Ethnic Origins in Belgium: Methodological Alternatives and Statistical Implications. In P. Simon, V. Piché, & A. A. Gagnon (Eds.), *Social Statistics and Ethnic Diversity: Cross-National Perspectives in Classifications and Identity Politics* (pp. 197-211). Springer Open.
- › Perrin, N., & Schoonvaere, Q. (2008). Migrations et populations issues de l'immigration en Belgique. Rapport statistique et démographique 2008. Centre pour l'égalité des chances et la lutte contre le racisme & Groupe d'étude de Démographie Appliquée (UCL).
- › Phalet, K., Deboosere, P., & Bastiaenssen (2007). Old and new inequalities in educational attainment: Ethnic minorities in the Belgian Census 1991-2001. *Ethnicities*, 7(3), 390-415.
- › Platt, L., Simpson, L., & Akinwale, B. (2005). Stability and change in ethnic groups in England and Wales. *Population Trends*, 121, 35-46.
- › Poulain, M., & Herm, A. (2013). Central population registers as a source of demographic statistics in Europe. *Population*, 68(2), 183-212.
- › Programmawet van 18 juli 2025. (2025, 29 juli). *Belgisch Staatsblad*, 235, p. 93636.
- › Rea, A. (2006). L'étude des politiques d'immigration et d'intégration des immigrés dans les sciences sociales en Belgique francophone. In M. Martiniello, A. Rea, & F. Dassetto (Eds.), *Immigration et intégration en Belgique francophone. Un état des savoirs*. Academia-Bruylant.

- › Ringelheim, J., & De Schutter, O. (2010). *Ethnic Monitoring - The Processing of Racial and Ethnic Data in Anti-Discrimination Policies: Reconciling the Promotion of Equality with Privacy Rights*. Bruylant.
- › Salentin, K. (2014). Sampling the ethnic minority population in Germany. *Comparative Population Studies*, 39(4).
- › Siouti, K., et al. (2022). Othering in der postmigrantischen Gesellschaft
- › Scherr, A. (2013). *The Construction of National Identity in Germany: "Migration Background" as a Political and Scientific Category*. (RCIS Working Paper No. 2013/2). Ryerson Centre for Immigration and Settlement.
- › Simon, P. (2008). The choice of ignorance: The debate on ethnic and racial statistics in France. *French Politics, Culture & Society*, 26(1), 7-31.
- › Simon, P. (2007). *"Ethnic" statistics and data protection in the Council of Europe countries* (4th ed.). Report for the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI).
- › Simon, P. (2012). *French National Identity and Integration: Who Belongs to the National Community?* Washington, DC: Migration Policy.
- › Simon, P. (2015). The Choice of Ignorance: The Debate on Ethnic and Racial Statistics in France. In P. Simon, V. Piché, & A. A. Gagnon (Eds.), *Social Statistics and Ethnic Diversity: Cross-National Perspectives in Classifications and Identity Politics*. Springer.
- › Simon, P., Beauchemin, C., & Hamel, C. (2016). Controverses sur la statistique, politique de la connaissance. In C. Beauchemin, C. Hamel, & P. Simon (Eds.), *Trajectoires et origines: Enquête sur la diversité des populations en France*. Ined Éditions.
- › Simon, P., Costa, P., Gioli, G., & Rettova, V. (2019). *The many ways of measuring discrimination*. (NEED-Network of European Experts on Discrimination). European Commission.
- › Simon, P., Lopatin, E., Oliveri, A. M., González-Ferrer, A., & Fortunato, C. (2019). *Surveying Ethnic Minorities and Migrants: A Legal Framework for Collecting Data and Other Methodological Issues*. Sciences Po.
- › Simon, P., Piché, V., & Gagnon, A. (2015). Social statistics and ethnic diversity: A comparison of France, Canada and the UK. *Ethnic and Racial Studies*, 38(13), 2235-2251.
- › Simpson, L., & Akinwale, B. (2006). *Quantifying stability and change in ethnic group*. (CCSR Working paper).
- › Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium). (z.d.). *Herkomst*. Geraadpleegd op 14 augustus 2025, van <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking/herkomst>
- › Statistics Canada. (2016). *Ethnic origin reference guide, Census of Population, 2016*.
- › Statistics Canada. (2021). *Census of Population, 2021*.
- › Statistics Canada. (2021). *Dictionary, Census of Population, 2021 - Ethnic or cultural origin*. Geraadpleegd op 17 november 2026, van <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2021/ref/dict/az/definition-eng.cfm?ID=pop030>
- › Statistics Canada. (2021). *Visible minority of person*.
- › Statistics Canada. (2022). *Census of Population: Ethnic or cultural origin*. (Ethnic or Cultural Origin Reference Guide, Census of Population, 2021).
- › Statistics Canada. (2022). *The Canadian census: A rich portrait of the country's religious and ethnocultural diversity*. Geraadpleegd op 17 november 2026, van <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/221026/dq221026b-eng.htm>
- › Statistics Canada (2023). *Modernizing the Canadian Census Program*.
- › Statistics Finland. (z.d.). *Concepts: Origin and background country*. Geraadpleegd op 6 augustus 2025, van <https://stat.fi/en/statistics/documentation/vaesto/kasitteet>
- › Statistics Norway. (2023). *Innvandrere i Norge 2023*. (Rapporter 2023/40). Geraadpleegd op 6 augustus 2025, van <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/artikler/innvandrere-i-norge-2023>
- › Statistics Norway. (2024). *Monitor for norskfødte med innvandrerforeldre 2024*. (Rapporter 2024/43). Geraadpleegd op 6 augustus 2025 van <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/artikler/monitor-for-norskfodte-med-innvandrerforeldre-2024>
- › Statistics Norway. (z.d.). *Immigrants and Norwegian-born to immigrant parents*.
- › Statistics Norway. (z.d.). *Oversikt over personer med ulik grad av innvandringsbakgrunn*. Geraadpleegd op 6 augustus 2025.

- › Statistik Austria. (2025). *Migration & Integration 2025 - Statistiken über Migrantinnen und Migranten in Österreich*. Statistik Austria.
- › Statistik Austria. (2025). *Migrationshintergrund*. Statistik Austria - Die Informationsmanager. Geraadpleegd op 6 augustus 2025, van <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung/migration-und-einbuengerung/migrationshintergrund>
- › Tehio, N., Binet, S., Teste, B., Sauterey, F., Ferrua, J., & Guilbert, M. (2025, 13 januari). *Recensement de la population Insee : Ne répondez pas à la nouvelle question sur le pays de naissance de vos parents*. CGT.
- › UN CERD. (2017). *Concluding observations on the combined twenty-first to twenty-third periodic reports of Canada*. United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination.
- › UNECE (2015). *Conference of European Statisticians Recommendations for the 2020 Censuses of Population and Housing*. United Nations Economic Commission for Europe.
- › UNIA. (2024). *Étude sur l'autodéfinition de l'origine en Belgique. Improving Equality Data Collection in Belgium II*.
- › UNIA (2021). *Verbetering van de inzameling van Equality Data in België*.
- › United Nations (2017). *Handbook on Measuring International Migration through Population Censuses*. Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division.
- › Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024-1054
- › Verwilghen, M. (2002). Les réformes successives du droit de la nationalité belge et leurs effets sur la multipatridie et l'apatridie. In M.-Cl. Foblets, R. Foqué en M. Verwilghen (Eds.), *Naar de Belgische Nationaliteit / Devenir belge* (p. 505). Bruylant.
- › Verhoeven, H. & A. Martens (2000). *Arbeidsmarkt en diversiteit...over de vreemde eend in de bijt*. Leuven, Steunpunt WAV.
- › Wet van 28 juni 1984 betreffende bepaalde aspecten van de toestand van de vreemdelingen en houdende invoering van het Wetboek van de Belgische nationaliteit, *B.S. 12 juli 1984*, 10255.
- › Wet van 13 juni 1991 tot wijziging van het Wetboek van de Belgische nationaliteit en van de wetten op de naturalisatie, *B.S. 21 juni 1991*, 13788.
- › Wet van 1 maart 2000 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de Belgische nationaliteit, *B.S. 6 april 2000*, 10826.
- › Will, A.-K. (2019). The German statistical category "migration background": Historical roots, revisions and shortcomings. *Ethnicities*, 19(3), 535-557.
- › Wimmer, A., & Glick Schiller, N. (2002). *Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and the social sciences*. *Global Networks*, 2(4), 301-334.
- › Yenga, M., Hamdi, A., Storms, O., van Rhemen, R., & Does, S. (2024). *Beleving van herkomstclassificaties onder Nederlandse inwoners: Een verkenning*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 18 augustus 2026 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/06/20/bijlage-1-beleving-van-herkomstclassificaties-onder-nederlandse-inwoners>

